

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST UMJETNOSTI

STAŠA POPADIĆ

Diplomski rad

NARUČITELJSKA DJELATNOST OBITELJI JANKOVIĆ U DARUVARU

Mentor: dr. sc. Sanja Cvetnić, red. prof.

ZAGREB, 2015.

Sadržaj

Uvod.....	4.
1. Povijest obitelji Janković prije dolaska u Daruvar.....	5.
2. Plemstvo i grbovi obitelji Janković.....	8.
2.1. Plemički grb obitelji Janković.....	9.
2.2. Grofovski grb Antuna Jankovića.....	10.
2.3. Grofovski grb Julija Jankovića.....	12.
3. Povijest Daruvara prije dolaska Jankovića Daruvarskih.....	14.
4. Povijest Jankovića Daruvarskih.....	16.
4.1. Antun Janković Daruvarski.....	16.
4.1.1. Gospodarski razvoj Daruvara u vrijeme Antuna Jankovića.....	19.
4.2. Ivan Janković Daruvarski.....	20.
4.2.1. Alojzija Janković.....	22.
4.3. Izidor Janković Daruvarski.....	23.
4.3.1. Gospodarski razvoj Daruvara u vrijeme Izidora Jankovića.....	25.
4.4. Julije Janković Daruvarski.....	26.
4.4.1. Dobrotvorni rad Julija Jankovića.....	29.
4.5. Kraj Jankovića Daruvarskih.....	30.
5. Naručiteljska djelatnost obitelji Janković u Daruvaru.....	32.
5.1. Litografija Julija Hühna.....	32.
5.2. Dvorac obitelji Janković.....	34.
5.2.1. Unutrašnjost dvorca.....	36.
5.2.1.1. Prizemlje.....	36.
5.2.1.2. Podrum.....	39.
5.2.1.3. Prvi kat.....	40.
5.2.1.3.1. Glavni salon.....	43.
5.2.2. Tijelo dvorca.....	45.
5.2.3. Pročelja dvorca.....	46.
5.2.4. Začelja dvorca.....	50.
5.2.5. Pregradnje i obnove dvorca.....	54.
5.3. Perivoj dvorca – Park Antuna Jankovića.....	56.
5.3.1. Zgrada žitnice.....	61.
5.4. Dvorska kapela.....	63.

5.4.1. Prvobitna gradnja.....	65.
5.4.2. Prva pregradnja.....	67.
5.4.3. Druga pregradnja.....	68.
5.4.4. Treća pregradnja.....	71.
5.4.5. Unutrašnjost kapele.....	73.
5.5. Kupališni kompleks.....	74.
5.5.1. Kupališni kompleks u vrijeme Antuna Jankovića (1760. – 1789.).....	77.
5.5.1.1. Antunova kupka.....	77.
5.5.1.2. Ostali objekti.....	81.
5.5.1.3. Kupališni perivoj.....	82.
5.5.2. Kupališni kompleks u vrijeme Ivana Jankovića i Alojzije Festetić (1789.-1813.).....	83.
5.5.2.1. Vila Arcadia.....	84.
5.5.2.2. Ivanova kupka.....	88.
5.5.3. Kupališni kompleks u vrijeme Izidora Jankovića (1813. – 1849.).....	92.
5.5.4. Kupališni kompleks u vrijeme Julija Jankovića (1849.- 1879.).....	93.
5.5.4.1. Švicarska vila.....	94.
5.5.4.2. Centralna blatna kupka.....	98.
5.5.4.3. Badehotel.....	105.
5.5.4.4. Ostali objekti.....	107.
5.5.4.5. Kupališni perivoj u vrijeme Julija Jankovića.....	110.
5.5.5. Kupališni kompleks nakon Jankovića Daruvarskih.....	112.
5.6. Samostan sestara milosrdnica Sv. Vinka Paulskog.....	114.
Zaključak.....	115.
Popis ilustracija.....	116.
Popis literature.....	122.

Uvod

Grad Daruvar niknuo je sredinom XVIII. stoljeća na blagodatima toplih izvora, koji se koriste u ljekovite svrhe još od antičkih vremena, kada pleme Jasa, a nakon njih i Rimljani, nastanjuju ovaj lokalitet. Kroz rani srednji vijek kraj se sustavno pustoši, no uspijevaju se osnovati neka naselja. Pa se tako nakon razvijenog srednjeg vijeka i Osmanlijskih napada uspijevaju osnovati tri trgovišta, od kojih će jedno, Podborje, nakon uvođena komornog vlastelinstva 1702. godine, zapasti pod vlastelinstvo Sirač. Sirač je zajedno s Podborjem 1763. godine prodan Antunu Jankoviću, koji je zatim ime Podborje promijenio u Daruvar (mađ. *Ždralov grad*). Ovim činom započinje povijest grada Daruvara, a grad dobiva identitet koji ga obilježava do današnjih dana.

U jedno stoljeće i šesnaest godina koliko Jankovići gospodare ovim krajem (1763.-1879) Daruvar se ubrzano razvija, urbanizira. Gospodarstvo cvjeta, grade se građevine zavidnih karakteristika, formiraju perivoji dostojni kakvog europskog grada, te začinje lječilišni turizam. Za sve ovo zaslužni su Antun Janković, njegov brat Ivan, te Ivanova supruga Alojzija Festetić, Ivanov i Alojzijin sin Izidor, te Izidorov sin Julije. No nažalost, velika većina građevina i tadašnjeg sjaja grada nije gotovo uopće ili je vrlo malo dokumentirana u domaćoj literaturi. Dvorac Janković i dvorska kapela donekle su zastupljeni u literaturi, iako nedovoljno, dok se čitavi lječilišni kompleks, zdanja i perivoj u kojem je građen, gotovo zanemaruju.

Ovim diplomskim radom pokušavam napraviti kronološki pregled građevina koje se grade u vrijeme tri generacije Jankovića Daruvarskih. Uz pomoć dostupne literature i izvora, te izlaska na teren, nastojim ih opisati, stilski odrediti, te smjestiti u prostor, te time napraviti svojevrсни građevinski opus Jankovića u Daruvaru.

1. POVIJEST OBITELJI JANKOVIĆ PRIJE DOLASKA U DARUVAR

Prvi spomen Jankovića seže još u XVI. stoljeće, točnije 26. kolovoza 1588. godine, kada tadašnji hrvatsko-ugarski kralj Rudolf II. Habsburgovac (1576. – 1608.) dodjeljuje Mihajlu Jankoviću i njegovoj braći plemićku titulu.¹ Braća Janković, sinovi Jurja (Đure) Jankovića, zavrijedili su ovu titulu jer su za kralja ratovali protiv Osmanlija koji su tada sustavno pljačkali, pustošili i probijali granice Carstva. Dobivanjem titule plemića Jankovići se penju po društvenoj ljestvici i postaju uvaženi članovi aristokracije. S vremenom će se udomačiti na slavonskom prostoru i značajno pomagati njegovu razvoju, te postati poznati po svojem doprinosu na području kulture i umjetnosti. A kada govorimo o hrvatskom plemstvu, tada govorimo o glavnim pokretačima formiranja samostalne hrvatske politike, kulture i društva, kao i glavnim naručiteljima i pokroviteljima umjetnosti.

Mihajlo Janković, koji je uz svoju braću zavrijedio plemićku titulu, rodom je iz Ugarske, točnije mjesta Egerszeg u Zalskoj županiji. Na prijelazu stoljeća zarobljavaju ga Osmanlije u bitci kod Velike Kaniže (Nagykanizsa) u jugozapadnom dijelu Ugarske. Nakon oslobođanja prisiljen je preseliti u Zvornik u Bosnu, gdje i umire 1622. godine. Njegovi potomci Đuro, Josip i Franjo su bili franjevci, članovi franjevačke Provincije Bosne Srebrene, dok je praotac slavonskih Jankovića Bonaventura Janković bio krznar.²

Nakon što su krajem XVII. stoljeća oslobođeni dijelovi Južne Ugarske i Slavonije, mnogi Hrvati iz područja južne Hrvatske te Bosne doseljavaju na područje Baranjske županije, u Pečuh i okolicu. Donedavno se smatralo kako je Bonaventura u Pečuh došao iz Bosne, davne 1665. godine.³ No Terézija Balogh, mađarska povjesničarka koja se od 2006. godine bavi istraživanjem obitelji Janković na temelju mađarskih izvora, tvrdi da je Bonaventura prije dolaska u Ugarsku živio u Dalmaciji, a ne Bosni. Naime, Balogh je pronašla podatak u Matici umrlih (12. ožujka 1728.) u Pečuhu, da je Bonaventura rođen kao Dalmatinac.⁴ U nedostatku drugih izvora, ovaj podatak nam ostaje upitan; no s obzirom na to da je ime Bonaventura⁵

---

¹ Usp. Milan Vrbanus *JANKOVIĆ (Janković Daruvarski)* u: AA VV *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2005., 6 I- Kal, str. 323.- 325., (323)

² Usp. Julije Kempf, *O grofovskoj porodici Jankovića-Daruvarskih*, Zagreb: Zaklada tiskare Narodne novine, 1930., str. 3.

³ Usp. Marko Atlagić, *Grbovi plemstva u Slavoniji 1700.-1918.*, RO „Zrinski“, tiskarsko-izdavački zavod Čakovec, 1982., str. 69.

⁴ Usp. Zdravko Palavra, *Jankovići Daruvarski*. Daruvar: Grad Daruvar 2013., str 11.

⁵ Bonaventura: tal. *buona* – dobra, tal. *ventura* – sreća. Sveti Bonaventura (Bagnoregio 1221. - Lyon, 15. srpnja 1274.), bio je franjevački teolog, svetac, kardinal i crkveni naučitelj. U djetinjstvu je bio teško bolestan pa

talijanskoga podrijetla, vezano za velikoga franjevačkoga sveca, vjerojatno je Bonaventura Janković uistinu bio izložen dalmatinskom kulturnom krugu te je rođenjem bio u (ne)posrednom doticaju s talijanskom kulturom.

Kao što i priliči jednom plemiću, Bonaventura postaje član gradske uprave u Pečuhu, zatim se kao «senatoris» navodi 1709., a kao hrvatski poglavar 1721. godine. Kao pripadnik plemstva imao je mnoge društvene veze i brzo se prilagodio životu u vrhu gradske hijerarhije. Ženio se dva puta, te posjedovao kuću u središtu Pečuha. Prva supruga, Oršula Friebeisz, bila je iz obitelji koja je također imala plemićku titulu; a druga supruga, također Oršula, bila je udovica Laszla Kaposvaryja. Sveukupno je Bonaventura imao osmero djece, sva su rođena u Pečuhu.⁶

Bonaventurin sin Nikola, neposredni predak «dinastije» Jankovića Daruvarskih, rođen je 1695. godine. Ženi se Katarinom iz plemićke obitelji Adamović, te dobiva dva sina i kćer. Sa sinovima Antunom, te zatim Ivanom, započinje vrijeme Jankovića u Daruvaru, dok se kćer Ana udaje za Benjamina Hoitsoya u Pečuhu. Rađa sina Franju, živi obiteljskim životom, te umire 1773. godine. Sahranjena je u kripti franjevačke crkve u Pečuhu.⁷

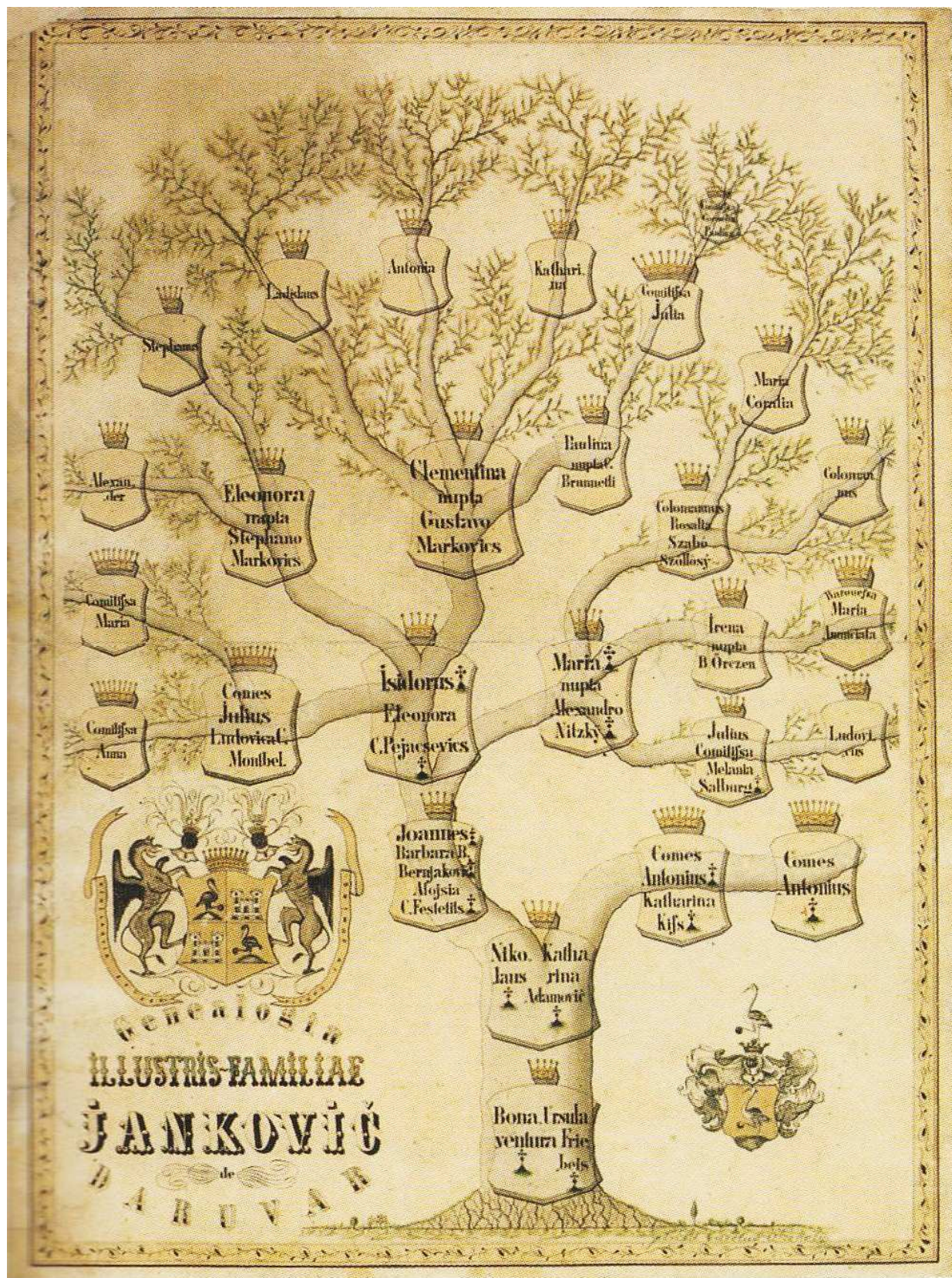
---

ga je majka odnijela i stavila do nogu sv. Franje. Zamolila je sveca da djetetu spasi život. Dijete se oporavilo, a sv. Franjo je zatim uskliknuo: „O buona ventura!“ („O dobre li sreće“). Usp. Anđelko Badurina, «Bonaventura», u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1985., str. 173.

⁶ Usp. Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str. 6.

⁷ Usp. Terezija Horváth Balogh, *Krznar u Pečuhu- grof Daruvarski*, mrežna stranica - http://zornicanova.hu/wp-content/uploads/TERVDaruvarski_2.pdf (26.IX.2014.)

2. PLEMSTVO I GRBOVI OBITELJI JANKOVIĆ

Potvrda o plemstvu obitelji Janković, dodijeljena Mihajlu Jankoviću davne 1588. godine, zagubila se tijekom prisilnog boravka obitelji u Bosni.⁸ Povratkom Bonaventure u Ugarsku (Pečuh), on moli Habsburšku dvorsku kancelariju, kojoj su pripadali i podanici pod krunom Sv. Stjepana, za obnovu potvrde plemstva, te mu se ta želja i ostvaruje 25. prosinca 1722. godine. Car i kralj Karlo VI. izdao je povelju, koju je obitelj u Pečuhu svečano primila 3. veljače 1723. godine.⁹ Uz plemstvo, Jankovićima je dodijeljen i pripadajući obiteljski grb na kojem se kao glavni motiv nalazi ždral. Tako su Jankovići dobili grb s najstarijim heraldičkim prikazom ždrala u slavonskom plemstvu, a sama ptica će s vremenom postati i simbol grada Daruvara (Požeška županija). Osim u obitelji Janković, ždral se pojavljuje i u grbovima obitelji koje su također nastanjene u tadašnjoj Požeškoj županiji – Festetić, Molnar, Svetić i Zengeval.¹⁰

Ždral se u mnogim mitologijama i legendama opisuje kao donositelj proljeća i sreće, vatre s juga, topline, svjetla, obilja hrane. Simbolizira vjernost, dugovječnost i besmrtnost. Često se u legendama i pričama spominje ždralov ples parenja, kao i njegova ljepota te zvuk koji proizvodi. U Egiptu se časti kao »sunčeva ptica«, u Kini je simbol dugog života i mudrosti, dok se na zapadu karakterizira kao nezgrapna, nespretna ptica.¹¹

Na grbu obitelji Janković ždral je prikazan uvijek u istom položaju. U desnoj podignutoj nozi drži kamenu kuglu, a predstavlja budnost i pažnju. Da ždral drži kamenu kuglu, a ne neki drugi predmet okrugla oblika, sugerira nam zabilježena narodna predaja. Naime, jedna antička legenda pripovijeda o jatu ždralova koje, prilikom selidbe, uvijek ima postavljenog stražara koji budno pazi na jato. Tako je nastalo i pučko vjerovanje da po noći ždralovi formiraju krug oko svog vladara, na taj ga način štiteći od zla. Kamena kugla koju ždral drži služi kao svojevrsna naprava za buđenje; u slučaju da ždral zaspi, kamen će pasti te će ga zvuk njegova udarca probuditi.¹²

---

⁸ Usp. Gjur Szabo, *Iz prošlosti Daruvara i okolice*, posebni otisak iz XI. knjige *Narodne starine*, Zagreb, 1927., str. 15

⁹ Usp. Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str. 56

¹⁰ Usp. Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str. 56.

¹¹ Usp. Jean Chevalier i Alain Gheerbrant, *Ždral* u: Branimir Donat (ur.), *Rječnik simbola*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1983., str. 821.

¹² Usp. Terézija Horváth Balogh, *Tko je bio Izidor Janković Daruvarski?* u: Zbornik povijesnog društva Pakrac – Lipik 5 (2008), str 55.- 85., (55)

2.1. Plemićki grb obitelji Janković

Prvi plemićki grb obitelji Janković iz 1722. godine¹³ sastojao se od uspravno postavljenog, ravno zaključenog, plavog štita koji po sredini bočnih stranica ima konkavna uleknuća. U središte štita smješten je ždral srebrne boje koji stoji na zelenoj površini trave. U desnoj podignutoj nozi drži kamenu kuglu, orijentiran je prema lijevo. Iznad štita uzdiže se kaciga okrunjena zlatnom krunom. Nad kacigom se ponovno uzdiže ždral koji na njoj stoji, prikazan u istom položaju kao i onaj u štitu. Plašt grba širi se lijevo i desno od štita, te se uzdiže do razine krune na kacigi. Lijevo od štita plašt je obojan plavom bojom s istaknutim zlatnim dijelovima, dok je desno crvene boje s istaknutim srebrnim dijelovima. Ovaj grb čuva se u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, Sigilla Familiae, sl. J., a objavljen je u knjizi Ivana Bojničića *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg, 1899., tabla broj 54. U ovoj knjizi objavljeni su i ostali grbovi obitelji Janković.

Grb Bonaventure Jankovića nasljeđuje njegov sin Nikola Janković. Sinovi Nikole Jankovića i žene Katarine, Antun i Ivan, također koriste ovaj grb. Ivan cijeli svoj život, a Antun do 1772. godine, kada dobiva grofovsku titulu, a zajedno s njom i pripadajući novi grofovski grb.¹⁴

Sl.2. Plemićki grb obitelji Janković

¹³ Usp. Ivan Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*. Zagreb: Golden Marketing, 1995. [1899.], str. 76., tabla 54.

¹⁴ Usp. Terézija Horváth Balogh, *nav. dj.* (2008), str 55.- 85., (55.)

2.2. Grofovski grb Antuna Jankovića

Zbog mnogih zasluga u javnom djelovanju Požeške županije i samog Daruvara, kraljica Marija Terezija (1740. – 1780.) dodjeljuje Antunu Jankoviću (Pečuh, 5. V. 1729. – Budim, 16. VIII. 1789.) pravo nošenja naslova »de Daruvar« (Daruvarski).¹⁵ Tim činom Antun postaje prvi Janković kojeg se smatra *Daruvarskim*, odnosno prvi od četvorice Jankovića koji će pomagati Daruvaru u njegovu razvoju. Godine 1772. dodijeljen mu je grofovski naslov čime dobiva i grofovski grb, te postaje prvi grof u obitelji Janković. Grb je koristio samo Antun tijekom svojega života, pošto je umro ne ostavivši potomstva.¹⁶ Grofovski grb, za razliku od prijašnjeg plemićkog, mnogo je razvijeniji, krasi ga više detalja i motiva. Postoji više varijanti grba koje je Antun Janković koristio, no razlike su u detaljima koji ne mijenjaju samu svrhu i značenje grba kao simbola.

Štit je sada kvadriran, ravno zaključen, podijeljen na pet dijelova. Polje koje se nalazi u središtu štita, ujedno i najmanje polje, evocira prijašnji grb (plavi, polukružni, ravno zaključeni štit). Rezervirano je za ždrala u svojoj već prepoznatljivoj pozi, okrenut prema lijevo. Preostala četiri polja smještena su iza ovog srednjeg malog štita, dijele cjelinu na četiri otprilike jednaka dijela, četvrtine. Sjecište linija ovih četvrtina nalazi se iza središnjeg štita, te ga ne vidimo. U gornjem lijevom polju prikazan je gotovo nag čovjek koji stoji uspravno u poluprofilu, okrenut prema desno. Glava i bedra su mu opasana zelenim lišćem, desna ruka mu je oslonjena o bedro, dok u lijevoj drži koplje s crveno-zlatnom zastavom. Ovaj motiv divljeg čovjeka preuzet je s obiteljskog grba plemićke obitelji Kiss od Nemeskéra, obitelji Antunove žene Katarine. Drugo polje, gornje desno, rezervirano je za dio grba Slavonije – na zelenom polju nalaze se horizontalne uparene valovite srebrne grede koje iznad prati šesterokraka žuta zvijezda. Valovite grede predstavljaju rijeke Dravu i Savu između kojih se nalazi Požeška županija u kojoj Antun posjeduje vlastelinstva.¹⁷ U donjem lijevom plavom polju nalazi se utvrda. Izgled građevine varira na različitim varijantama grofovskog grba. Ili je jednostavna tamnosiva srednjovjekovna utvrda kružnog tlocrta s kulom/tornjem na vrhu, ili je razvijenija bijela građevina s nadsvođenim vratima, crvenim krovovima na različitim visinama, te kulom/tornjem na vrhu. Ovaj motiv predstavlja Podborje tj. Daruvar. Donje desno crveno polje prikazuje lava oslonjena na zadnje noge, dok prednjim nogama drži zlatni

¹⁵ Usp. Toedora Shek Brnardić, *Janković Daruvarski, Antun*, u: *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, mrežna stranica: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9140> (16.IV.2015.)

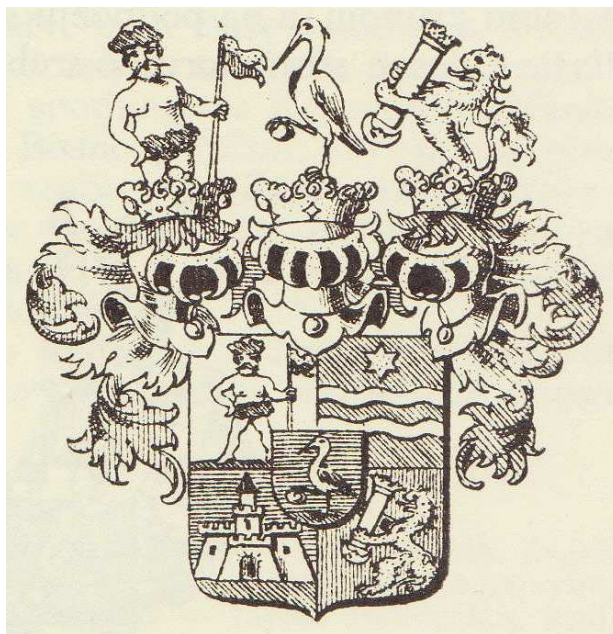
¹⁶ Usp. Terézija Horváth Balogh, *nav. dj.* (2008.), str. 55.-85., (56.)

¹⁷ Usp. Terézija Horváth Balogh, *Krznar u Pečuhu - grof Daruvarski*, mrežna stranica - http://zornicanova.hu/wp-content/uploads/TERVDaruvarski_2.pdf (26.IX.2014.)

stup na čijem vrhu se nalazi zlatna grofovsko kruna, a u podnožju srebrni polumjesec.¹⁸ Lav je orijentiran prema lijevo. Ovaj motiv preuzet je s grba obitelji Antunove majke, Katarine Adamović.

Nad štitom je smještena velika zlatna kruna široka koliko i dužina gornje stranice štita. Iznad krune se uzdižu tri kacige koje su također okrunjene. Ponekad se ovaj motiv velike krune izbacuje, pa se iznad štita odmah uzdižu već spomenute okrunjene kacige.¹⁹ Iznad prve se kacige zatim uzdiže, odnosno ponavlja, motiv polunagog čovjeka. Iznad druge, središnje krune, motiv ždrala, a iznad zadnje motiv lava sa stupom. Plašt iza štita lijevo je crveno-srebrni, a desno zeleno-zlatni.

Cijelu kompoziciju flankiraju s lijeve i s desne strane po jedan grifon. Grifon je mitološka životinja koja ima gornji dio tijela u obliku orla, dok je donji dio tijela lavlji; krase ga krila i zmijoliki rep. Poznat je kao čuvar na putu spasenja, zaštitnik koji često stoji uz drvo života. U kombinaciji s nekim drugim predmetima, koje npr. čuva, grifon simbolizira snagu i inteligenciju.²⁰ U ovom slučaju grifoni su prikazani kao čuvari obitelji Janković. Oslonjeni na stražnje noge, svaki s jedne strane, u jednoj *ruci* drže koplje sa zastavom, dok drugom pridržavaju štit.

Sl. 3. Grofovski grb Antuna Jankovića

¹⁸ Usp. Marko Atlagić, *nav. dj.*, 1982., str. 68.

¹⁹ Usp. Ivan Bojničić, *nav. dj.*, (1995.), [1899.], tabla 54; Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str. 57.

²⁰ Usp. Jean Chevalier i Alain Gheerbrant, «Grifon» u: Branimir Donat (ur.), *Rječnik simbola*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1983., str. 177.

2.3. Grofovski grb Julija Jankovića

Julije Janković (Pakrac, 26. II. 1820. – Beč, 14. XI. 1904.; sin Izidora Jankovića, unuk Ivana Jankovića, pranećak Antunov) ženi se 1854. godine groficom Ljudevitom Montbel, kćerkom bivšeg ministra francuskog kralja Karla X. i načelnika Toulousea u Francuskoj. Grofovsko dostojanstvo prenaša se na Julija ispravom iz 1857. godine koju donosi car i kralj Franjo Josip I. (1848. – 1916.).²¹ Na novom grbu iz 1857. godine se, uz bok ždralu kao glavnom motivu, nalazi prepoznatljiv motiv obitelji Montbel – crveni dvorac (utvrda).²² No, za razliku od dosadašnje utvrde koja je varirala izgledom na grbu Jankovića, a koja predstavlja Daruvar, utvrda Montbel je specifična, uvijek gotovo ista izgleda.

Grb se sastojao od kvadriranog ili polukružnog uspravno postavljenog, ravno zaključenog štita. Unutarnje polje štita podijeljeno je na četiri dijela, a sjecište linija koje tvore nalazi se u središtu štita. U gornjem lijevom i donjem desnom polju prikazan je ždral u svojoj već prepoznatljivoj pozi, na plavoj pozadini, kako stoji na srednjem od sveukupno tri mala zelena brežuljčića naslikana pri donjem rubu polja. U prvom polju okrenut je prema desno, a u donjem desnom okrenut je prema lijevo. U ostala dva polja, gornje desno i donje lijevo, smještena je crvena utvrda na zlatnoj podlozi koja kao da lebdi u zraku pred zelenenom površinom. Tvrđava ima kruništem zaključeno pročelje koje flankiraju dvije visoke kule s kruništima. U središtu pročelja nalazi se lučno nadsvođen otvoreni portal, te po dva prozora jedan iznad drugog koji ga flankiraju.²³

Iznad štita, gotovo cijelom njegovom dužinom, smještena je grofovska kruna zlatne boje, optočena crvenim i plavim draguljima. Nad krunom se uzdižu dvije kacige iznad kojih se pak uzdižu simboli spojenih obitelji. Ponekad se motiv krune izbacuje, kao što je i slučaj s Antunovim grofovskim grbom, pa se odmah iznad štita uzdižu kacige sa simbolima spojenih obitelji. Lijevo, plavom bojom sa srebrnim dijelovima naslikan je plašt ispred kojeg se smjestila okrunjena kaciga. Iznad kacige uzdižu se rogovi vola koji su naizmjenično obojani plavom i srebrnom bojom, a između rogova smješten je ždral okrenut prema unutrašnjosti. Crvenom bojom sa zlatnim dijelovima naslikan je desni plašt koji uokviruje desnu okrunjenu kacigu iznad koje se uzdižu rogovi naizmjenično crvene, te zlatne boje. Između rogova nalazi se crvena utvrda obitelji Jankovićeve tasta Vilima grofa Montbela.

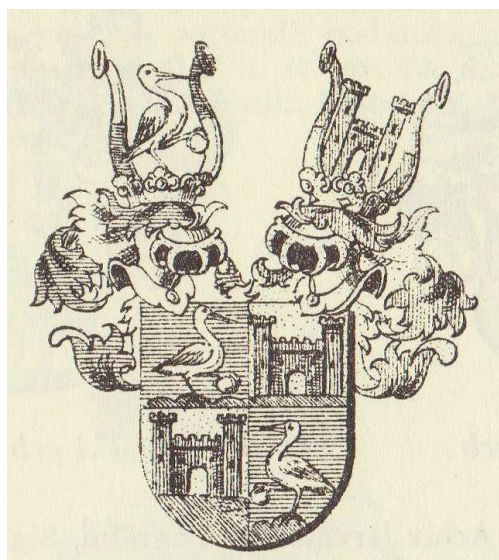
²¹ Usp. Vlasta Brajković, *JANKOVIĆ OD DARUVARA*, u: *Grbovi, grbovnice, rodoslovlja: katalog zbirke grbova, grbovnica i rodoslovlja*, Zagreb, Hrvatski povijesni muzej, 1995., str. 149; Stjepan Matković, *Janković Daruvarski, Julije*, u: *Hrvatski biografski leksikon*, mrežna stranica: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9141>.

²² Usp. Julije Kempf, *nav. dj.*, 1930., str. 13.

²³ Usp. Marko Atlagić, *nav. dj.*, 1982., str. 68.

Štit na nekim primjerima grba pridržavaju grifoni žute boje koji stoje na traci plave boje, kao na primjeru iz Požeškog muzeja. No, za razliku od prijašnjih grbova, ovdje ne nose u ruci koplje sa zastavom. Traka se vijugavo kreće ispod štita te nosi natpis «Vigilantia et fortitudo in domino», što na latinskom znači «Budnost i hrabrost u Gospodu».²⁴ Postoje mnoge varijacije na ovaj grb, no kao i s prethodnim Antunovim grbom, ni Julijevom se grbu nikada ne oduzimaju njegove bitne značajke – ždral i utvrda.

Sl. 4. Grofovski grb Julija Jankovića

Sl. 5. Požega, Gradski muzej, *grb Julija Jankovića*, XIX. stoljeće, inv. br. U 3645

²⁴ Usp. Vlasta Brajković, *nav. dj.*, 1995., str. 149.

3. POVIJEST DARUVARA UOČI DOLASKA JANKOVIĆA DARUVARSKIH

Područje na kojem je niknuo današnji Daruvar urbanizirano je još od antičkog doba.²⁵ Arheološki nalazi govore u prilog tome, iako je ovo područje po tom pitanju dosta neistraženo.²⁶ Ipak, slučajni su nalazi otkrili postojanje kupališnog kompleksa – termi, perivoja i hramova. Prvo poznato naselje podižu pripadnici plemena Jasa²⁷ još u IV. stoljeću pr. Kr., na brdu istočno od toplih izvora.²⁸ Nakon rimskih osvajanja, Daruvar postaje rimsko kupališno naselje *Aquae Ballisae*.²⁹

Ovdašnji geotermalni izvori odredit će daljnji razvoj i karakter naselja. U srednjem vijeku termalni izvori i dalje čine centar urbanizacije, kao i liječenja. U razdoblju od IV. do VII. stoljeća sustavno se pustoši ovaj kraj, ali plemena koja su ovuda prolazila, među njima i Hrvati, grade u VII. stoljeću naselje Probaticu na ruinama rimskog naselja.³⁰

Daruvar se u razvijenom srednjem vijeku sastojao od tri naselja – Toplica, Četvrtkovac i Podborje, u vlasništvu knezova Nelipića.³¹ Osmanska osvajanja koja su tresla hrvatsko tlo dugi niz godina proširila su se i do ovih područja. Tako su sredinom XVI. stoljeća Osmanlije zauzeli Podborje i širu okolicu, gdje su naselili vlaško i pravoslavno stanovništvo.³² Ovo područje nazivalo se stoga i Malom Vlaškom, a novi su naseljenici porijeklom uglavnom bili iz Bosne.³³ Naselje je bilo raštrkane prostorne forme, seoskog karaktera, oko kilometar udaljeno od izvora tople vode.³⁴ Nakon punih 144 godine područje je oslobođeno osmanske vlasti (1687.), te stavljeno pod upravu Dvorske komore, koja 1702. utemeljuje komorno

²⁵ Usp. Miloslav Sohr, *Graditeljstvo Daruvara*, u: AA.VV., *Daruvar u slici i riječi*, Daruvar: Daruvarska tiskara d.o.o., 2002., str. 47 – 57 (47).

²⁶ Usp. Berislav Schejbal, *Nova razmatranja o Aquae Balissae i narodu Jaza*, *Opvscula archaeologica*, 27, 2003., str. 393.-416. (394.)

²⁷ »Služeći se navedenim podacima A. Mayer (1935:69-70; 1957: 162; 1959:52) je zaključio da ime *Iássioi*, odnosno *Iassii*, kasnije *Ias(s)ii/Iasi* znači «Topličani», a izvedeno je sufiksom *-io* –iz naziva za ovdašnju vodu, odnosno indoeuropskog korijena **ies-*, (kojem pripadaju između ostalih: staroind. *jasati*, starovisoknjem; *yesan*; germ. **jazjan*; šved. *äsa* iz **jasān*) u značenju 'kipjeti, pjeniti se', odnosno 'voda koja vrvi, ključa', prema više geotermalnih vrela koja se na njihovu teritoriju nalaze. Slijedom toga ime mjesta *Aquae Iasae* (CIL III 4121) značilo bi 'topla vrela' ili 'toplice' dok bi Jazi nastanjivali područje od Varaždinskih toplica uz Dravu do Daruvara.« Berislav Schejbal, *nav. dj.*, 2003., str. 393.-416. (394.)

²⁸ Mirjana Jakčin Ivančić, *Studija obnove i zaštite lječilišnog perivoja u Daruvaru*, u: *Vrela*, br. 34. (2011.), str. 9.-14. (9.)

²⁹ »Prema A. Mayeru (1935: 73-75; 1957: 74; 1959: 17) lingvistička analiza pokazuje da bi pridjev u mjesnom imenu *Aquae Balissae* proizlazio od domaće riječi s indoeuropskom osnovom **bal-is-ia*, što bi značilo 'bolji', 'jači', tako da bi *Aquae Balissae* značilo 'vrlo jake vode' – 'vrlo jaka vrela'.« Berislav Schejbal, *nav. dj.*, 2003., str. 393.-416. (396.)

³⁰ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav.dj.*, 2011., str. 9.-14. (10.)

³¹ Usp. Gjuro Szabo, *nav.dj.*, 1927., str. 12.

³² Usp. Gjuro Szabo, *nav.dj.*, 1927., str. 12.

³³ Usp. Elena Šeba, *Plemićka porodica Janković Daruvarski u drugoj polovici 19. stoljeća: diplomski rad*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2012., str 22.

³⁴ Usp. Miloslav Sohr, *nav. dj.*, 2002., str. 47.-57. (47.)

vlastelinstvo.³⁵ Podborje je tako pripalo vlastelinstvu Sirač, te su zajedno 1751. godine pripali barunu Mihajlu Šandoru Slavičkom, koji kupuje ove posjede za 39 879 forinti.³⁶ No nedugo iza toga, 1763. godine Antun Janković kupuje Sirač zajedno s Podborjem, te tako započinje vrijeme Jankovića u Daruvaru.³⁷

---

³⁵ Usp. Elena Šeba, *nav.dj.*, 2012., str. 12.

³⁶ Usp. Gjuro Szabo, *nav.dj.*, 1927., str. 14.

³⁷ Usp. Mladen Obad Šćitaroci i Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji u Slavoniji: Od Zagreba do Iloka*, Zagreb: Šćitaroci, 1998., str. 116.

4. POVIJEST JANKOVIĆA DARUVARSKIH

4.1. Antun Janković Daruvarski

Antun Janković, prvi *daruvarski* Janković, sin Nikole Jankovića (1695.-1732.) i Katarine Adamović (1700.-1761.), rođen je 5. svibnja 1729. godine u Pečuhu.³⁸ Kao mladić studirao je pravo i filozofiju na isusovačkoj akademiji u Ugarskoj, a nakon studija radi kao pravni zastupnik Virovitičke županije. Kasnije prihvaća, na nagovor prijatelja Josipa Antuna Čolnića, đakovačkoga biskupa (1751. – 1773.) i velikoga župana požeškoga, počasnu počasnu službu bilježnika Požeške županije.³⁹ Nedugo nakon toga biva promaknut te obnaša dužnost podžupana, a 1760. čak putuje u Beč prisustvovati vjenčanju budućeg kralja Josipa II. i Izabele od Parme.⁴⁰

Sl. 6. Neznani slikar, *Antun Janković Daruvarski*, XVIII. stoljeće, ulje na platnu, Budimpešta, Nemzeti Múzeum Magyar, Történelmi Képcsarnok

³⁸ Usp. Ana Jelisava Janković, *Dnevnik Ane Jelisave Janković posljednje iz grofovske porodice Jankovića Daruvarskih*, preveo Julije Kempf, Slavenska Požega, 1933., str. 5.

³⁹ Usp. Julije Kempf, *nav. dj.*, 1930., str 4.

⁴⁰ Usp. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, *nav.dj.*, 1998, str. 368.

Kako bi mogao obnašati sve navedene dužnosti, po tadašnjem zakonu, Antun je morao posjedovati imanja u Slavoniji, točnije u Požeškoj županiji. Tako je uz ugarske posjede Čepreg, Böes, Bik i Djulevis koje je već posjedovao, morao kupiti i druga vlastelinstva na području Hrvatske. Nakon dugog perioda prevlasti Osmanlija, krajem XVII. stoljeća, Slavonija biva podijeljena na dvojnu upravu: vojnu i civilnu. Dijelovi Slavonije koji nisu bili dio Vojne Krajine bili su pod upravom stranog ili domaćeg plemstva, te crkvenih institucija. Godine 1760. Antun Janković kupuje Pakrac, a 1763. za 40 000 forinti kupuje i Sirač, kojem je pripadalo naselje Podborje (budući Daruvar).⁴¹ Razdvojio je naselje Podborje od Sirača i preimenovao ga u Daruvar. Novo ime Daruvar mađarskog je podrijetla, te simbolizira ždrala koji se nalazi na obiteljskom grbu (mađ. *daru* – ždral, mađ. *var* – grad). Ovim činom naselje dobiva svoj identitet koji ga obilježava sve do današnjih dana.

Antun se 1765. godine ženi za kćer vesprimskog podžupana, Katarinu plemenitu Kiš (Kiss) od Nemeskéra (1744.-1792.), s kojom je imao sina Antuna (Antoniusa), jedinog potomka, koji umire u ranoj mladosti.⁴² Nakon Čolniceva odstupanja s vlasti 1770. godine, Antun obnaša dužnost županijskog upravitelja. Zbog mnogih zasluga u javnom djelovanju, kako smo već ranije spomenuli, Marija Terezija mu 1765. dodjeljuje pravo nošenja naslova «de Daruvar» (daruvarski)⁴³, a kasnije ga časti i grofovskom titulom. «Sam imendan grada bi se mogao vezati uz diplomu kraljice Marije Terezije od 28. veljače 1765. godine, u kojoj je Podborje nazvano Daruvarom. Antun dobiva grofovsku titulu 28. studenoga 1772. godine, a diploma koju mu dodjeljuje Marija Terezija sadrži naziv mjesta *Podborje, aliter Daruvar.*»⁴⁴ No treba napomenuti kako je u vrijeme vladavine Marije Terezije (1740.- 1780.) mnogo obitelji bilo počašćeno titulama kneževa, grofova i baruna. Razlog leži u tome što se vladarica trudila povećati broj aristokrata, jer se u prethodnim godinama taj broj prilično smanjio uslijed silnih ratovanja.⁴⁵

Godine 1773. Antun postaje veliki župan Požeške županije, 1782. imenovan je prisjednikom, a zatim 1786. godine i predsjednikom Kraljevskog stola sedmorice u Budimu, najvišeg pravosudnog tijela Ugarskog kraljevstva.⁴⁶ Uz sve ove naslove, bio je i savjetnik pri Hrvatskom kraljevskom vijeću i ravnatelj vjerskih zaklada, te kraljevski povjerenik sinodalnih

---

⁴¹ Usp. Elena Šeba, *nav.dj.*, 2012., str. 9.

⁴² Usp. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, *nav.dj.*, 1998., str. 368.

⁴³ Usp. Julije Kempf, *nav.dj.*, 1930., str. 4.

⁴⁴ Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str. 15.

⁴⁵ Usp. Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.*, (2008.), str. 55.-85. (64.)

⁴⁶ Usp. Ana Jelisava Janković, *nav.dj.*, 1933., str. 5

skupština.⁴⁷ Postaje kraljevski tajni savjetnik 1781. godine, a sudjelovao je i u smirivanju protuugarskog seljačkog ustanka u Transilvaniji 1784./1785., te je zbog toga 1785. godine bio odlikovan Srednjim križem Reda sv. Stjepana i nagrađen naslovom kraljevskog rizničara.⁴⁸

Antuna pamtimo kao najistaknutijeg Jankovića i pokretača razvoja Požeške županije u XVIII. stoljeću. Kako mu je jedini sin preminuo u mladoj dobi, Antun ostaje bez potomaka. Umire 16. kolovoza 1789. godine, a pokapaju ga u obiteljsku grobnicu pokraj dvorca u Čapregu.⁴⁹ Imanja u Ugarskoj nasljeđuje supruga, dok slavonska imanja ostaju Antunovu bratu Ivanu Jankoviću Daruvarskom.

---

⁴⁷ Usp. Julije Kempf, *nav. dj.*, 1930., str 4.

⁴⁸ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str 10.

⁴⁹ Usp. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, *nav. dj.*, 1998., str. 369.

4.1.1 Gospodarski razvoj Daruvara u vrijeme Antuna Jankovića

Uz sve svoje dužnosti kao državni i županijski službenik, Antun Janković mnogo je uložio i u unaprijeđivanje gospodarski zaostalog kraja, opustošenog nakon osmanske vladavine i ratovanja. Godine 1759. dao je izgraditi popločenu cestu u Požeškoj županiji, što je uvelike olakšalo kretanja i putovanja unutar iste.⁵⁰ Slavonija je krajem XVIII. stoljeća u gospodarski lošoj situaciji. Zemljoradnja je još uvijek nerazvijena i nedostaje spremišta za pohranu uroda. Kulture koje se uzgajaju su pšenica, ječam, zob i kukuruz; dok se manje sade grašak, grah, leća i raž. Povrće je gotovo zanemareno; uzgajaju se crveni i bijeli luk te kupus.⁵¹ S druge strane, mnogo je vremena i truda uloženo u voćnjake, vinograde i šljivike, a rakija s ovdašnjih prostora bila je nadaleko cijenjena. Sve ovo bilo je i više nego jasno Antunu Jankoviću, koji je u tada nerazvijenom gospodarstvu uvidio potencijal koji će itekako potpomoći razvoju grada. «Nesumnjivo je, da upravo obitelj Janković ima velike zasluge za razvoj grada Daruvara u modernu urbanu sredinu.»⁵²

Naselio je kraj doseljavajući koloniste, poljodjelce i obrtnike iz ostalih dijelova Monarhije (uglavnom Češke i Ugarske), kako bi ubrzao proces napretka u gospodarstvu. Omogućio im je i podijelio nove kuće s prostranim okućnicama pod uvjetom kasnijeg otkupa u ratama.⁵³ Uz predani rad i štedljivost kuće su se naknadno lako otkupljivale, a Daruvar se brojčano povećavao, kao i ostali posjedi u vlasništvu Jankovića.

Posadio je duž gradskih ulica drvorede bijelog duda, kao i u svoje voćnjake, tako pokrenuvši proizvodnju svile na svojem vlastelinstvu. Naime, svila je tada bila vrlo popularan materijal, a dudov svilac se uzgajao u mnogim krajevima Habsburške Monarhije.⁵⁴ Unaprjeđuje ovčarstvo i voćarstvo, a mnogo ulaže u proizvodnju vina, kao i rakije. Prirodni uvjeti Daruvara i okolice pogodovali su razvoju ovakvih kultura, pogotovo vinove loze; a Daruvar je prednjačio i bio glavni proizvođač rakije u Požeškoj županiji, gdje su bitnu ulogu odigrala upravo Jankovićeve vlastelinstva Pakrac i Daruvar. Antun je planirano, polako i sigurno podignuo grad na noge; Daruvar je počeo cvjetati, a mnoge gospodarske grane kao i trgovina robom dobili su zamaha.

---

⁵⁰ Usp. Julije Kempf, *nav.dj.*, 1930., str 6.

⁵¹ Usp. Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str. 29.

⁵² Miroslav Kuzle, *Daruvar - položaj, ime, prirodna osnova*, u: AA.VV., *Daruvar*, Zagreb: Turistkomerc, 1987., str. 11 – 20 (18).

⁵³ Usp. Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str 15.

⁵⁴ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *Vrtna umjetnost Daruvara kroz povijest*, u: *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 2, 2008., str. 231 – 251 (246).

4.2. Ivan Janković Daruvarski

Ivan Janković, Antunov brat, rođen je u Pečuhu 11. lipnja 1731. godine.⁵⁵ Za razliku od svoga brata, nije bio toliko okrenut politici, iako je obnašao neke važne dužnosti. Stoga nije za života dobio grofovsku titulu niti pripadajući grb, već je koristio naslijeđeni plemićki grb oca i djeda.⁵⁶ Obnašao je dužnost podžupana Požeške županije 1770. godine, a kasnije ga je car i kralj Franjo I. (1792. – 1835.) unaprijedio u dvorskog savjetnika, jer je vrlo dobro upravljao županijom.⁵⁷ Godine 1777. kupio je stražemansko vlastelinstvo u Slavoniji, u Biškupcu kod Slavonske Požege, koje zatim ostaje u vlasništvu Jankovića gotovo cijelo stoljeće. Nakon smrti brata Antuna 1789. godine postaje jedan od najvećih veleposjednika u Slavoniji i Hrvatskoj, naslijedivši vlastelinstva Daruvar, Pakrac i Sirač; a nakon smrti Antunove supruge Katarine nasljeđuje i posjede u Ugarskoj.⁵⁸

Sl. 7. Neznani slikar, *Ivan Janković Daruvarski*, XVIII. stoljeće, ulje na platnu, 92 x 76 cm, Požega, Gradski muzej

⁵⁵ Usp. Ana Jelisava Janković, *nav. dj.*, 1933., str. 6.

⁵⁶ Usp. Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.* (2008), str. 55.-85. (56.)

⁵⁷ Usp. Ana Jelisava Janković, *nav. dj.*, 1933., str. 6.

⁵⁸ Usp. Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.* (2008), str. 55.-85. (56.)

Iako je imao mnoge posjede, Stražeman je postao i ostao njegov dom; tome svjedoči i činjenica da su mu sva djeca tamo rođena; a većina njih i pokopana zajedno s Ivanovom prvom suprugom Barbarom Anom u kapelici sv. Jurja na groblju u Stražemanu.⁵⁹ Barbara Ana barunica Brnjaković umrla je 1792. godine, te se Ivan ponovno oženio u 63. godini Alojzijom groficom Festetić od Tolne.⁶⁰ Sveukupno je Ivan imao osmero djece, od kojih je samo troje nadživjelo oca – Katarina i Izidor iz prvoga braka, te Marija Julija iz drugoga (ali ona umire vrlo rano, u 14. godini). Ivan umire 1798. godine u Šopronu, ali mu je posljednje počivalište u Stražemanu,⁶¹ u raskošnoj obiteljskoj grobnici u župnoj crkvi sv. Mihovila.⁶²

---

⁵⁹ Usp. Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.* (2008.), str. 55.-85. (60.)

⁶⁰ Usp. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, *nav. dj.*, 1998., str. 369.

⁶¹ Usp. Julije Kempf, *nav. dj.*, 1930., str. 7.

⁶² Usp. Vlasta Zajec, *Aeterna memoria Ioannis Iankovics de Daruvar – Spomenik obitelji Ivana Jankovića Daruvarskog u Stražemanu*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 31, 2007., str. 205 – 220.

4.2.1. Alojzija Janković (grofica Festetić od Tolne)

Muževom smrću Alojzija (Vjekoslava) grofica Festetić od Tolne (1794.-1798.) postaje glava obitelji Janković. Izidor i Katarina, Ivanovi potomci iz prvog braka, zajedno s Alojzijom nastavljaju plemićku lozu. Izidor je sa svega devet godina naslijedio sva očeva imanja, ali je pomajka Alojzija upravljala istima sve do njegove punoljetnosti, odnosno do navršenih dvadeset i četiri godine.⁶³

U vrijeme Alojzijina upravljanja imanjima ona uspijeva podići nekoliko bitnih objekata koje danas smatramo vrijednom ostavštinom Jankovića. Tako je 1810. započela gradnju Ivanovih kupki u Daruvaru, dok u Pakracu uređuje kuriju Janković, a obnovila je i dvorac u Čepregu.⁶⁴ Godinu poslije dala je izgraditi novu obiteljsku grobnicu u Stražemanu, u sjevernoj pobočnoj kapelici sv. Izidora u župnoj crkvi sv. Mihovila u Stražemanu.⁶⁵ Pokćerku je zbrinula udavši je za Ivana Pejačevića, udovca i oca troje djece, dok je Izidora poslala na školovanje.

Iako se trudila biti dobra pomajka i dostojno gospodariti vlastelinstvima, godine 1813. dolazi do svađe između Izidora i Alojzije koja završava sudskom parnicom protiv grofice. Izidor i Katarina su smatrali da grofica ne upravlja dobro obiteljskim financijama.⁶⁶ Umrijevši te iste godine, Alojzija ostavlja posinku mnogo dugova u nasljedstvo. Nakon smrti Alojzije, Katarina i Izidor su se dogovorili oko podjele imanja u Ugarskoj. Uz slavonska imanja, Izidor dobiva i Čepreg s majurom Tormaš i mjestom Böes. Katarini su pripala imanja Djulevis i Bik.⁶⁷

---

⁶³ Usp. Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.* (2008.), str. 55.-85. (58.)

⁶⁴ Usp. Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.* (2008.), str. 55.-85. (62.)

⁶⁵ Usp. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, *nav. dj.*, 1998., str. 277; Vlasta Zajec, *nav. dj.*, 2007.

⁶⁶ Usp. Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.* (2008.), str. 55.-85. (62.)

⁶⁷ Usp. Julije Kempf, *nav. dj.*, 1930., str. 9.

4.3. Izidor Janković Daruvarski

Izidor Janković rođen je u Stražemanu 3. ožujka 1789. godine.⁶⁸ Za života nije završio grofovsku titulu, kao ni njegov otac Ivan. Naslijedio je obiteljski grb, ali i pridjev *Daruvarski*. Vrlo rano ostaje bez oca, te je morao čekati do navršenih dvadeset i četiri godine kako bi preuzeo nasljedstvo. Kao osmogodišnjak poslan je na školovanje u Vaguhely u Slovačku (danas Novo Mesto nad Vahom); nastavlja školovanje u Beču, a nakon toga i u Požunu.⁶⁹ Vodio je vrlo zanimljiv život, a bio je poznat kao prevrtljiv i tvrdoglav mladić koji je prije svega volio zabavu. «Naime, bio je samovoljan, ponosan i volio je zapovijedati.»⁷⁰ «Volio je ples, zabavu i glazbu, svirao je violinu i klavikordium. Znao je pomisliti kako od pomajke Alojzije ne dobiva dovoljno novca za zabavu.»⁷¹ Njegov buran stil života i negodovanje Alojzijinim načinom upravljanja nasljedstvom rezultiralo je već spomenutom sudskom parnicom 1813. godine.

Sl. 8. Izidor Janković

⁶⁸ Usp. Ana Jelisava Janković, *nav. dj.*, 1933., str. 6.

⁶⁹ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 15.

⁷⁰ Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.* (2008.), 55.-85. (65.)

⁷¹ Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.* (2008.), 55.-85. (67.)

Kao mladić sudjelovao je u ratu protiv Napoleona, ali istupa iz vojske 1810. godine. Car i kralj Franjo I. imenuje Izidora svojim komornikom 1811. godine, tako mu dodijelivši veliku čast.⁷² Naime, komornici su bili pripadnici probranog kruga dvorskog plemstva; a takav su status imala samo gospoda s velikim brojem plemićkih predaka i velikim bogatstvom; što govori mnogo o tadašnjem ugledu i statusu obitelji Janković.

Izidor ženi groficu Eleonoru Pejačević Virovitičku (1793.-1849.) 12. listopada 1811. godine.⁷³ Eleonora je bila kćer Ivana Pejačevića, muža Izidorove sestre Katarine. Na ovaj način se unutar obitelji Pejačević i Janković odigrala zanimljiva obiteljska petlja. Katarina je postala Eleonori i pomajka i šogorica, a Ivan je Izidoru bio i punac i šogor. Izidor i Eleonora imali su četvero djece: Mariju, Klementinu, Eleonoru i Julija. No brak nije potrajao pa su se rastali 1825. godine zbog nesuglasica. Razlog tomu možda leži u činjenici da je brak bio ugovoren, maćeha Alojzija platila je 10 000 forinti Ivanu Pejačeviću da dopusti kćerki Eleonori da se uda za Izidora.⁷⁴ Nakon razvoda Izidor je isplaćivao bivšoj supruzi prihode stečene na pakračkom imanju, na taj način je novčano zbrinuvši. Svoje kćerke Klementinu, Eleonoru i Mariju je poudavao, a mladom sinu Juliju osigurao dobro obrazovanje.⁷⁵

Kasnije se Izidor zaljubljuje u Rozaliju Windisch (1801.-1877.), Slavonku koja je živjela u Čepregu, no koju nikada nije oženio. Za njihovu ljubav znamo jer je pronađena srebrna kutijica s grbom Jankovića koju je Izidor darovao Rozaliji sredinom XIX. stoljeća.⁷⁶ Godine 1848. povlači se u Čepreg, a slavonska imanja ostavlja sinu Juliju na upravljanje. Umire 17. veljače 1857., a sahranjen je u obiteljskoj grobnici župne crkve sv. Mihajla u Stražemanu.⁷⁷ Kćerki Katarini i unučadi kćeri Marije ostavlja imanja u Ugarskoj, dok se sin Julije, koji nastavlja plemićku lozu Jankovića Daruvarskih, brine za slavonska imanja.⁷⁸

---

⁷² Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 15.

⁷³ Usp. Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.* (2008.), 55.-85. (69.)

⁷⁴ Usp. Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.* (2008.), 55.-85. (69.)

⁷⁵ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 16.

⁷⁶ Usp. Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.*, 2008., str 70.

⁷⁷ Usp. Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.*, 2008., str 70.

⁷⁸ Usp. Ana Jelisava Janković, *nav. dj.*, 1933., str. 6.

4.3.1. Gospodarski razvoj u vrijeme Izidora Jankovića

Mnogo je Izidor uložio u unapređivanje svojih imanja u Slavoniji i Ugarskoj, naseljavao ih je i gospodarski jačao. Podizao je šljivike i voćnjake, uređivao šume i livade, te razvijao konjogojstvo i ovčarstvo.⁷⁹ Podizao je i gospodarske zgrade i podrume za alkoholna pića, kako bi svojim gospoštijama podigao vrijednost. Tako 1837. godine Daruvar i Pakrac dobivaju pravo održavanja sajмова, što je govorilo mnogo o tadašnjoj važnosti Jankovićevih vlastelinstava, a bilo je značajno i za njihov daljnji razvoj. Godine 1840. podiže daruvarsku pivovaru koja ponosno nosi titulu najstarije hrvatske pivovare.⁸⁰ U Izidorovo vrijeme, u samom začetku proizvodnje, pivo se kuhalo samo za potrebe vlastelinstva, no s vremenom je postalo nadaleko cijenjeno i uživano.

Izidor je mnogo utjecao i na razvoj Lipika. Tako je pokrenuo uzgoj lipicanaca početkom XIX. stoljeća na plemićkom dobru Izidorovcu pokraj Lipika., gdje 1843. gradi i veliku ergelu. Uređuje lipički park i gradi kupališne zgrade, tako udarajući temelje budućem lječilišnom turizmu. Unapređivao je i ugarska imanja koja je posjedovao, tako je npr. u Čepregu uzgajao kesten, uređivao vinograd i šumu, te uzgajao divlje životinje i prakticirao lov.⁸¹

Iako je mnogo učinio za svoja vlastelinstva, Izidor slovi za surovog i okrutnog vlastelina. Mnoge tužbe kmetova, seljaka, a na kraju i seljačka buna, svjedoče tome u korist. Naime, početkom 1815. velika glad je zadesila županiju, a surovo ponašanje Izidora i njegovih upravitelja na imanjima Pakrac i Daruvar rezultiralo je masovnim pobunjeničkim pokretom. Seljaci su tražili zbacivanje Izidora Jankovića, te oslobođenje od feudalne zavisnosti uopće. Buna je ugušena, a seljaci kažnjeni batinjanjem. Izidor je morao zbog svog ponašanja izaći pred sud te platiti troškove vojne intervencije, a seljacima je isplaćena odšteta.⁸²

---

⁷⁹ Usp. Julije Kempf, *nav. dj.*, 1930., str 9.

⁸⁰ Usp. Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str. 41.

⁸¹ Usp. Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj* (2008.), 55.-85. (76.)

⁸² Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 17.

4.4. Julije Janković Daruvarski

Julije Janković, sin Izidora, posljedni Janković Daruvarski, rodio se 26. veljače 1820. u Pakracu.⁸³ Roditelji su mu se rastali dok je imao svega pet godina, te on odrasta bez majke, koja je Izidoru prepustila brigu o sve četvero djece.⁸⁴ Izidor je sinu Juliju omogućio kvalitetno obrazovanje. Predao ga je u ruke odgajatelja Stjepana Szabe, koji ga je odgajao sve do njegove dvadeset i četvrte godine.⁸⁵ Kako se privatno školovao, morao je polagati ispite u latinskim školama u Šopronu, Velikoj Kaniži i Požunu.⁸⁶ Gradski požeški muzej čuva svjedodžbe mladog Julija, odličnog đaka, kao i kasnije svjedodžbe požunske akademije gdje je Julije također briljirao.⁸⁷ U Požunu je studirao pravo i filozofiju, te je nakon pripravničkog staža odvjetničku prisegu položio 1844. godine u Pešti.⁸⁸ Ubrzo postaje bilježnik u Požeškoj županiji i prisjednik Sudbenog stola. Od 1845. pa do burne 1848., koju obilježava «proljeće naroda», obavlja službu podžupana Požeške županije. Također, bio je jedan od zastupnika Požeške županije na zajedničkom Ugarsko-hrvatskom saboru 1847. godine u Požunu.⁸⁹

Sl. 9. Julije Janković Daruvarski

⁸³ Usp. Gjuro Szabo, *nav. dj.*, 1927., str. 17.

⁸⁴ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 27.

⁸⁵ Usp. Terézija Jánosné Horváth Balogh, *nav. dj.* (2008.), 55.-85. (71.)

⁸⁶ Usp. Julije Kempf, *nav. dj.*, 1930., str. 11

⁸⁷ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 28.

⁸⁸ Usp. Gjuro Szabo, *nav. dj.*, 1927., str. 17.

⁸⁹ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 28.

Proljeće naroda obilježavaju nacionalni pokreti diljem Europe kojim nezadovoljni slojevi društva zahtijevaju promjene na društvenom, gospodarskom i političkom nivou. Svijest o građanskim slobodama, te zahtjev za ukidanjem kmetstva, kao i drugi nacionalni ciljevi uzdrmali su Europu, pa tako i Habsburšku Monarhiju, a posljedično i Hrvatsku. Rat s Ugarskom, nemiri seljaka, ukinuće kmetstva, borba za autonomiju te program «Zahtijevanja naroda» i ban Josip Jelačić obilježili su burnu 1848. godinu.

Julije Janković nije bio zadovoljan slomom feudalnog sustava, ali je zbog održavanja reda i mira na svojim posjedima prihvatio Jelačićevu odluku o ukidanju kmetstva. Strah od izbijanja još većih nemira i uništavanja imovine natjerao ga je da ispuni neke zahtjeve seljaka, a kao podžupan na županijskoj skupštini 31. ožujka 1848. održao je govor na hrvatskom jeziku te tražio uvođenje hrvatskog jezika u javne poslove u županiji, ali pritom naglašavajući važnost odanosti Monarhiji. Između ostalog, naređuje svim vlastelinstvima da uklone moguće povode sukobima; vlastelinski službenici koji su stvarali nemire također su kažnjavani.⁹⁰ Zalagao se za ostvarenje građanskih sloboda i formalno izjednačavanje svih društvenih slojeva. U politici protiv Ugarske držao se suzdržano, strpljivo čekajući razvoj situacije, što su mu mnogi zamjerali, dok su neki poput županijskog bilježnika Miroslava Kraljevića stali u njegovu obranu. Naime, kako je imao ugarske korijene više je nagnjao na ugarsku stranu, ali kako je Požeška županija bila prohrvatski orijentirana (za razliku od npr. Virovitičke), nije imao izbora.⁹¹

Krajem travnja daje ostavku na mjesto podžupana, te se povlači na imanje u Stražeman. Kasnije ga 1849. godine ban Jelačić imenuje vrhovnim upraviteljem Požeške županije, očito zanemarujući Jankovićevu naklonost mađaronima.⁹² Na ovom položaju ostaje Janković i u vrijeme neoapsolutizma kojeg obilježava centralizacija, germanizacija i pokušaji modernizacije Habsburške Monarhije, odnosno njen kapitalistički razvoj.

Godine 1854. ženi se groficom Ljudevitom Montbel, kćerkom bivšeg ministra francuskog kralja Karla X. i načelnika Toulousea u Francuskoj, što mu omogućuje dobivanje grofovskog statusa a time i novog grofovskog grba.⁹³

Julije biva ustoličen za velikog župana 18. veljače 1861., nakon uvođenja ustavnog stanja, te je tom prilikom žestoko progovorio protiv neoapsolutizma. Kao pripadnik jedne od dviju

---

⁹⁰ Usp. Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str. 46.

⁹¹ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 32.

⁹² Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 33.

⁹³ Usp. Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str. 48.

struja unutar unionista, smatrao je katastrofalnim prepuštanje odluka o usmjerenju i položaju Hrvatske vanjskim činiteljima; u južnoslavenskoj koncepciji Narodne stranke vidio je zamku za hrvatski narod.⁹⁴ Smatrao je kako se Hrvatska i Ugarska mogu zajedno sjediniti pod krunom sv. Stjepana, ali kako se taj savez mora temeljiti na jednakosti i međusobnom poštovanju.

Politički aktivan ponovno biva u vrijeme stvaranja Hrvatsko-ugarske nagodbe kao pripadnik kluba manjine unutar unionista. Naime, zajedno s Ignjatom Brlićem, Lazarom Hellenbachom i Jovanom Živkovićem činio je grupaciju umjerenih unionista. Usprkos različitim mišljenjima Janković biva izabran za člana kraljevinskog odbora za pregovore o Hrvatsko-ugarskoj nagodbi.⁹⁵ Generalno nezadovoljan uvjetima nagodbe, te razočaran strankom i novim položajem Hrvatske, Janković se povlači iz političkog života. Čak odbija i bansku čast 1873. godine koja se zatim dodjeljuje Ivanu Mažuraniću.

---

⁹⁴ Usp. Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str. 46.

⁹⁵ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 41.

4.4.1 Dobrotvorni rad Julija Jankovića

Julije Janković slovi za velikog mecenu, pokrovitelja umjetnosti, kulture i školstva. Mnoge je donirao kako bi povećao stupanj obrazovanja u svojem kraju. Davao je zemljišta ili novčanu pomoć za izgradnju škola, te osnivao zaklade kako bi pomogao učenicima i studentima koji si sami nisu mogli priuštiti obrazovanje. Smatrao je kako budućnost zemlje leži u rukama mladih, koji su se našli u teškoj situaciji zbog neodgovarajućeg gospodarskog upravljanja zemljom, te se borio za njihov bolji položaj u društvu.⁹⁶

Požeški gradski muzej pohranjuje mnoge dokumente koji svjedoče o Julijevom dobrotvornom djelovanju, a koje Elena Šeba iscrpno dokumentira u svom diplomskom radu (2012.). Tako je pomogao izgradnji škole u Katincu, a donirao je i 300 forinti za izgradnju Obće pučke škole u Daruvaru. Poklonio je dva zemljišta u vrijednosti od 2000 forinti za osnivanje «Zavoda višjeg izobraženja mladeži ženske od upravom milosrdnih sestarah» u Požegi. Godine 1861. osniva zakladu čija je glavnica od 400 forinti pomogla dvojici kutinskih učenika, kao i mnoge druge zaklade koje je osnivao za učenike drugih gospoštija u Daruvaru, Pakracu, Stražemanu, Siraču, Katincima, Badljevinu, Uljaniku. Osnovao je i zakladu za višu realu u Osijeku.⁹⁷

Osim ulaganja u budućnost mladih đaka i uzdizanja hrvatskog školstva, Janković je pomagao i piscima Franji Cirakiju i Luki Iliću Oriovčaninu, koju mu zauzvrat posvećuju djela. Pomagao je mnogo i katoličkim, te pravoslavnim crkvama i župama, pa je tako manastiru Pakra darovao 836 jutara šume za uzdržavanje, te u nekoliko navrata pomogao kapelanu Vlajku Modrošiću da opremi svoju sobu u Podgajcima knjigama i drugim nužnim stvarima.⁹⁸

Mnogo je Julije ulagao i u promicanje hrvatske kulture i van granica svojih gospoštija. Tako je novčano pomogao izgradnji spomenika banu Jelačiću u Zagrebu, kao i izgradnji Narodnog muzeja. Zna se i da je pomogao osnivanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti doniravši 10 000 forinti, te 1000 forinti za Akademijin otkup knjižnice Ivana Kukuljevića Sakcinskog.⁹⁹

---

⁹⁶ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012, str. 43.

⁹⁷ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 43.-44.

⁹⁸ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 46.

⁹⁹ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 47.

4.5. Kraj Jankovića Daruvarskih

Nakon povlačenja iz političkog života, Julije većinu vremena provodi u društvu svoje obitelji na imanju u Daruvaru. Sa suprugom Ljudevitom Montbel dobio je kćer Mariju 1855. godine, sina Ljudevita 1857. godine (ali je on umro samo nekoliko dana nakon rođenja), te naposljetku kćer Anu 1859. godine. Grofica Marija udala se za Belu pl. Adamovića Čepinskog 1883. godine, dok se Ana nije udavala, već je svoj život podredila dobročinstvu i humanitarnom radu.¹⁰⁰

Drugu polovicu XIX. stoljeća na slavonskim imanjima okarakterizirala je teška prilagodba novom sistemu, ukidanje feudalnog odnosa i pokrenuti proces zemljišnog rasterećenja koji je zadao težak udarac obitelji Janković. Julije Janković je naslijedivši očeva imanja naslijedio i dugovanja koja su sezala još u vrijeme prabake Alojzije.¹⁰¹ Odlučio je da mu je najpametnije prodati imanje Pakrac, uslijed donošenja patenta 1857. godine kojim se vlastelinske šume prenamjenjuju u općinske ovisno u veličini zemljišta. Tako je 1861. godine Pakrac dobio nove vlasnike.¹⁰²

Eksploatacijom šuma od 1860. godine pa nadalje Julije Janković pokušava poboljšati financijsko stanje na preostalim imanjima, no to je s druge strane tražilo i mnogo ulaganja u proizvodnju materijala i prijevoz istoga. Ne uspjevši spojiti kraj s krajem, Janković daje u zakup svoje dijelove vlastelinstva Daruvara i Sirača na određeni rok francuskoj firmi Société d'importation de chene, koja zatim podiže pilane u Daruvaru i okolici.¹⁰³ No i dalje je ostao problem prometne izoliranosti, odnosno nedostatka željeznice koja bi povezivala pakrački i daruvarski kraj s ostatkom Hrvatske i Ugarske. Iako se Janković zalagao za ovakvu vrstu prometnice, te je čak prisustvovao na Banskoj konferenciji za željeznice 1862. godine, pruga ipak nije zaživjela za vrijeme njegova života, već 1885. godine.¹⁰⁴ No Janković je zaslužan za otvaranje poštanskog ureda u Daruvaru 1856., te nabavku telegrafa koji je u upotrebi od 24. lipnja 1871. godine. U Daruvaru osniva čitaonicu 1872., te još bitnije, podružnicu Matice hrvatske 1877. godine.¹⁰⁵

Iako je mnogo ulagao u slavonska imanja i pomogao njegovu kulturnom, gospodarskom i društvenom napretku, Julije prodaje Stražeman 1876. godine. Nedugo zatim odlučuje

---

¹⁰⁰ Usp. Julije Kempf, *nav. dj.*, 1930., str. 13.

¹⁰¹ Usp. Julije Kempf, *nav. dj.*, 1930., str. 14.

¹⁰² Usp. Gjuro Szabo, *nav. dj.*, 1927., str. 17.

¹⁰³ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 61.

¹⁰⁴ Usp. Elena Šeba, *nav. dj.*, 2012., str. 61.

¹⁰⁵ Usp. Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str. 48.

rasprodati preostala imanja i preseliti s obitelji u Ugarsku, odnosno Austriju. Osim financijskih neprilika koje su ga zadesile, razlog selidbe vjerojatno leži u činjenici da Julije nije imao muškog potomka koji bi nastavio razvoj ovih krajeva za koji je zaslužna upravo obitelj Janković. Tako je vlastelinstvo Daruvar sa Siračem 1. svibnja 1879. godine prodano novoj vlasnici Magdalen Lechner, čime završava vrijeme Jankovića u Daruvaru.¹⁰⁶

Obitelj se odlaskom iz Daruvara seli u Ugarsku, no već 1883. godine ponovno sele, ovoga puta u Nizozemsku. «Od g. 1884. do do 1893. nijesmo više vidjeli svoga krova nad glavom, bili smo siromašni putnici na križnom putu života, dok nam nije Božje smilovanje darovalo u malom Kreuzhofu na Achenskom jezeru mio ljetni dom.»¹⁰⁷ Nakon Nizozemske trajno se nastanjuju u Austriji. Vila Voltz u Karlsburgu kraj Beča, te kuća u Achenkirchu na Achenskom jezeru u Tirolu zadnja su prebivališta obitelji Jankovića Daruvarskih.¹⁰⁸

Julije umire 14. studenog 1904. u Beču; sahranjen je u obiteljskoj grobnici blizu župne crkve u Achenkirchu. Ovdje je sahranjena i supruga Ljudevita, koja umire 20. lipnja 1923. godine.¹⁰⁹ Grofica Marija poginula je u Drenovcu u vrijeme Prvog svjetskog rata kao «žrtva revolucije».¹¹⁰ Posljednja iz obitelji Janković Daruvarski, grofica Ana, provodi svoje posljednje godine u Achenkirchu, a umire 24. siječnja 1934. godine u Pressbaumu kraj Beča.¹¹¹

---

¹⁰⁶ Usp. Julije Kempf, *nav. dj.*, 1930., str. 15.

¹⁰⁷ Ana Jelisava Janković, *nav. dj.* 1933., str. 44.

¹⁰⁸ Usp. Ana Jelisava Janković, *nav. dj.*, 1933., str. 11.

¹⁰⁹ Usp. Ana Jelisava Janković, *nav. dj.*, 1933., str. 45.

¹¹⁰ Usp. Ana Jelisava Janković, *nav. dj.*, 1933., str. 29.

¹¹¹ Usp. Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str 55.

5. NARUČITELJSKA DJELATNOST OBITELJI JANKOVIĆ

5.1. Hühnova litografija

Jedan od najbitnijih izvora koji je uvelike pripomogao rasvijetliti povijesni razvoj grada u vrijeme Jankovića nesumnjivo je litografska serija Julija Hühna (Gera, Saska, 1830. – Zagreb, 1. X. 1896.).¹¹² Spominjem ju odmah na početku ovog odjeljka jer bi bez analize ovih grafika bilo gotovo nemoguće analizirati razvoj pojedinih građevina koje Jankovići daju izgraditi u Daruvaru.

Julije Janković naručuje litografiju Daruvara u Litografskom zavodu u Zagrebu 1862. godine. Julije Hühn, vlasnik Zavoda, osobno je došao u Daruvar i snimio fotografije koje su kasnije poslužile kao predlošci za litografiju.¹¹³ To su prve poznate vedute grada koje danas imaju veliku umjetničku, kao i povijesnu vrijednost za Daruvar, jer nam pomažu pouzdano rekonstruirati izgled dijelova urbaniziranog grada na polovici XIX. stoljeća.

Sl. 10. Julije Hühn, *Kupelj Daruvar*, 1862., litografija

¹¹² Usp. Nada Grčević, *Hühn, Julius*, u: AA.VV., *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, sv. I., Zagreb, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 1995., str. 346.

¹¹³ Usp. Mato Pejić, *nav.dj.*, 2012., str. 12.

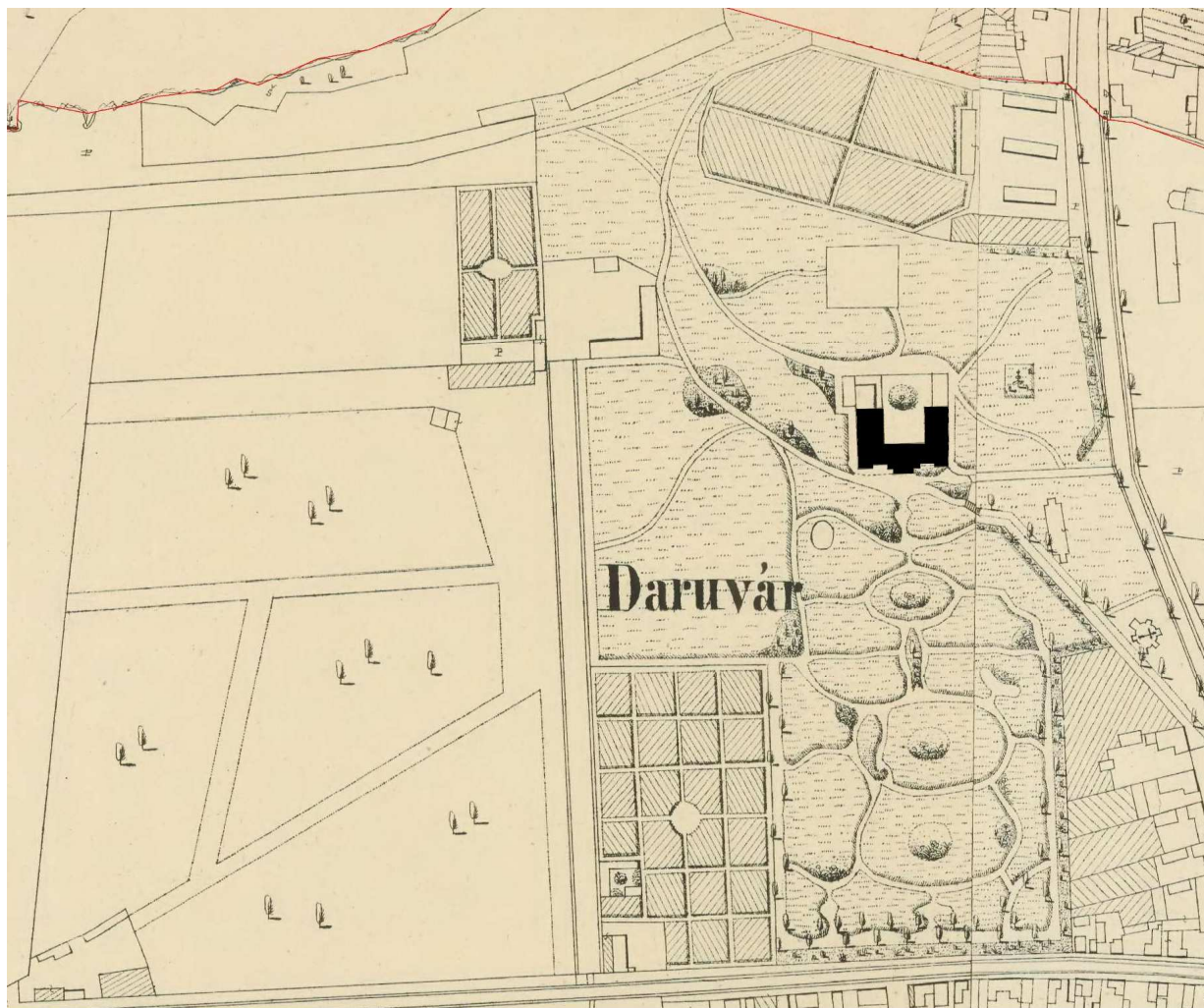
Uvriježeno je mišljenje kako je litografija naručena da bi se promoviralo daruvarsko kupališno lječilište, pa skladno s time nosi i naziv «Kupelj Daruvar». Ima nazive na tri jezika: hrvatskom, mađarskom i njemačkom (*KUPELJ DARUVAR*; *A' DARUVÁRI FÜRDÖ*; *BAD DARUVAR*), što nam govori mnogo o njezinoj namjeni tj. namjeri korištenja u promidžbene svrhe. Prizori grada otisnuti su na tankom papiru koji je zatim prilijepljen na tvrdi, čvršći papir dimenzija 65,7 x 45,5 cm. Litografija se sastoji od 9 veduta koje prikazuju prizore grada i kupališnog lječilišta. Panoramu Daruvara, grofovski dvorac, glanu ulicu, svratište te prizore liječilišnog perivoja. Hühnova litografija objavljena je 1902. godine u knjizi Austro-ugarska monarhija u riječi i slici,¹¹⁴ a danas se čuva u grafičkoj zbirci Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu.

---

¹¹⁴ Usp. Mato Pejić, *nav.dj.*, 2012., str. 12.

5.2. Dvorac obitelji Janković

Kada je Antun Janković odlučio trajno ostati u Daruvaru, dao je izgraditi veliki dvorac kako bi mogao ugodno smjestiti svoju obitelj. Gradnja započinje 1771. godine prema projektima bečkih arhitekata, a traje sve do 1777. godine, kada ova monumentalna građevina postaje i do današnjih dana ostaje najreprezentativnija točka grada.¹¹⁵ Dvorac je hvaljen još od XVIII. stoljeća, pa tako Anđela Horvat (1982.) prenosi da u *Povijesnom i zemljopisnom opisu Kraljevine Slavonije i vojvodstva Srijema* (1777. – 1778.) Friedrich Wilhelm von Taube kaže da je najljepši u cijeloj kraljevini,¹¹⁶ te kako se ovo zdanje ne bi trebalo niti u Beču skrivati, dok ga je akademik Andre Mohorovičić smatrao zamislivim u svakom otmjenijem parkovnom ansamblu Europe.

Sl. 11. Katastarska mapa Daruvara, 1861. – detalj s označenim dvorcem Jankovića

¹¹⁵ Usp. Gjuro Szabo, *nav.dj.* 1927., str. 15.

¹¹⁶ Usp. Friedrich Wilhelm von Taube, *Historische und geographische Beschreibung des Königreiches Slavonien und des Herzogthumes Syrmien*, Leipzig, 1777. – 1778.; *Povijesni i zemljopisni opis Kraljevine Slavonije i vojvodstva Srijema*, preveo s njemačkog i priredio za tisak Stjepan Sršan, Osijek: Državni arhiv, 2012.

Dvorac je smješten na vrhu brežuljka s kojeg seže pogled na uređeni prostrani perivoj koji ga okružuje, te okolicu grada. Pročelje zdanja gleda prema jugu, gdje se teren spušta prema centru grada. Dvorac zajedno s perivojem čini jedinstvenu urbanističku cjelinu, a kako je cijeli kompleks smješten na vrhu brežuljka, djeluje pomalo akropolski, te dominira urbanističkom strukturom grada sve do današnjih dana. U sklopu ove cjeline, u neposrednoj blizini dvorca, nalazi se i obiteljska kapela, o kojoj će biti riječi kasnije.

Dvorac je simetričan i jednokatan, a svrstavamo ga u grupu trokrilnih baroknih dvoraca tlocrtnog *U* oblika. Bočna krila su nešto uža, ali znatno kraća od glavnog krila, dok dvostruko krovšte s polukružnim prozorima čini dvorac još većim i velebnijim. Ispod pročelnog krila dvorca smješten je podrum. Promatramo li cjelinu dvorca s dvorištem i pripadajućim gospodarskim zgradama na sjevernoj strani, koje su izgrađene netom nakon završetka dvorca (oko 1780.), tlocrt upisuje oblik kvadrata. Pročelje je okrenuto prema jugu, ispred kojeg se prostire perivojni kompleks koji se nastavlja uokolo dvorca. Sjevernu stranu zatvaraju već spomenuta dvorišna zdanja, odnosno ogradni zid. Istočna građevina u dvorištu služila je kao mjesto stanovanja posluge; ona je smještena tako da svojom pročelnom stranom čini dio stranice tlocrtnog kvadrata, dok se kraćom stranom oslanja na ogradni zid. Zapadna građevina svojom pročelnom stranom također čini stranicu kvadrata, ali tako da je zatvara s vanjske strane. Služila je najvjerojatnije kao konjušnica.¹¹⁷ Središnje zdanje u dvorištu se tek jednom kraćom stranom oslanja na ogradni zid, tako ostavljajući mjesta za ophod oko iste.

---

¹¹⁷ Usp. Renata Žabsky, *Dvorac Jankovića u Daruvaru: diplomski rad*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 1996., str. 6.

5.2.1 Unutrašnjost dvorca

5.2.1.1. Prizemlje

Unutrašnjost dvorca tipična je za kasni barok. U osi dvorca, u prizemlju, nalazi se velika veža koja je prohodna, povezuje pročelje s dvorišnim prostorom dvorca, a bila je namijenjena za prolaz kočije. Pet velikih čeških kapa odvojenih pojasnicama čine dominantni dio svoda, kojeg podupiru upareni toskanski stupovi na postamentima. U tri traveja do dvorišta prostor se proširuje «bočnim brodovima» (po tri mala traveja u svakom «bočnom brodu»), tako stvarajući svojevrsno predvorje unutar same veže.

Na vežu se nadovezuju stubišni krakovi s istočne i zapadne strane. Oba uspona sastoje se od četiri dijela: tri stubišna kraka i jednog odmorišta. Dva stubišna kraka simetrično smještena vode do zajedničkog odmorišta, do kojeg se može doći iz smjera veže ili iz suprotnog smjera, smjera bočnih brodova. Odmorište je na tom polukatu presječeno dvjema stubama i povišeno u dijelu gdje se posljednji stubišni krak (treći) nastavlja u središnju zonu hodnika prvog kata. Ovaj zadnji, treći stubišni krak nalazi se uz začelni zid. Osim glavnog, nalaze se još dva stubišta koja su smještena na krajevima bočnih krila; ova stubišta se uspinju do potkrovlja.¹¹⁸

Sl. 12. Daruvar, dvorac Jankovića – lijevo stubište

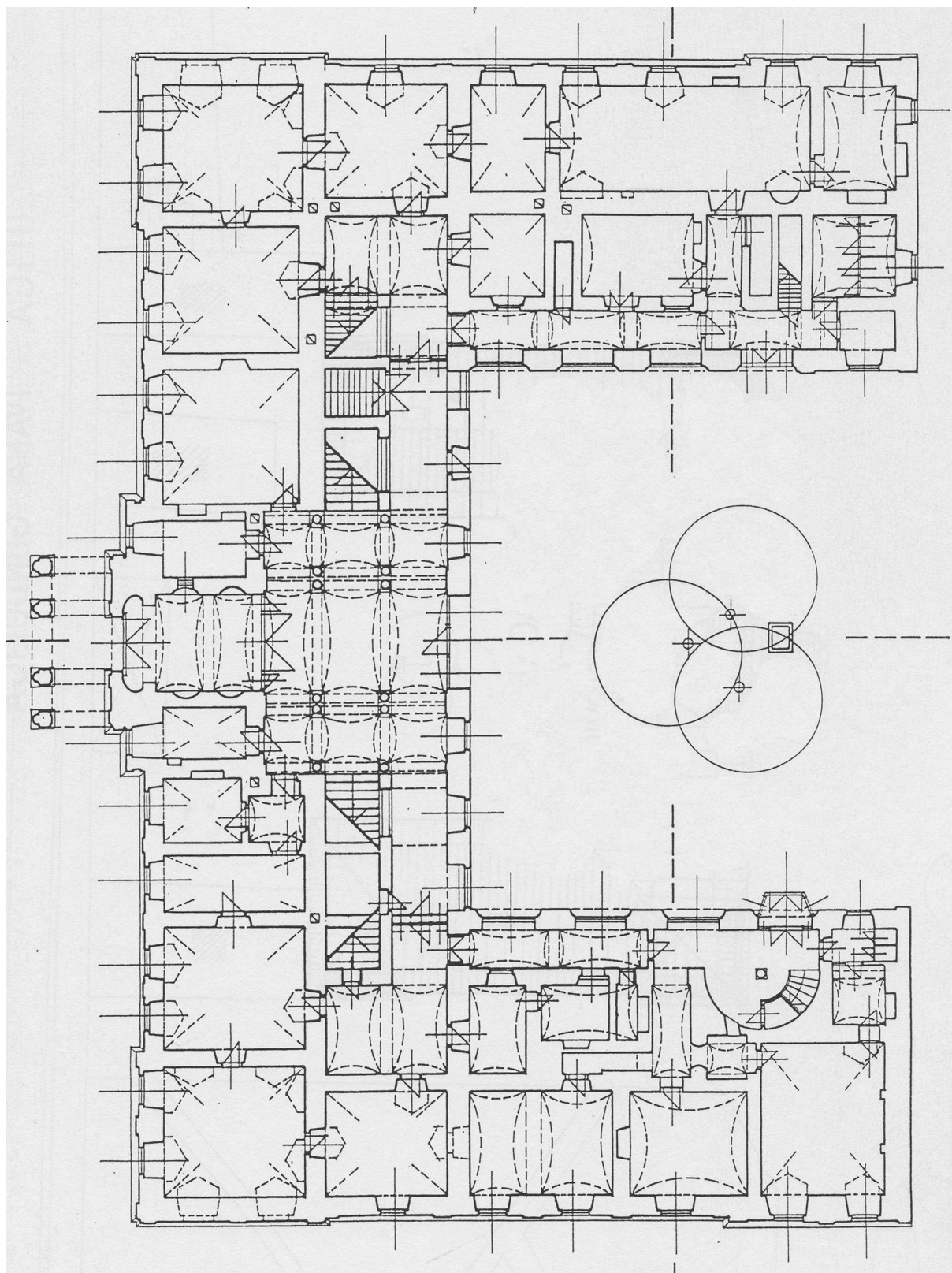
¹¹⁸ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 11.

U dvorcu se nalazi šezdesetak soba, što većih, što manjih, koje su ritmično poredane kroz čitavu strukturu zdanja. U obje etaže nalaze se veće prostorije i saloni smješteni uz vanjska pročelja, na njih se nadovezuje srednji niz manjih prostorija, a uz dvorišna se pročelja na oba kata proteže hodnik. Većina soba u prizemlju ima koritasti svod sa zasjenčanim susvodnicama ili češku kapu, od kojih četiri prostorije imaju i štukaturne dekoracije – dvije u pročelnom, te dvije u istočnom krilu.¹¹⁹ Prostorije su sa pročelne strane ugodno osvijetljene velikim prozorima kojima se uspjela očuvati izvorna drvenarija.

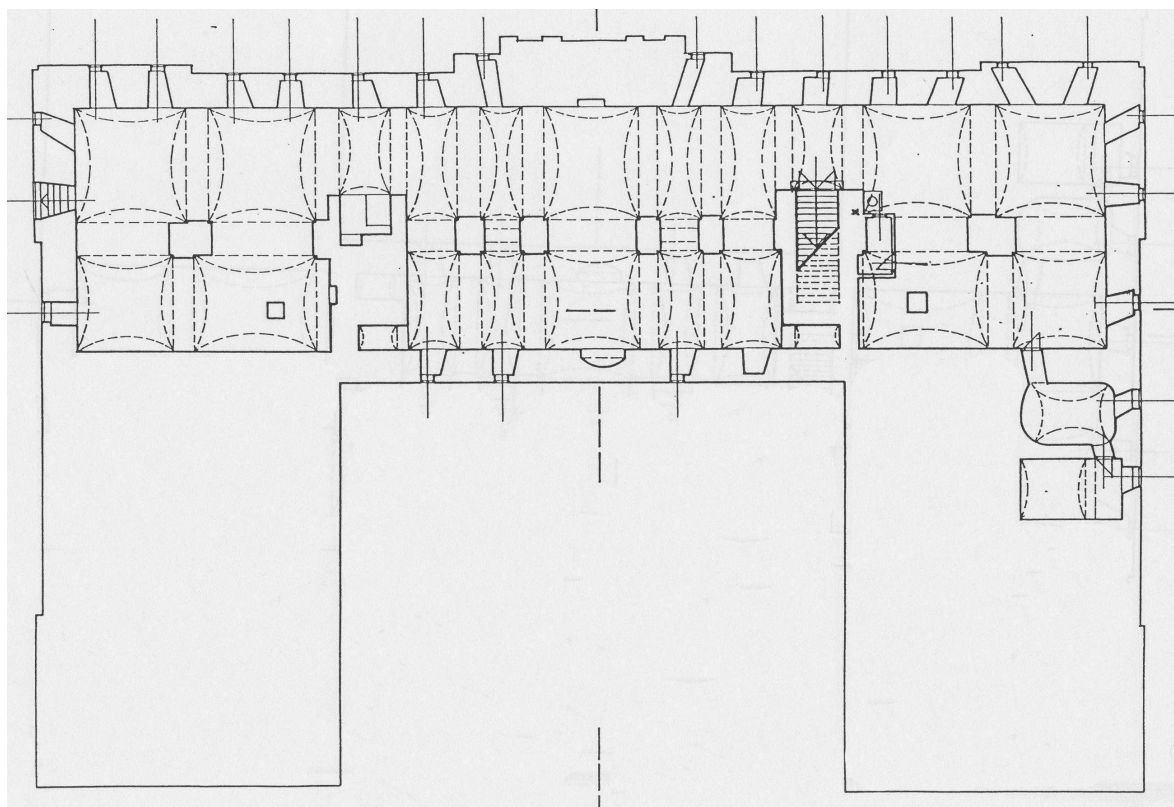
¹¹⁹ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 14.

Sl. 13. Daruvar, dvorac Jankovića – tlocrt prizemlja

5.2.1.2 Podrum

Iz prizemlja se stubištem dolazi do podruma koji se proteže ispod čitavog glavnog, pročelnog krila dvorca. Prije su postojala dva stubišta, koja su ujedno podrumski prostor odjeljivala na tri dijela – središnji i dva krajnja. Danas je samo zapadno stubište u funkciji. Jedinstven prostor podruma razdijeljen je pilonima na dva paralelna niza. «Krajevi podruma presvođeni su sa četiri češke kape koje podupire jedan jači pilon, a srednji, nešto veći prostor, razdijeljen je pojasnicama na češke i pruske kape. Svodove ovog dijela prostora podupiru četiri uža pilona.»¹²⁰ Svjetlo u podrum dopire kroz koso probijene prozorske otvore na pročelnoj fasadi. Antun Janković je ovdje dao urediti vinski podrum, za skladištenje i zrenje vina čiju je proizvodnju poticao. Godine 1994. smještena je u podrum kušaona vina Vinarije Daruvar, koja je u funkciji do današnjih dana.¹²¹ Na zapadnoj strani probijen je ulaz sa strane krila, te je dograđeno stubište za silazak u podrum. Također je dograđen i prostor namijenjen za priručnu kuhinju i vinoteku.¹²²

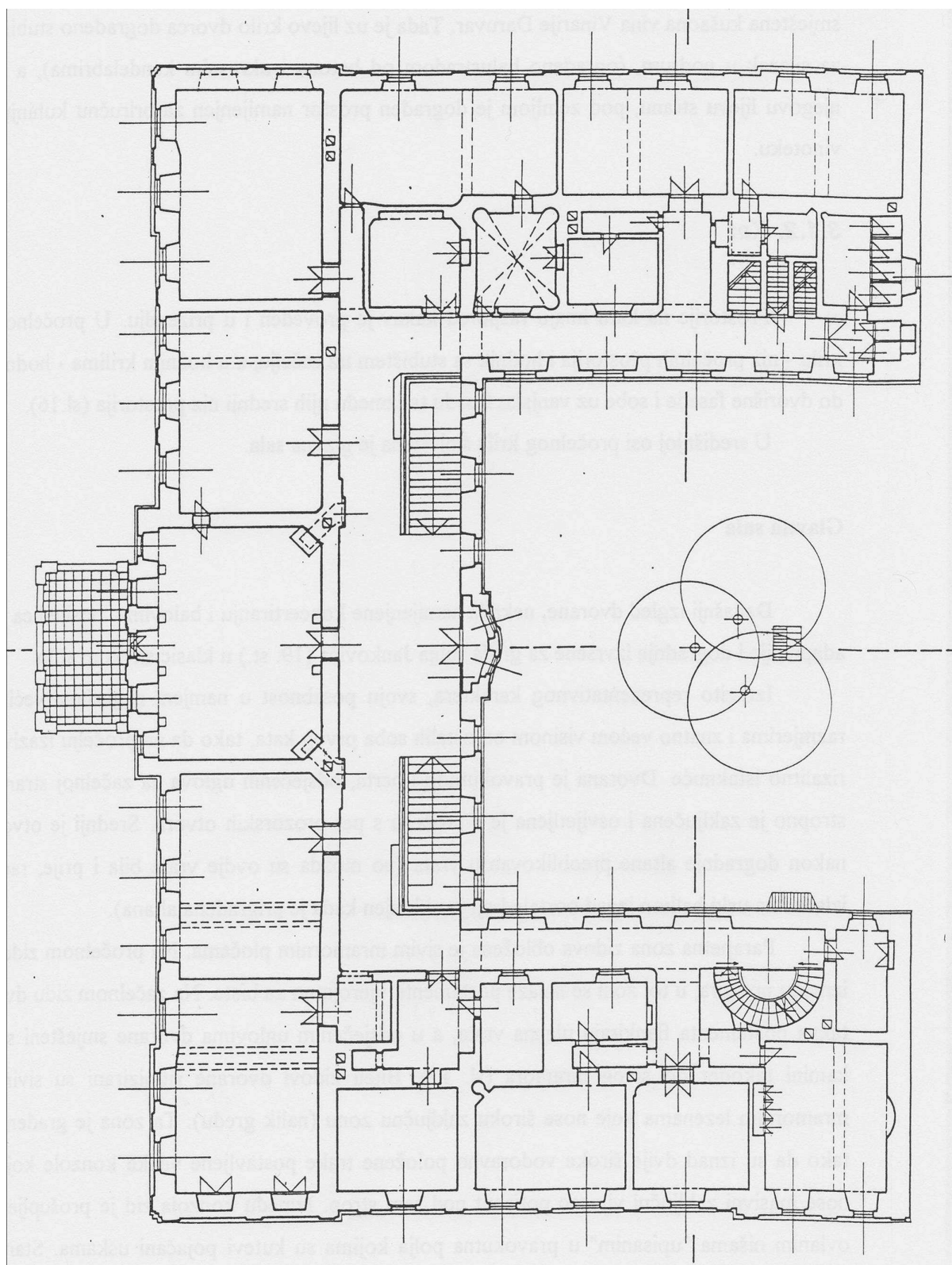
Sl. 14. Daruvar, dvorac Jankovića – tlocrt podruma

¹²⁰ Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 16.

¹²¹ Usp. Karlo Blaha, *Vino i grožđe – prirodna blagodat daruvarskih vinograda*, u: *Vrela*, br. 21./22. (2004.), str. 47.-50. (47.)

¹²² Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 16.

5.2.1.3. Prvi kat

Sl. 15. Daruvar, dvorac Jankovića – tlocrt kata

Stubište nas vodi do središnjeg prostora u hodniku prvoga kata pročelnog krila zdanja. Tu je ostavljen veliki prazan prostor hodnika, jer su stubišni krakovi uz začelni zid međusobno razmaknuti; pa tako ovaj prostor funkcionira kao svojevrsno predvorje. Niz velikih prozora začelnog zida osvjetljava hodnik, a «predvorje» unutar hodnika naglašeno je erkerom valovita oblika u koji se ulazi kroz lučni otvor na začelnom zidu.

Sl. 16. Daruvar, dvorac Jankovića – *predvorje* na katu

Dok su prostorije u prizemlju služile za obavljanje gospodarskih poslova, prostorije prvoga kata služile su za boravak klasnika.¹²³ U pročelnom krilu prvoga kata izostavljen je niz srednjih prostorija, između većih prostorija i hodnika, koji pronalazimo u ostatku zdanja. Tu je smješteno pet velikih soba, od kojih je ona središnja glavni salon. Uz salon su u pročelnom krilu smještene sa svake strane po dvije pravokutne sobe u istom nizu, u svaku se ulazi kroz dvokrilna vrata iz smjera hodnika. Međusobno ove prostorije ne komuniciraju, osim glavnog salona i prostorije zapadno od istog, koje su povezane vratima. Osim glavnog salona koji je služio za ples i koncerte, na katu su bile smještene knjižnica, blagovaonica, spavaće sobe, salon za muškarce, budoar i spavaće sobe. To saznajemo iz dokumenta o obnovi dvorca iz vremena između 1868. i 1871. godine, koji se nalazi u Požeškom muzeju, a koji je detaljno proučila Renata Žabsky (1996.). Radi se o troškovniku naslovljenom *J. Mannstein – Kosten den inneren Herrichtung des Schlosses Daruvar*. Iz dokumenta također saznajemo kako su u

¹²³ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 23.

blagovaonici osim komode i velikog stola postojala dvadeset i četiri stolca, te dvadeset i pet fotelja.¹²⁴

Hodnik se iz pročelnog krila nastavlja u bočna krila zdanja, gdje je upola uži. Osvijetljen je nizom prozorskih otvora u segmentno zaključenim nišama na začelnoj, dvorišnoj strani dvorca. Prozori nasuprotnog zida hodnika osvjetljavaju srednji niz prostorija koji se proteže kroz oba bočna krila. Taj srednji niz prostorija vodi do velikih prostorija smještenih uz vanjske fasade, čiji je raspored i broj prostorija gotovo jednak kao u prizemlju. Prostorije su zaključene stropom, pravokutnog su oblika s dužom stranom uz pročelja. Osvijetljene su dvama prozorskim otvorima, osim dvije prostorije u istočnom krilu koje imaju po jedan prozorski otvor.

---

¹²⁴ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 23.

5.2.1.3.1. Glavni salon

Glavni salon je najreprezentativnija prostorija u čitavom dvorcu, ujedno najviša i najveća na gornjem katu zdanja. Njen trenutni izgled rezultat je dogradnje i adaptacije u klasicističkom stilu, koju je Julije Janković naručio u XIX. stoljeću od strane arhitekta Königa.¹²⁵ Prvobitna namjena ovog salona bila je zabavne prirode; tu su se organizirali koncerti, priređivali balovi, te ugošćivalo plemstvo i aristokracija. Pravokutna u tlocrtu i stropno pravokutno zaključena, prostorija na začelnoj strani ima odsječene uglove. Prvobitno je bila osvijetljena s pet prozorskih otvora, no nakon dogradnje altane u XIX. stoljeću središnji prozor se pregrađuje u vrata koja služe kao izlaz na altanu. Između prozora nalaze se postamenti, vjerojatno za biste. Isti motiv se ponavlja i na začelnom zidu gdje postamenti flankiraju ulazna vrata. U oba odsječena ugla dvorane smješteni su kamini od sivog mramora. Isti taj sivi mramor ponavlja se u parapetnoj zoni zida u vidu mramornih ploča.

Sive mramorne lezene na zidovima nose zaključnu zonu koja nalikuje gređu. Velike uparene konzole (na odsječenim uglovima prostorije se nalaze tri konzole) smještene su u polje između dvije vodoravno položene trake, tik ispod stropa, a nose zaključni vijenac. Između konzola nalaze se pravokutna polja unutar kojih su udubljene ovalne niše. Iz starih fotografija Renata Žabsky zaključuje da su u ovim nišama bile smještene biste muzičara i vaze.¹²⁶ Na pročelnom zidu ove se niše pretvaraju u niz ovalnih prozora.

Stropno polje podijeljeno je poluobljim kaneliranim vijencem, odnosno profilacijom, koja oblikuje pravokutnik. Na kraćim stranicama pravokutnika, s obje strane, oblikovana su tri kvadratna polja. Na sjecištima ovih linija smješten je motiv stiliziranog cvijeta unutar kvadratnog oblika koji se nastavlja i na duže stranice stropnog kvadrata, tako u pravilnim razmacima ritmizirajući čitavu stropnu profilaciju. Unutar velikog pravokutnika, u središtu stropne zone, oblikovano je pravokutno polje krivuljno isječenih rubova.¹²⁷ U samom središtu stropa oblikovana je lisnata rozeta s metalnim držačem s kojeg je nekada visjelo rasvjetno tijelo.

---

¹²⁵ Usp. Elena Šeba, *nav.dj.*, 2012., str. 56

¹²⁶ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str 19.

¹²⁷ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str 20.

Sl. 17. Daruvar, dvorac Jankovića – glavni salon

Sl. 18. Daruvar, dvorac Jankovića - glavni salon, stropna profilacija

Iz dokumenta koji nam govori o obnovi dvorca (*J. Mannstein – Kosten den inneren Herrichtung des Schlosses Daruvar*) koju je grof Julije Janković poduzeo između 1868. i 1871. godine, a platio preko 50 000 forinti, saznajemo mnogo i o uređenju prostorije. Salon je sadržavao osam fotelja, dva taburea, tri kanapea, klavir s pripadajuće dvije stolice, dva ogledala s okvirom iznad kamina, četiri gipsane skulpture poznatih glazbenika, tri vaze, te namještaj iz XVIII. stoljeća koji nije trebalo obnavljati.¹²⁸

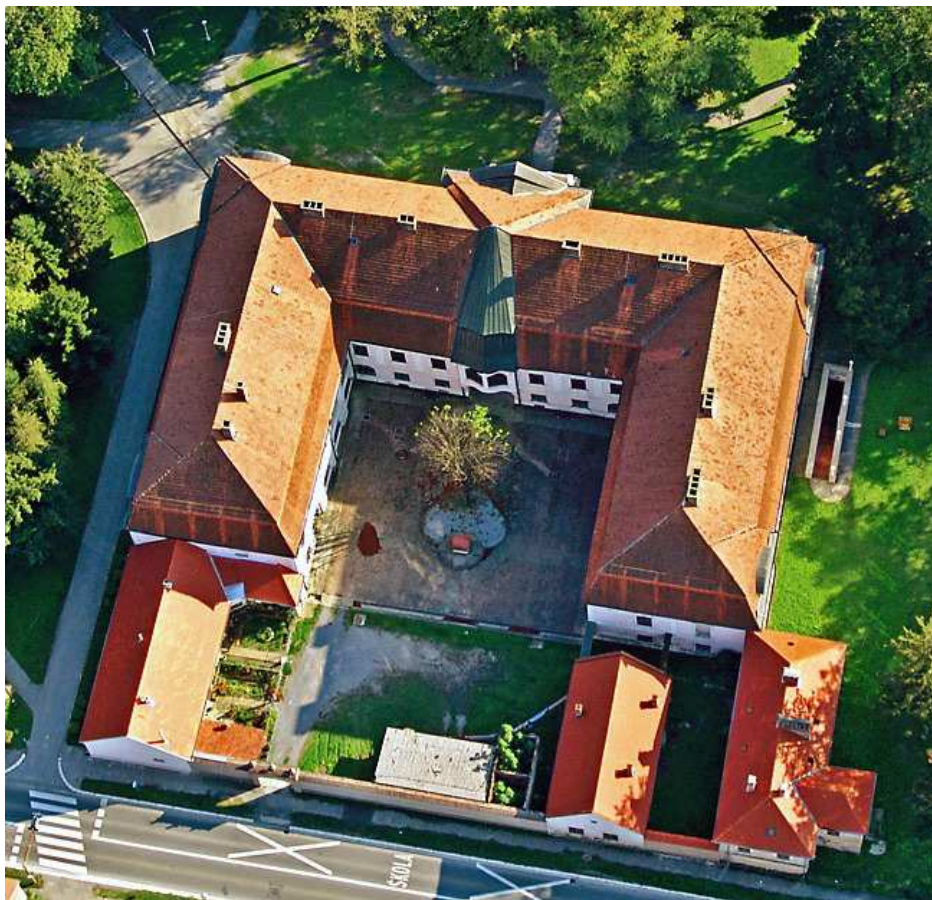
---

¹²⁸ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str 23.

5.2.2. Tijelo dvorca

Dvorac je trokrilan, tlocrtnog *U* oblika, pri čemu je glavni pročelni kvadar najduži, dok su bočni za trećinu kraći i nešto uži. Pročelni kvadar razdijeljen je rizalitima, od kojih je središnji dvostruki rizalit ujedno bio i valoviti istaknuti portal koji je naknadno u XIX. stoljeću zamijenjen altanom. Na mjestu spajanja bočnih krila i glavnog pročelja također nalazimo rizalitno istaknuće od po dvije prozorske osi na svakom krilu, koje se posljedično spaja u jedno prazmatično tijelo na pročelnim uglovima zdanja. Ovi ugaoni rizaliti završeni su u zoni krovišta segmentnim zabatima razvedena oblika – u središtu je polukružno savijen istaknuti vijenac kojeg flankiraju volute. Krila dvorca zaključena su lomljenim (mansardnim) krovom, koje u zoni nad rizalitima čini piramidalne odsječke.¹²⁹

Dvorišna strana tijela dvorca ima u svom središtu pročelnog krila istak u obliku valovito razgibanog erkera. U zoni krova se ovaj dio plitko ističe odsječkom lomljenog piramidalnog oblika. Na prednjoj strani pročelnog krila sličan oblik činio je prvobitni portal.

Sl. 19. Daruvar, dvorac Jankovića – pogled iz zraka

¹²⁹ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str 31.

5.2.3. Pročelja dvorca

Tri pročelne strane dvorca podijeljene su horizontalno u dvije nejednake prozorske zone, odnosno na prizemlje i kat. «Prizemlje je obuhvaćeno trakama stilizirane rustike na kojima se ritmički izmjenjuju prozori s lazenama.»¹³⁰ Prozori prizemlja kvadratnog su oblika, imaju prozorsku klupčicu te zaglavni kamen u središtu natprozornika. U polju lezena nalazimo utisnuti uspravni oblik kojem su kraće strane oblo zaključene, a gornja strana ukrašena meko oblikovanom viticom. Pravokutni prozori kata imaju nešto složeniju dekoraciju, a lezene su nešto šire nego one u prizemlju. Iznad prozora je vrsta uklade izrađena u žbuci, oblika izduženog položenog pravokutnika, oblih završetaka. U parapetnoj zoni nalazimo motiv ovješene tkanine s kitnjama, te ovulom u sredini kojeg flankiraju dva savijena isječka.¹³¹ Ovaj motiv se ponavlja kroz čitavu gornju zonu na sve tri pročelne fasade. Lezene imaju ukladu izdužena ovalnog oblika, koja je na gornjoj i donjoj strani ukrašena. Gornji ukras ima oblik vitice, dok donji krasi rokoko ornament školjke.

Sl. 20. Daruvar, dvorac Jankovića – južno pročelje

O izgledu portala na pročelju prije pregradnje u XIX. stoljeću saznajemo iz Hühnove litografije iz 1862. godine, a Renata Žabsky pokušala je samostalno rekonstruirati izgled prvotno sagrađenog portala pomoću iste grafike. Rizalit na pročelju dvostruko je istaknut te zaključen atikom. Najistureniji dio rizalita čine tri prozorske osi, dok ostale dvije prozorske

¹³⁰ Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 32.

¹³¹ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str 34.

osi flankiraju ovaj dio. U prizemlju se nalazio razgibani, oprostoreni portal zaključen balkonom. Sastojao se od šest stupova i tri lučno zaključena otvora. Stupovi su ujedno i podupirači balkona koji je u sredini konveksno isturen i naglašen portalnom nadstrešnicom. Krajevi balkona su bili konkavno ili jednostavno samo koso uvučeni, te su nosili balustradu.

Sl. 21. Julije Hühn, *Dvorac Jankovića u Daruvaru*, 1862., litografija

Prozori na ovom središnjem rizalitu, kao i na ostalim rizalitnim istacima na uglovima dvorca, nešto su veći i lučno zaključeni. Imaju segmentno povijenu nadstrešnicu i pilastre koji nose kapitele između prozorskih otvora. Kapiteli imaju uspravljene volute, a između njih su tri grafički naznačena akantova lista. Ispod kapitela visi lambrekan s kitnjom i ovulom u sredini.¹³² Rizalit zaključuje atika koja je u zoni krovišta. Raščlanjena je s pet okula između kojih su niske lezene. Središnji i najistaknutiji dio rizalita nadvisuje trokutasti zabat.

Današnji izgled središnjeg rizalita rezultat je pregradnje koju naručuje Julije Janković od arhitekta Königa za 3 000 forinti, a izvedena je u razdoblju od 1868. do 1871. godine.¹³³ Događena je altana u klasicističkom stilu na mjestu ranijeg portala, koja svodom formira natkrivenu vežu, dok gornja zona središnjeg rizalita ostaje nepromijenjena. Altanu podupiru stubovi između kojih su lučni otvori. Tri lučna otvora na čeonj strani, od kojih je središnji najširi, te po jedan veliki lučni otvor na bočnim stranama. Lučni otvori na tjemenu imaju zaglavni kamen u obliku konzole. Stubovi s pročelne strane imaju prislonjene polustupove koji svojom visinom ne dokučuju završni vijenac altane; kapiteli s abakom završavaju u liniji

¹³² Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 35.

¹³³ Usp. Gjuro Szabo, *nav. dj.*, 1927., str. 16.

zaglavnih konzola lučnih otvora. Stoga je moguće zaključiti da su polustupovi čisto dekorativne prirode, te da je najvjerojatnije izostao motiv koji je još trebao biti izgrađen – arhitrav.¹³⁴ Nad završnim vijencem nalazi se terasa na koju se dolazi iz glavnog salona, a ogradena je balustradom.

Sl. 22. Daruvar, dvorac Jankovića – južno pročelje

---

¹³⁴ Usp. Renata Žabsky, *nav.dj.*, 1998., str. 36.

5.2.4. Začelja dvorca

Glavno krilo dvorišne fasade ima osam prozorskih osi, a bočna krila po pet, s time što su prozori bočnih krila veći od onih na glavnom krilu. Prizemlje je obuhvaćeno stiliziranim rustikom i razdijeljeno od kata tankim vijencem. U zoni prizemlja imamo na svakom krilu osim prozora i jedna vrata. Na katu su začelja ritmizirana pilastrima.

Sl. 23. Daruvar, dvorac Jankovića – začelje

Glavno krilo u svom središtu ima naglašeno tijelo erkera iznad probijenog portala na dvorište. Oslanja se na par konzola koje rube zaključak portala. Dva veća, segmentno zaključena prozorska otvora odvaja jedna uska lezena, a flankirani su širokim lezenskim poljima s pilastrima čiji kapiteli imaju uspravljene volute s lambrekenom. Pilastri kata na svim začelnim stranama ponavljaju ovaj motiv kapitela između prozorskih otvora, a ovaj motiv se ponavlja i na središnjem rizalitu pročelja. Kapiteli imaju uspravljene volute, a između njih su tri grafički naznačena akantova lista. Ispod kapitela visi lambrekan s kitnjom i ovulom u sredini.

Na prizemlju glavnog krila prvi i posljednji prozor su polukružno zaključeni, te nose zaglavni kamen. Ostali prozori su jednostavna kvadratnog oblika, imaju prozorsku klupčicu te uski

okvir od žutog kamena pješčenjaka.¹³⁵ U podnožju ovog krila nalaze se i tri uska pravokutno položena prozorska otvora podruma. Na katu su prozori uspravnog pravokutnog oblika s prozorskom klupčicom i uskim okvirom, imaju zaglavni kamen na sredini natprozornika i u žbuci izrađen položen pravokutnik zaobljenih uglova iznad okvira. U zoni parapeta umjesto tekstilnog motiva kao na pročelju ponavlja se isti oblik uklade kao nad okvirom.

Sl. 24. Daruvar, dvorac Jankovića – portal na začelnoj strani

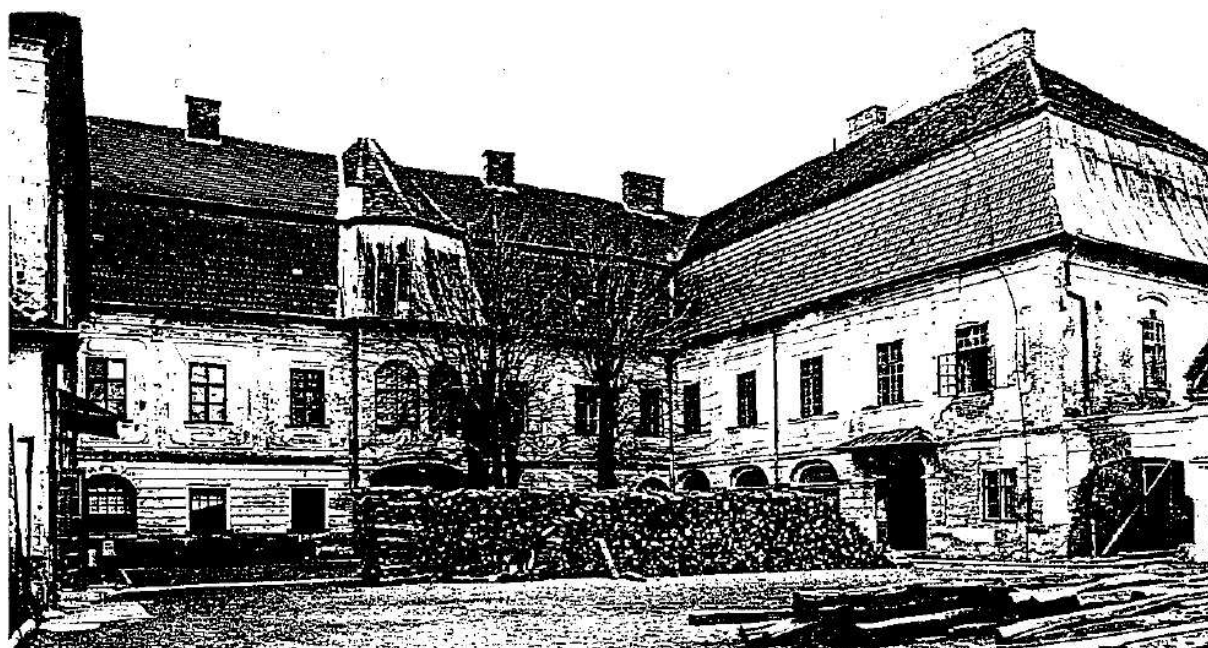
Vrata se u prizemlju bočnih krila ne nalaze u samom središtu kako je to kod glavnog krila, već se nalaze u četvrtoj prozorskoj zoni polazeći od glavnog krila. Vrata su zaključena stiješnjanim lukom, kao i tri prozorska otvora prizemlja koja mu prethode od glavnog krila. Vrata i prozori prizemlja obuhvaćeni su uskim vijencem u visini ishodišta stiješnjenog luka. Posljednji prozorski otvor, na samom kraju krila, vrlo je jednostavna kvadratna oblika.

Na katu bočnih začelja prva tri prozorska otvora iz smjera glavnog krila nalaze se u osi prozora prizemlja. No oni zasigurno nisu izvorna oblika, odnosno, rezultat su djelomične obnove koja se odvila između 1987. i 1991. godine, kada se izgled fasada želio vratiti u

---

¹³⁵ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 40.

prvobitno stanje.¹³⁶ Spomenuti prozori su prošireni na, pretpostavlja se, izvornu širinu – što vidimo po odgovarajućoj širini prozorske klupčice. Fotografije snimljene prije spomenute restauracije prikazuju u žbuci oblikovane uklade iznad prozorskih okvira, koje su vjerojatno dio izvorne gradnje. Tijekom restauracije probijaju se segmentni nadvoji prozora, a uklade se uklanjaju. Zadržane su uklade u zoni parapeta; dvije kraće, jedna pored druge, ispod svakog prozorskog otvora. Neke promjene prvobitnog stanja prisutne su i do danas, a najvjerojatnije su rezultat prenamjene dvorca u školu u drugoj polovici XX. stoljeća. Zazidane su polovice prozorskih otvora na rubnim poljima, pa su tako rubni prozori uži i ravno zaključeni. Iznad njih vidimo ostatke prvobitne gradnje – položeni pravokutnik zaobljenih uglova. Na istočnom krilu izostaje četvrto prozorsko polje od smjera glavnog krila prema van, u osi s vratima prizemlja. Umjesto njega ovdje se nalazi pilastar koji odvaja zadnju prozorsku zonu od susjedne. Ovakvim rasporedom otvora poremećen je ritmički slijed kata bočnih začelja.

Sl. 25. Daruvar, dvorac Jankovića, začelja
(stanje prije restauracije koja se odvija između 1987. i 1991. godine)

¹³⁶ Usp, Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 38.

Sl. 26. Daruvar, dvorac Jankovića – začelna strana istočnoga krila

Sl. 27. Daruvar, dvorac Jankovića – začelna strana zapadnoga krila

5.2.5. Pregradnje i obnove

Prva pregradnja i obnova daruvarskog dvorca provedena je u vrijeme Julija Jankovića između 1868. i 1871. godine. Za ovaj posao angažiran je bečki arhitekt Königa, te tvrtku Julija Mannsteina iz Beča. Tvrtka se pobrinula za nabavku namještaja i dekoraciju dvorca, dok je König projektirao novu altanu na pročelju zdanja i ostale arhitektonske zadatke. Klasicistička altana zamijenila je prijašnji barokni portal, a u unutrašnjosti se najviše pažnje posvetilo opremanju salona u klasicističkom stilu. Tako se u zonu ispod stropa ugrađuju eliptoidne niše za smještaj bisti poznatih muzičara i vaze. Zidove su dekorirale drvene bojane konzole, a između njih oplata u marmoriziranom drvetu (ta oplata je danas mramorna). Namještaj iz tog vremena gotovo da i nije preživjeo do današnjih dana. Naime, sačuvala su se samo dva ormara u prizemlju, drvenarija prizemlja, prozori, te nekoliko vrata ukrašenih intarzijama.¹³⁷

Prodajom dvorca 1879. godine Magdaleni Lerchner, te zatim obitelji Tütorky, slijedi parceliranje i nažalost zapuštanje imanja. Nakon prvog svjetskog rata vrše se ovdje bespotrebne adaptacije koje narušavaju prvobitni koncept zdanja. A nakon smještanja realne gimnazije u prostor dvorca devastacija se nastavlja. Mijenja se kroz vrijeme i unutrašnjost i vanjština dvorca. Stubišta se pregrađuju, isto kao i prostorije, probijaju se nova vrata, smanjuju se određeni prozori itd. Krovšte koje je u nekoliko navrata obnavljano gubi svoju izvornu formu kada mu se uklanjaju mansardni prozori koji do danas nisu vraćeni.

Nakon domovinskog rata bilo je potrebno izvršiti dosljednu rekonstrukciju i vratiti objekt u prvobitno stanje što je više moguće. Ovaj proces je još uvijek u tijeku. Neke od prijašnjih pregradnji su sada uklonjene, odnosno vraćene u prijašnje stanje, dok su neke zadržane. Dekorativna plastika je vjerodostojno obnovljena, ali je dosta tvrdo oblikovana, bez osjećaja za vrijeme u kojem je nastajala. Srušen je i stari ogradni zid koji je zatvarao dvorište, te na njegovu mjestu izgrađen novi koji ni po čemu ne sliči starom zidu.

Dvorac je danas u vlasništvu Grada Daruvara, a u prizemlju dvorca se nalazi uređen *Vinski salon*, dok su na katu dvorca uređene još dvije prostorije - *Soba Jankovića* i *Soba židovske kulture i tradicije*. Glavni salon na katu danas služi za razne manifestacije, između ostalog može se iznajmiti i kako bi se u njemu obavio obred vjenčanja.

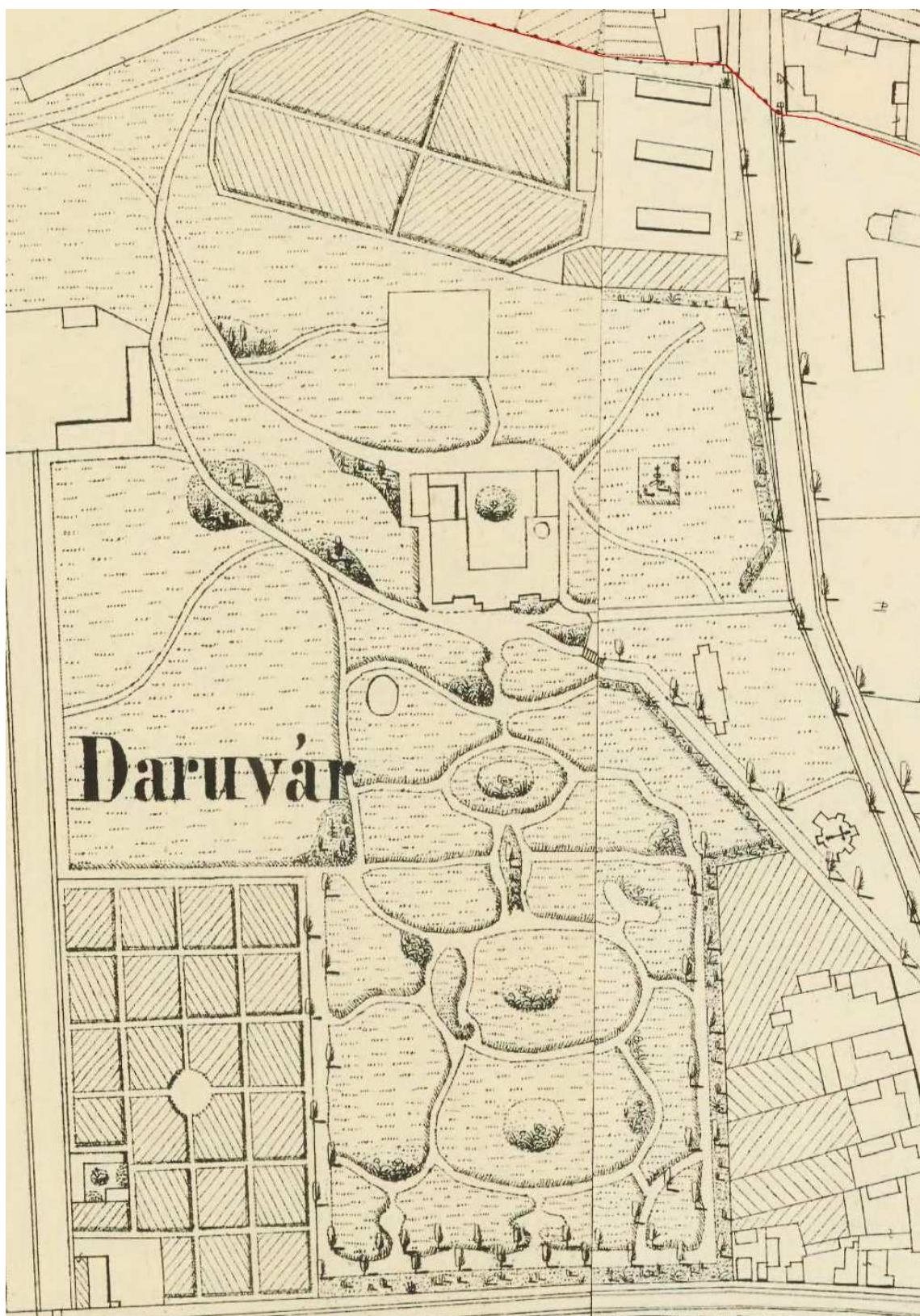
---

¹³⁷ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 42.

Dvorac Jankovića u Daruvaru nesumnjivo je jedan od najljepših u sjevernoj Hrvatskoj, a zaštićen je prvom spomeničkom kategorijom. Označen je kao najvrednija barokna građevina Bjelovarsko-bilogorske županije.

5.3. PERIVOJ DVORCA – PARK ANTUNA JANKOVIĆA

Sl. 28. Katastarska mapa Daruvara, 1861. – detalj s perivojem dvorca

Teško je utvrditi točnu godinu nastanka perivoja, jer su povijesni izvori i literatura na tu temu poprilično šturi. Neki izvori tvrde da je daruvarski dvorski perivoj podignut usporedno s gradnjom dvorca, u sedmom desetljeću XVIII. stoljeća. (1771.-1780.), po uzoru na druge perivoje koji su nastajali u to vrijeme, prije svega u Austriji i Mađarskoj;¹³⁸ dok drugi izvori sugeriraju da je perivoj nastao nakon gradnje dvorca, krajem XVIII. stoljeća, te je time suvremenik barokne faze perivoja Maksimir u Zagrebu.¹³⁹

Perivoj se prostire uokolo blago povišeno smještenog dvorca, ali najveću površinu i najreprezentativnije elemente nalazimo na južnom dijelu. Perivoj se protezao na površini od 21 jutra i 1298 četvornih hvati. Zapadno od prostora dvorca i van granica perivoja nalazila se visoka šuma površine 20 jutara i 1370 četvornih hvati, u kojoj su Antunovi nasljednici imali zvjerinjak (vlastelinski lovački park).¹⁴⁰

Antun Janković dao je prokrčiti, a dijelom i sasma posjeći autohtonu šumu bjelogorice koja se protezala južno od predviđenog prostora gradnje dvorca. Ne zna se tko je točno projektirao izgled i uređenje perivoja, iako bi se moglo pretpostaviti da je projektiran od strane bečkih arhitekata baš kao i sam dvorac. Također se pretpostavlja da je u svojoj prvoj fazi (fazi nastanka) bio baroknog stila krajobrazne arhitekture koja u to vrijeme doseže svoj vrhunac.¹⁴¹ Perivoj koji vidimo na katastarskoj mapi iz 1862. godine najvjerojatnije je djelo s početka, odnosno iz prve polovice XIX. stoljeća, kada su zadržana neka barokna obilježja, ali se preoblikuju glavna os parkovne kompozicije, kao i brojne cvjetne gredice.¹⁴² Perivoj vidimo na Hühnovoj litografiji, ali o perivoju piše i Friedrich Wilhelm von Taube, no njegova zapažanja treba uzeti s rezervom.¹⁴³ Naime, on spominje vodoskoke, stupove, ribnjake, kaskade na padinama brežuljaka itd., no ne postoje dokazi koji bi potvrdili ova njegova zapažanja, jer se ovi elementi iz katastarskih mapa ne mogu iščitati, odnosno njihovi ostatci nisu zabilježeni na terenu. Ribnjak je postojao u sklopu lječilišnog perivoja, dok se u ovom dvorskom nalazilo samo malo ovalno oblikovano jezerce nedaleko od pročelja dvorca, kako i

---

¹³⁸ Usp. Mirjana Jakčin-Ivančić, *Barokne značajke daruvarskih perivoja*, u: *Vrela*, br. 23/24 (2004.), str. 33.-36. (33.)

¹³⁹ Usp. Mladen Obad Šćitaorci, Bojana Bojanić Šćitaroci, *nav. dj.*, 1998., str. 120.

¹⁴⁰ Usp. Mirjana Jakčin-Ivančić, *Perivoj uz dvorac grofa Jankovića*, u: *Vrela* 15./16. (1999.), str. 36-37. (36.)

¹⁴¹ Usp. Mato Pejić, *nav. dj.*, 2012., str. 83.

¹⁴² Usp. Mladen Obad Šćitaorci, Bojana Bojanić Šćitaroci, *nav. dj.*, 1998., str. 120

¹⁴³ Usp. Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav. dj.*, (2008.), str. 231.-251.(245.)

barokni ukus nalaže.¹⁴⁴ Od vrtних elemenata do današnjih dana preživjela je jedino kamena vaza na postolju, u kojoj danas raste trava.¹⁴⁵

Reprezentativni dio perivoja smješten je na padini koja se lagano spušta ispred pročelja dvorca prema naselju. Središnji dio ove južne strane izveden je u obliku niskog partera koji je nosio obilježja baroka, ali parcele nisu bile strogo geometrijski razdijeljene. Nepravilne travnate plohe uokvirivale su vijugave staze koje su na više mjesta imale proširenja i odmorišta. Ovaj element nepravilnosti pomalo podsjeća na perivoje engleskog tipa. Naglašena je uzdužna os partera, dok ga okomito presijecaju zakrivljene linije šetališta. «Jako je naglašena uzdužna os perivoja, a ima i nekoliko poprečnih staza te tri staze koje završavaju na glavnom portalu dvorca. Taj je barokni element vrta poznat pod nazivom »pačja noga«.¹⁴⁶ Zelene travnate plohe imale su u svojim središtima gredice s cvijećem, od kojih su dvije gredice bile u obliku ribe.¹⁴⁷ Polja su uglavnom bila uokvirena živicama šimšira, a u središtu bi se, osim gredica s cvijećem, izdizala i palma, tuja ili pačempres. U ovom dijelu je zastupljena uglavnom grmolika crnogorica, dok su na rubnim dijelovima partera bile skupine breza i drvoredi.¹⁴⁸

U vrijeme Julija Jankovića, u skladu s devetnaestostoljetnom nostalgijom za prošlošću, nalazio se u ovom dijelu perivoja i rimski sarkofag. Sarkofag je ranokršćanski rad koji se datira u IX. st. pr.Kr., pronađen tijekom amaterskih arheoloških iskapanja 1842. godine u Gornjim Bastajima kod Daruvara. Na lokalitetu (u grobnici) pronađena su dva mramorna sarkofaga i tri ploče od vapnenca s uklesanim latinskim stihovima.¹⁴⁹ Grof Julije dao je prenijeti jedan sarkofag s poklopcem u Daruvar te ga smjestio u prostor perivoja. Nakon Drugog svjetskog rata sarkofag se seli u Arheološki muzej u Zagrebu, gdje se čuva do današnjih dana.¹⁵⁰ Iz fotografija također saznajemo kako je ornamentalni parterni vrt s vremenom pretvoren u livadu slobodnijeg rasporeda drveća i sadržaja.

---

¹⁴⁴ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 51.

¹⁴⁵ Usp. Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav.dj.*, (1999.), str. 36-37. (37.)

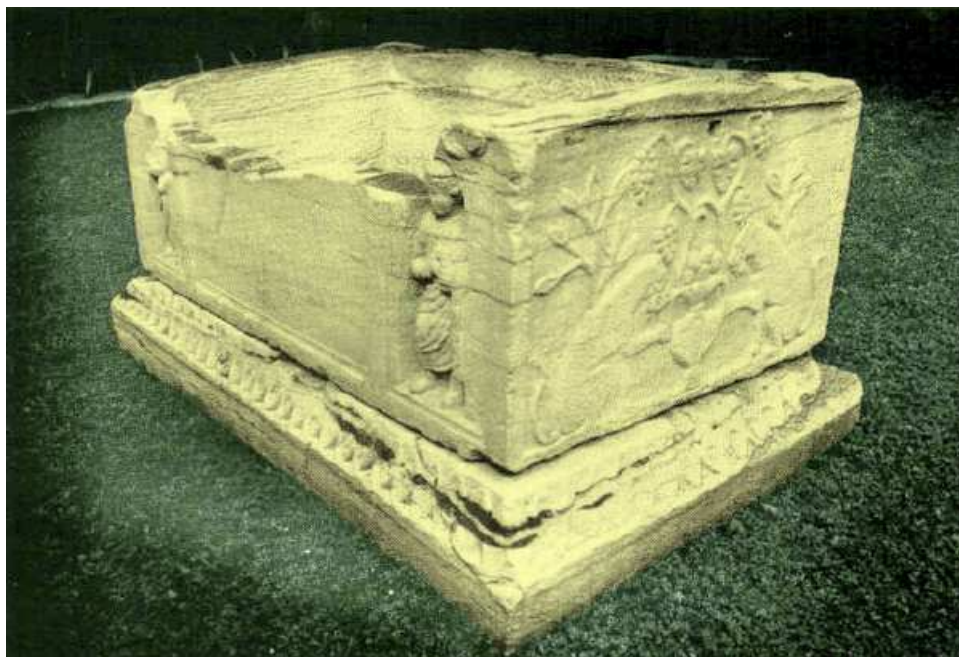
¹⁴⁶ Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav.dj.*, (2008.), str. 231.-251.(244.)

¹⁴⁷ Usp. Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav. dj.*, (2004.), str. 33.-36. (34.)

¹⁴⁸ Usp. Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav.dj.*, (2008.), str. 231.-251.(246.)

¹⁴⁹ Usp. Branka Migotti, *Ranokršćanski grobni nalaz*, VAMZ (Vijesnik Arheološkog muzeja Zagreb), 3.S., XXVin-XXLX, 1995.-1996., str. 127.-157 (127.)

¹⁵⁰ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 52.

Sl. 29. Ranokršćanski sarkofag iz Velikih Bastaja, Zagreb, Arheološki muzej

Zapadno od parceliranog dijela nalazio se rasadnik ukrasnog bilja, odnosno kuhinjski vrt. Bio je pravilna pravokutna oblika, razdijeljen na dvadeset i četiri mala odjeljka stazama koje se sijeku pod pravim kutem. Na sredini ovog geometrijskog prostora, gdje se središnja okomita i vodoravna staza sijeku, bilo je okruglo proširenje u kojem se nalazila fontana. U krajnjem jugozapadnom dijelu nalazile su se gospodarske zgrade, tj. staklenik za pohranu bilja tijekom zime te radionica.¹⁵¹ Perivoj je na ovoj zapadnoj strani omeđen ravnom cestom, te ga tako dijeli od zvjerinjaka obitelji Janković koji se ovdje nalazio. U krajnjem sjeveroistočnom kutu zvjerinjaka nalazio se još jedan pravokutnik vrta i pašnjaka.

Istočno od parceliranog dijela, a u sklopu perivoja, nalazile su se gospodarske zgrade, poput žitnice, konjušnice i drugih. Ostali dio perivoja koji je okruživao dvorac bio je izveden u tipičnom engleskom stilu. Krasile su ga vijugave slobodne staze, skupine drveća i travnate površine. Istočno od dvorca nalazila se četvrtasta sjenica za odmor, a sjeverno od dvorca „veliki nepravilno oblikovan povrtnjak, domaćinske zgrade, te spremnici za led s nepravilnim rasporedom staza koje povezuju spomenute sadržaje sa zgradom dvorca.“¹⁵²

Oko užeg prostora dvorca, na povišenom zaravanku, perivoj obiluje stablima breza, smreke i tise, koje i danas krase ovaj prostor. No najvrijednija biljna vrsta ovdje zasigurno je ginko; dva stabla, muško i žensko, prvi su primjerci te vrste posađeni u ovom dijelu Hrvatske. Zbog

¹⁵¹ Usp. Mirjana Jakčin- Ivančić, *nav.dj.*, (1999.), str. 36-37. (37.)

¹⁵² Renata Žabsky, *nav.dj.*, 1996., str. 51.

svoje veličine i opsega debla od preko sedam metara, muški je primjerak ginka zaštićen kao spomenik vrtne arhitekture.¹⁵³

Perivoj je kroz povijest u više navrata smanjivan, odnosno parceliran. Najprije za gradnju kuća doseljenim obrtnicima, a zatim kasnije i za gradnju ulica, srednjoškolskog centra sjeverno od dvorca, rukometnog stadiona i Doma omladine uz staru pregrađenu žitnicu itd. Perivoj je kroz godine znatno smanjen, te u više navrata mijenjan, čime su se njegov prvobitni identitet i oblik nepovratno izgubili. U južnom se dijelu parka nakon Drugog svjetskog rata, točnije 1953. godine, podiže spomenik sudionicima Narodnooslobodilačke borbe, rad Nikole Kečanina, daruvarskog kipara. Nakon Domovinskog rata podiže se istočno od dvorca spomen-kupola daruvarskim poginulim braniteljima po projektu daruvarskog arhitekta Lucijana Ilijevića.¹⁵⁴

Perivoj, odnosno park, je danas šest puta manji od svoje prvobitne veličine. Četverokutnog je oblika, a rasprostire se ispred pročelja dvorca blago se spuštajući niz brežuljak. Još uvijek su prisutne uzdužne i poprečne osi, a rubnim dijelom se vide ostatci nekadašnjih drvoreda i skupine stabala, no od silnih biljnih egzota i ukrašenih šetnica nije ostalo gotovo ništa.¹⁵⁵ Jedino još stari ginko podsjeća na nekadašnje biljno bogatstvo perivoja. Današnji park nosi obilježja engleske krajobrazne arhitekture, iako su još uvijek prisutni barokni elementi.

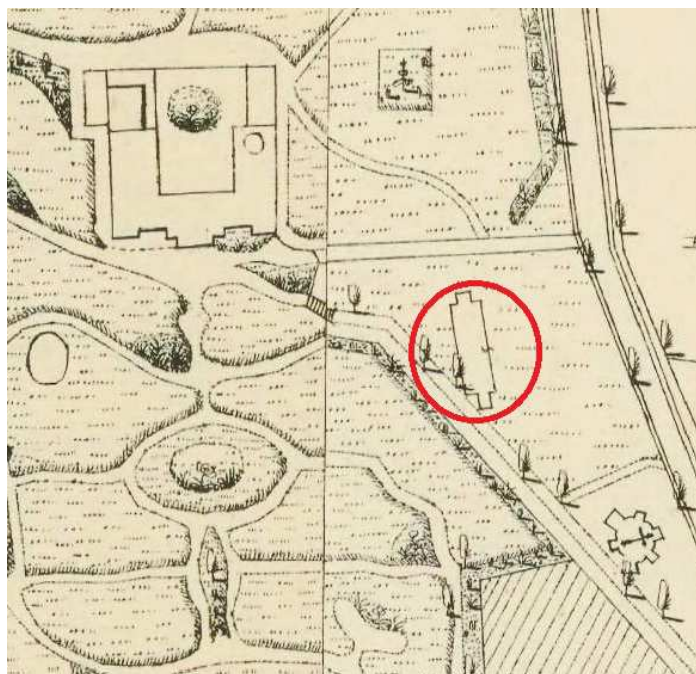
¹⁵³ Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav. dj.*, (2008.), str. 231.-251. (246.)

¹⁵⁴ Usp. Mirjana Jakčin- Ivančić, *nav.dj.*, (1999.), str. 36-37. (37.)

¹⁵⁵ Usp. Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav.dj.*, (2004.), str. 33.-36. (35.)

5.3.1. Zgrada žitnice

U počecima Antunova ulaganja u gospodarstvo i grad uopće, nastaje zgrada žitnice, koju daje podići Antun Janković. Smještena je jugoistočno od dvorca kao vlastelinska žitnica s vinskim podrumom.¹⁵⁶ Građevina, koja je prvotno bila jednostavnog arhitektonskog oblika, u periodu između dva svjetska rata prenamjenjuje se te služi kao gimnastička dvorana društva Hrvatskoga sokola (tzv. *Sokolana*). Danas služi kao sportska dvorana pod upravom grada. «Negativne posljedice te preinake došle su do izražaja tek nakon rata, kada je pokraj sokolane sagrađen stadion. Taj je objekt posve neprikladno smješten u neposrednu blizinu crkve, a manifestacije na njemu često su narušavale bogoslužje. Sami gabariti stadiona degradiraju pogled na crkvu sa sjeverne strane i na bliski perivoj.»¹⁵⁷

Sl. 30. Katastarska mapa Daruvara, 1861. – detalj s označenom zgradom žitnice

Iako je pregrađivana i prenamjenjivana kroz vrijeme, te su prvobitna pročelja izmijenjena, ova građevina je bitna i zanimljiva jer se na njoj nalazi najstariji prikaz grba obitelji Janković koji je ostao sačuvan do današnjih dana. Grb je uklesan u tijelo građevine na jugozapadnu fasadu. U ravno zaključenom polukružno uklesanom polju prikazani su plitko istaknuti elementi. U sredini štita je isklesan već prepoznatljiv motiv ždrala u profilu, orijentiranog prema lijevo. Lijevo nogom dodiruje donji rub štita, a stoji na stiliziranoj travi. Iznad ždrala isklesana je

¹⁵⁶ Usp. Zdravko Palavra, *nav.dj.*, 2013., str. 16.

¹⁵⁷ Miloslav Sohr, *Daruvar, Urbanističko-građevinski razvoj grada*, Daruvar, 2012., str. 68.

kruna, a četiri brojke flankiraju krunu i ždrala. Radi se o 1768. godini. Jedinica i sedmica nalaze se u visini krune, a šestica i osmica u razini vrata i glave ždrala. Brojke, ždral i kruna jednostavnog su izraza. Na pozadini se, u polju štita, vide namjerno ostavljeni tragovi klesara; te tanke vodoravne kanelire u kamenu djeluju poput kulise, a zapravo označavaju boju štita (plavu). «Ovaj pečat gradskog identiteta treba zaštititi kao najstariji očuvani simbol budnosti ove obitelji i prostora nad kojim je bdio ždral.»¹⁵⁸

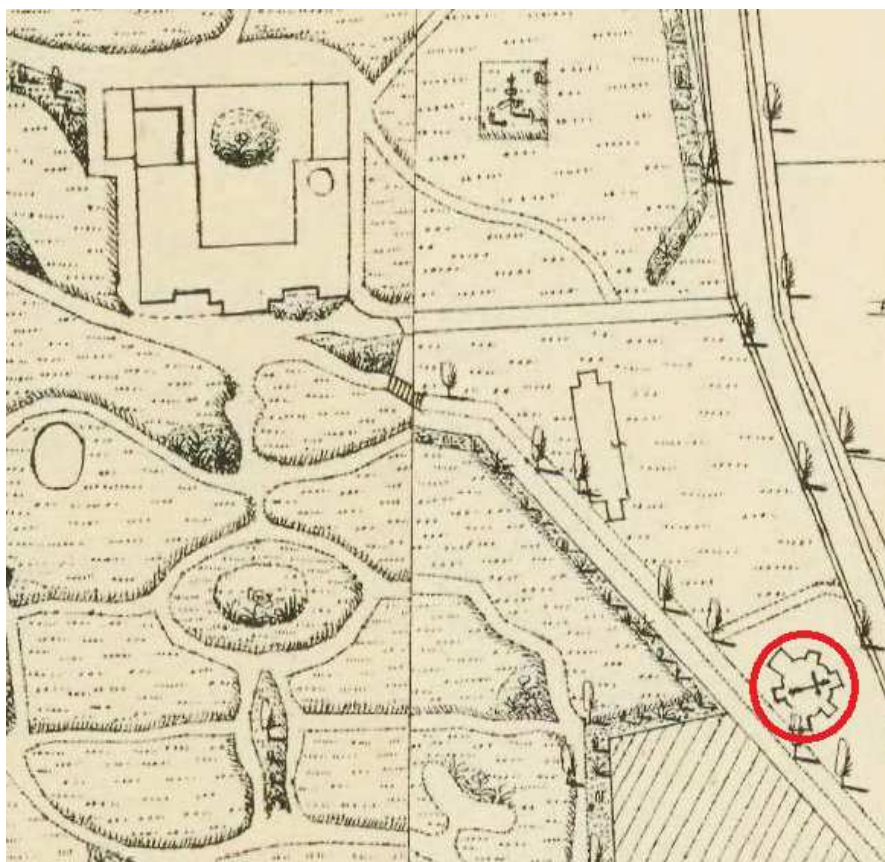
Sl. 31. Daruvar, stara žitnica – grb obitelji Janković

¹⁵⁸ Zdravko Palavra, *nav. dj.*, 2013., str. 16.

5.4. DVORSKA KAPELA

Daruvarska župna crkva, crkva Presvetog Trojstva, prvotno je služila kao dvorska kapela obitelji Janković. Gradnju je naručio Antun Janković, no nesigurna ostaje njena točna datacija. Putopisci koji prolaze ovuda krajem XVIII., početkom XIX. stoljeća ne očituju se o vremenu nastanka građevine. Gjuro Szabo (1927.) tvrdi da je gradnja crkve započela 1764. godine,¹⁵⁹ kao i mnoga druga zavičajna literatura, dok Vlasta Zajec piše kako se gradnja odvila između 1764. i 1770. godine.¹⁶⁰

Sl. 32. Katastarska mapa Daruvara, 1861. – detalj s označenom župnom crkvom (izvorno dvorskom kapelom) Presvetog Trojstva

Kapela je sagrađena na samom rubu vlastelinskog kompleksa, u jugoistočnom uglu perivoja obitelji Janković, te je njezina lokacija s obzirom na dvorac neuobičajena. Barokne kapele se najčešće grade na mjestima koje naglašavaju postojeću prostornu kompoziciju kompleksa, ako već nisu dio dominantne građevine (dvorca). Stoga možemo zaključiti kako je kapela

¹⁵⁹ Usp. Gjuro Szabo, *nav.dj.*, 1927., str 17.

¹⁶⁰ Vlasta Zajec, *Štukomramorni oltari u sjevernoj Hrvatskoj*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 35, 2011., str. 177 – 194 (186), mrežna stranica: <http://hrcak.srce.hr/95897> (16.IV.2015.)

građena prije dvorca (1764.-1770.), te prije formiranja perivoja uopće. No zasigurno znamo da Antun Janković nije gradio kapelu samo za sebe, iako je imao svog kapelana, već i za stanovnike mjesta, te kasnije kupališne goste. Građevina je stoga, s druge strane, vrlo domišljato smještena u prostor perivoja, gdje se vlastelinska sfera dotiče s naseljem. Ona je služila dvorjanima isto koliko i građanima. Naime, kada su Jankovići doselili na područje Daruvara zatekli su uglavnom vlaško stanovništvo, a tek kasnijim razvojem trgovišta i toplica počinje doseljavanje Mađara, Njemaca i Hrvata koji su bili rimokatoličke vjeroispovijesti, pa se pojavila potreba za ovakvom kapelom.¹⁶¹

Sl. 33. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – pogled s juga

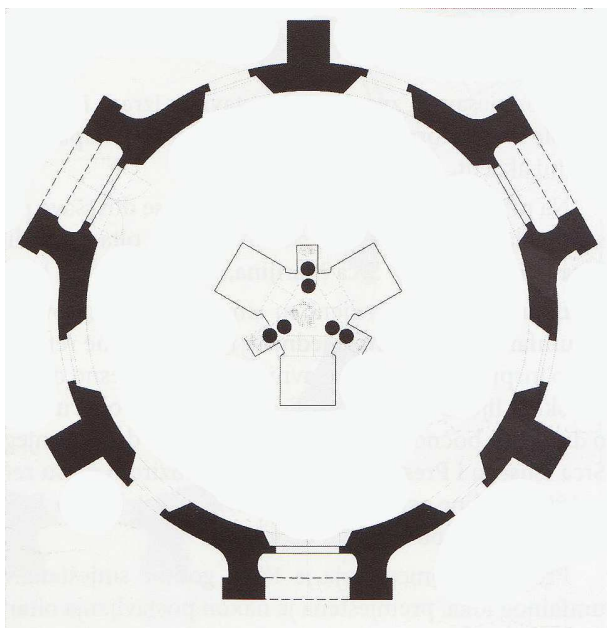
---

¹⁶¹ Usp. Mato Pejić, *nav. dj.*, 2012., str. 69.

5.4.1. Prvobitna gradnja

Prema opisu Anđele Horvat kapela je prvotno rotunda s kupolom i dva niska bočna zvonika, te je time nakon rotunde Gospe od Mira u Sremskim Karlovcima «u ovim istočnim krajevima najznačajniji predstavnik barokne centralne građevine».¹⁶² Prema Taubeovom opisu prvobitna građevina sastojala samo od kružnog prostora (lađe) nadstvođenog kupolom s lanternom na vrhu.¹⁶³ Arhitekt Miloslav Sohr analizira građevinu te preuzima Taubeovo mišljenje. Kapela posvećena Presvetom Trojstvu, koje se kroz tijelo crkve na više mjesta naglašava, je imala tri ulaza pravilno raspoređena po tijelu građevine - glavni na istočnoj strani zdanja, te sporedne na sjeverozapadnoj i južozapadnoj strani. Ulazi su bili naglašeni rizalitima na pročelju, koji su u zoni krovišta završavali razvedenim zabatnim zidovima.¹⁶⁴ Na pročelju se, u središtu između rizalitnih istaka, nalazi po jedan masivni kontrafor flankiran s dva para prozorskih otvora. Prozori prizemlja kvadratičnog su oblika, zaključeni konveksno-polukružnim oblikom. Visoki prozori iznad njih oblika su vodoravno položenog ovala. Prozori, rizaliti i kontrafori tako ritmiziraju cijelu građevinu natkrivenu kupolom zvonastog oblika. Kupola je isprva zaključena lanternom koja je najvjerojatnije bila zidana, te je imala sličan oblik zvonastog krova kao i kupola.¹⁶⁵

Sl. 34. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – prvobitni tlocrt

¹⁶² Usp. Anđela Horvat, *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj*, posebni otisak iz izdanja *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, Liber, 1982., str. 56.

¹⁶³ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str. 87.

¹⁶⁴ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str. 87.

¹⁶⁵ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str. 87.

U sredini lađe prvobitno se nalazio baldahin na šest stupova koji je u tlocrtu činio istostranični trokut. Ispod baldahina smještena je skulptoralna skupina Presvetog Trojstva, dok su na postolje baldahina naslonjena tri oltara, a na uglovima potavljeni kipovi triju kršćanskih vrlina (nada, vjera, ljubav).¹⁶⁶ Ovaj karakteristični ansambl glavnoga oltara podignut je 1770. godine, a izveden u materijalu poznatom kao *štukomramor*. «Oltar izrađen od gipsa u vizitacijama je prvi puta zabilježen 1771. godine. Vizitacije iz godine 1780. daju opširan opis oltara, iz kojeg doznajemo da je bio smješten u središtu crkve i imao tlocrt u obliku trokuta (*magnificum triangularis figura*). Imao je tri stupa koji su držali kupolu, pod kojom je bila smještena kiparski oblikovana skupina sv. Trojstva. U donjem dijelu su se nalazila tri svetohraništa te slike sv. Josipa, sv. Ane i sv. Jelene.»¹⁶⁷ Osvjetljenje unutrašnjosti također ima simboličko značenje - dvanaest prozora simbolizira dvanaest apostola, dok kružni otvor na kupoli (lanterna) simbolizira Krista.¹⁶⁸

Građevina je odisala religioznom simbolikom, te ju u ovom izvornom obliku zasigurno možemo svrstavati među najbolja ostvarenja te vrste u kontinentalnoj Hrvatskoj. Graditelj ovog zdanja i dalje nam ostaje nepoznat, ali gotovo sa sigurnošću možemo zaključiti da nije netko s ovih prostora, jer svojim izrazom i originalnošću ideje premašuje lokalne regionalne graditelje sakralnih zdanja. Ideja da je kapelu možda gradio isti graditelj koji radi dvorac Jankovića u to vrijeme nije vjerojatna. Dvorac je rađen u smirenom, postbaroknom izrazu, dok kapela odiše dinamičnim barokom.¹⁶⁹

---

¹⁶⁶ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str. 88.

¹⁶⁷ Vlasta Zajec, *nav. dj.*, 2011., str. 177-194 (186)

¹⁶⁸ Usp. Mato pejić, *nav. dj.*, 2012., str. 68.

¹⁶⁹ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str. 88.

5.4.2. Prva pregradnja

Razvojem grada i sve većim priljevom vjernika rasla je potreba za većim prostorom kapele, sakristijom, te prostorom za smještaj zvona. Stoga dolazi do prvog proširenja kapele, no ne znamo točnu godinu pregradnje, niti tko ju je izveo. «Do zahvata dolazi jamačno prije 1818., a vrlo vjerojatno i prije 1793. godine, pošto se u crkvenoj knjizi računa, vođenoj od tada, više ne spominju izdaci za gradnju tornjeva.»¹⁷⁰ Događaju se dakle dva niža tornja na zapadnoj strani građevine (jugozapad i sjeverozapad) koja su i danas prisutna. Smještena su na mjestu rizalitnih istaka, odnosno portala prijašnje građevine. U sjeverni toranj je tada smještena sakristija, dok južni funkcionira kao zvonik.

Sl. 35. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – pogled s istoka

¹⁷⁰ Miloslav Sohr, *nav.dj.* 2012., str. 89.

Tornjevi su kvadratični u tlocrtu, te nadvisuju lađu za jedan kat. Prozorske osi nalaze se na središtima triju vanjskih, slobodnih stranica tornjeva. Prozorski otvori u razini lađe kopiraju otvore lađe; dok se na vijencem odvojenom, višljem dijelu, smješta nešto veći polukružno zaključeni otvor. Donji dio tornjeva naglašavaju jednostavni pilastri uz uglove koji nose istaknuti vijenac, linije pilastara nastavljaju se i u trećoj zoni, dok kvadratični dio gornje fasade uokviruje lezena.¹⁷¹ Tornjeve nadvisuje zvonasti krov s osmerokutnom lanternom na vrhu. Ulazna vrata tornjeva nalaze se na istočnim fasadama, odnosno bokovima tornjeva, malo pomaknuta prema lađi; ovakav smještaj vrata nikako ne poštuje osnovnu simetričnu ideju objekta.

O unutrašnjosti kapele u vremenu prve pregradnje ne znamo mnogo, osim da je glavni oltar i dalje bio u središtu građevine, te da je postojala drvena galerija na katu na koju se dolazilo parom drvenih stepenica iz smjera lađe.¹⁷² S galerije se ulazilo u visoke prostore tornjeva.

---

¹⁷¹ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.* 2012., str. 89.

¹⁷² Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.* 2012., str. 90.

12.3. Druga pregradnja

Osnutkom Daruvarske župe 1821. godine kapela postaje župnom crkvom. Kako se trgovište za vrijeme Jankovića ubrzano razvijalo, ono s vremenom prerasta u grad. Povećava se broj stanovnika, kao i broj posjetitelja u Daruvaru. Stoga 1866. Julije Janković naručuje proširivanje crkve, te se dograđuje svetište na zapadnu stranu lađe.¹⁷³

Novo svetište smjestilo se između dva prije izgrađena tornja; potkovasto u tlocrtu i nadsvođeno bačvastim svodom koji u polukružnom zaključku kontinuirano prelazi u polukupolu.¹⁷⁴ Prostor svetišta osvijetljen je trima prozorima uspravno položena elipsasta oblika.

Sl. 36. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – pogled sa zapada

Unutar svetišta smješta se glavni oltar, odnosno dio ranijega retabla koji se sastoji od dva para stupova korinških kapitela između kojih se nadvija luk zaključen gređem, a ispred kojeg se zatim smješta barokni kip Presvetog Trojstva sa starog oltara.¹⁷⁵ Kako bi se probio trijumfalni luk svetišta morala se ukloniti galerija sa zapadne strane lađe, a samim time se uklanja i prilaz katu koji se nalazio u južnom tornju. Trebalo je osmisliti novi prilaz za kor koji se sada gradi na istočnoj strani, pa se između 1866. i 1867. godine dograđuje aneks uz glavni, istočni ulaz u crkvu.¹⁷⁶ Prigradnja je bila do visine vijenca lađe, a smještala je predvorje u prizemlju, te

¹⁷³ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str. 90.

¹⁷⁴ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str. 90.

¹⁷⁵ Usp. Vlasta Zajec, *nav. dj.*, 2011., str. 185 – 187.

¹⁷⁶ Vjenceslav Herout, *Sto osamdeset godina daruvarske župe 1821. – 2001.*, Daruvar: Grafodar, 2001., str 45.

stepenice na sjevernom zidu. Na kor su 1867. postavljene nove orgulje.¹⁷⁷ Sakristija se seli iz sjevernog u južni toranj, a uz sakristiju se uređuje nova propovjedaonica,¹⁷⁸ koja se najvjerojatnije nalazila između tornja i svetišta. Sjeverni toranj služio je kao zvonik, a u prizemlju tornja uređen je Božji grob. Kako je 1868. Julije Janković naručio obnovu dvorca od strane arhitekta Königa, vrlo je vjerojatno da je isti arhitekt radio i na župnoj crkvi.

Sl. 37. Daruvar, župne crkva Presvetoga Trojstva (izvorno dvorska kapela), glavni oltar, 1770. (1866.)

Sl. 38. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – kor s orguljama, 1867.

¹⁷⁷ Usp. Miloslav Sohr, *nav. dj.*, 2012., str. 90.

¹⁷⁸ Vjenceslav Herout, *nav. dj.*, 2001., str 38.

5.4.4 Treća pregradnja

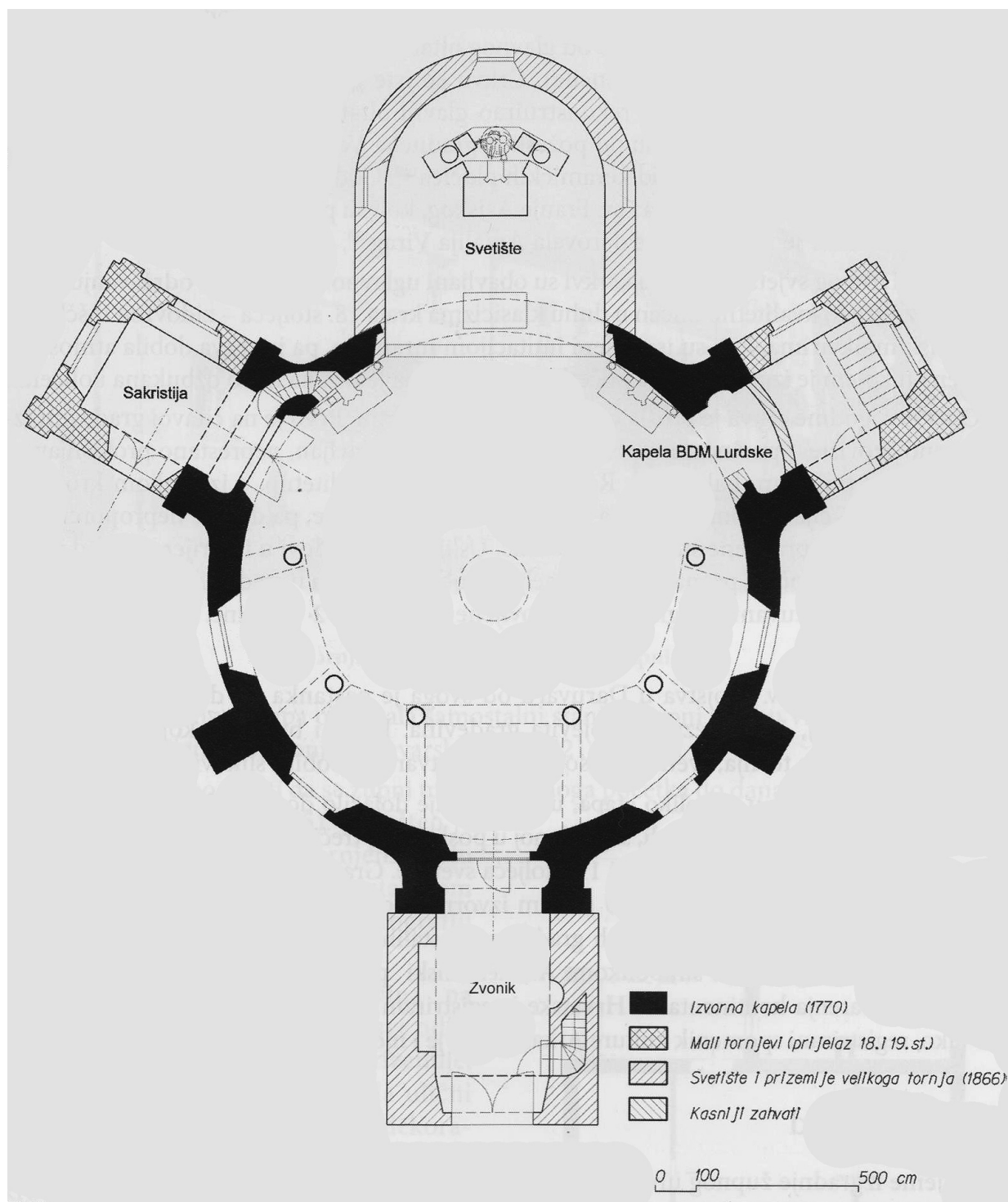
Treća pregradnja odvija se trinaest godina nakon što su Jankovići prodali imanje Daruvar te odselili iz ovih krajeva. Radovi se izvode 1892. godine prema nacrtima Josepha Ungerera, a gradi se visoki dominantni dvokatni toranj na istočnom pročelju crkve.¹⁷⁹ Neorenesansni zvonik jednostavnog je izraza i zvonasta krova. Zona prizemlja proteže se do visine vijenca lađe. Sjeverna i južna strana tornja ovdje ostaju prazne, bez ikakvih otvora ili profilacije. Glavni ulaz u crkvu čini segmentno zaključeni portal na istočnoj strani, kojeg uokviruje lučno zaključeni nadvoj koji u središtu ima zaglavni kamen. Iznad ulaznih vrata nalazi se jedan polukružno zaključeni uspravno položeni pravokutni otvor. Iznad njega je, kao i na ostala dva tornja, pročelje raščlanjeno istaknutim vijencem. Sljedeća zona smješta sa svake strane pročelja po jedan polukružno zaključeni otvor, nešto uži i izduženiji od onih na katu sporednih tornjeva crkve. Prozor na sjevernom pročelju ove zone naknadno se zatvara, odnosno zazidava. Svi prozori glavnog tornja imaju zaglavne kamenove, a prizemlje i prvi kat ukrašeni su na uglovima imitacijom tesanika. Zadnji kat je također odvojen istaknutim vijencem, te je otvoren biforama na sva četiri pročelja. Bifore su polukružno zaključene, te imaju lučni nadvoj kao i zaglavni kamen. U razini gdje vodoravne linije otvora prelaze u luk, odnosno gdje počinju lučni nadvoji, bifore su *presiječene* vijencem. Istaci vijenca zalaze i u prostor otvora, ali se ne nastavljaju na ugaone stilizirane dorske pilastre koji nose potkrovni vijenac. Krov je zvonasta oblika s dvije četvrtaste lanterne koje također imaju zvonolik zaključak.

Sl. 39. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – pogled sa sjeveroistoka

¹⁷⁹ Usp. Vjenceslav Herout, *nav. dj.*, 2001., str. 50.

Sl. 40. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – tlocrt izvorne kapele s kasnijim pregradnjama

5.4.5. Unutrašnjost kapele

Kupola kapele na vrhu je otvorena lanternom, a odvojena je vijencem od zidnog omotača koji je perforiran s osam prozorskih otvora simetrično raspoređenih kroz građevinu u dva niza po četiri prozora. Donji niz prozorskih otvora smješten je u kvadratne niše, dok su ovalni otvori iznad njih smješteni u niše koje prate njihov oblik. Osim glavnog ulaznog portala koji je smješten u istočnom zvoniku, postoji još segmentno zaključeni ulaz iz južnog tornja u kojem se nalazi sakristija. Ulaz u sjeverni toranj zatvara se 1924. godine prilikom preuređenja unutrašnjosti. U njegovom je prostoru, koji je do tada služio kao Božji grob, sada sazidana kamena Lurdska spilja u koju su postavljeni kipovi Majke Božje i Sv. Bernardice, koje izrađuje majstor Antun Richard iz Koprivnice.

Apsida prigradena u XIX. stoljeću odvojena je od broda crkve dvjema stepenicama, a u njezinu središtu nalazi se već spomenuti barokni oltar. Na istočnoj strani crkve nalazi se već spomenuto pjevalište s drvenom ogradom. Smješteno je u zonu između gornjeg i donjeg niza prozora zauzimajući gotovo polovicu zidnog omotača.¹⁸⁰ «Crkva je 1867. godine dobila lijep kor na koji su postavljene nove orgulje, a današnje orgulje potječu iz 1925. godine.»¹⁸¹

Boja i dekoracija zidova i kupole naknadno se oslikava, a uz glavni oltar crkva je dobila i dva sporedna (industrijski izgrađena) oltara smještena uz apsidu.¹⁸²

---

¹⁸⁰ Usp. Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 59.

¹⁸¹ Usp. Mato Pejić, *nav. dj.*, 2012., str. 69.

¹⁸² Renata Žabsky, *nav. dj.*, 1996., str. 59.

5.5. KUPALIŠNI KOMPLEKS I PERIVOJ

Istočno od postojećeg naselja koje Antun Janković dolaskom u Daruvar zatiče nalazili su se termalni izvori poznati još od doba Ilira. Pleme Jasa (indeur. *ies* – kipjeti, pjeniti se, voda koja vrije) nastanjuje ovaj prostor prepun toplih izvora još od IV. stoljeća pr. Kr., izgradivši naselje na brdu istočno od termi.¹⁸³ Dolaskom Rimljana u I. stoljeću oni osnivaju naselje Aquae Balissae. Kroz naredna stoljeća centar urbanizacije naselja Daruvara činile su dakako terme, izvori tople vode. Osmanlijska osvajanja u srednjem vijeku ostavljaju iza sebe opustošeni kraj, ali i poneku građevinu. Osmanlije su prilikom svojih osvajanja uglavnom rušili sve pred sobom, osim termalnih izvora koje su izrazito cijenili. Oko njih su podizali drvene konstrukcije i «cvjetne avlije», te uživali u blagodatima prirodnih izvora. Omiljene su im bile blatne kupke, a u Daruvaru su podigli i vruće, nepokriveno, sumporno kupalište.¹⁸⁴ Prepoznavši potencijal koji se krije u termalnim izvorima, Antun Janković započinje graditi kupalište oko 1762. godine na ostacima antičkih termi, odnosno osmanskih ilidža (tur. *ilidža* – kupalište).¹⁸⁵

Razvoj kupališnog kompleksa traje kroz tri generacije Jankovića. Započeo ga je Antun, nastavio njegov brat Ivan, zatim Ivanov sin Izidor, te naposljetku unuk Julije, za čije vrijeme lječilišni turizam u Daruvaru cvjeta. Perivoj oko kupališta se podizao u više faza, prateći razvoj kupališta i izgradnju novih kupališnih objekata. I lječilište i perivoj oko njega od velike su važnosti za daruvarsku povijest i razvoj grada. Danas perivoj slovi za najstariji lječilišni park u Hrvatskoj, ali se nažalost njegova prvobitna koncepcija u stilu klasicističke vrtne umjetnosti s vremenom i nadogradnjama izgubila.¹⁸⁶

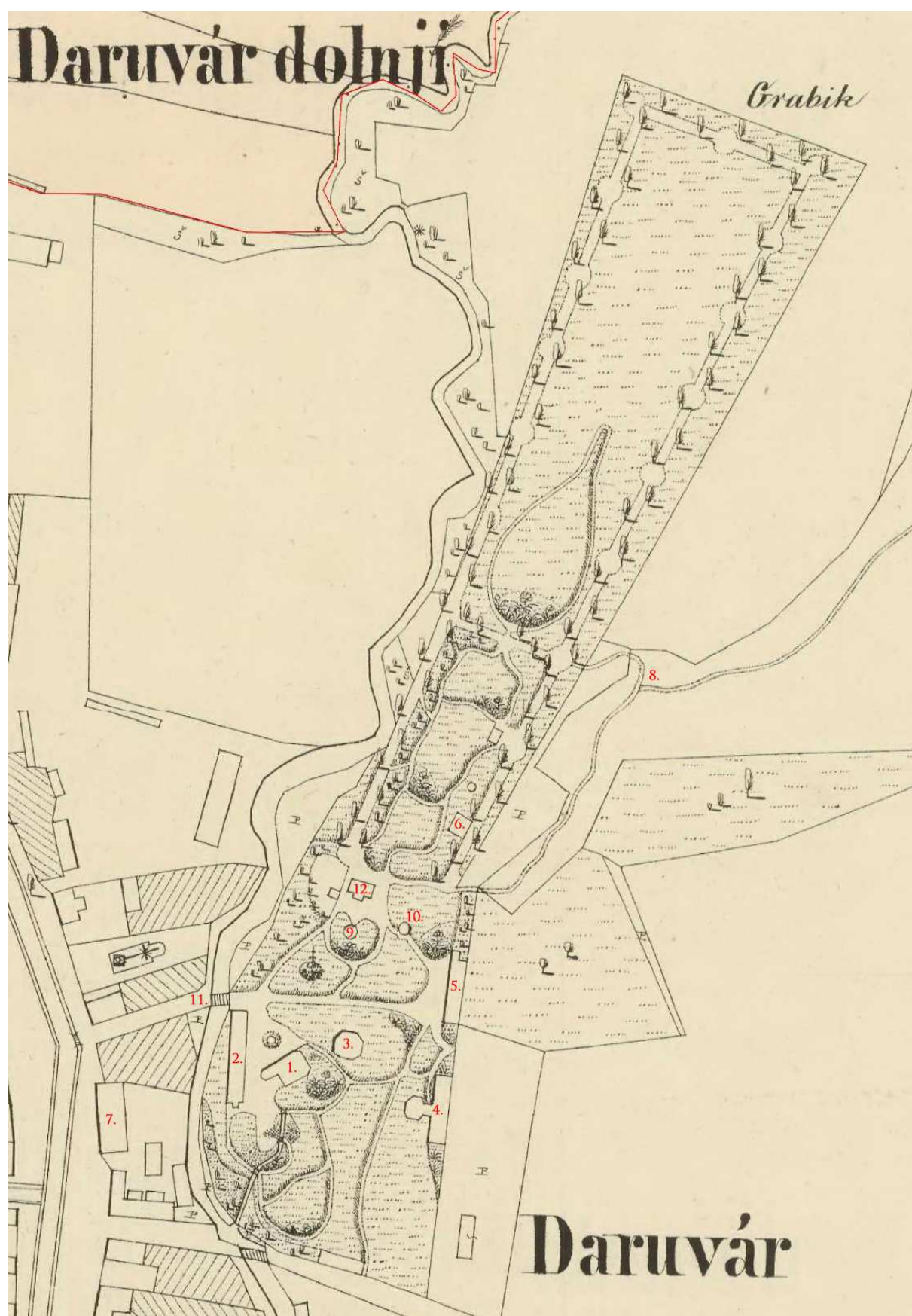
Na slijedećoj stranici nalazi se katastarska karta kupališnog kompleksa i perivoja iz 1861. godine. Na kartu sam crvenim brojevima označila građevine i sadržaje koje su članovi obitelji Janković svojedobno naručili, a koje sam analizirala i pokušala smjestiti u prostor perivoja.

---

¹⁸³ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *Lječilišni perivoj u Daruvaru*, studija, Daruvar, kolovoz 2010.

¹⁸⁴ Usp. Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav. dj.*, 2004., str. 34.

¹⁸⁵ Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav. dj.*, (2008.), str. 231.-251. (237.)

Sl. 41. Katastarska mapa Daruvara, 1861. – detalj s kupališnim kompleksom i perivojem

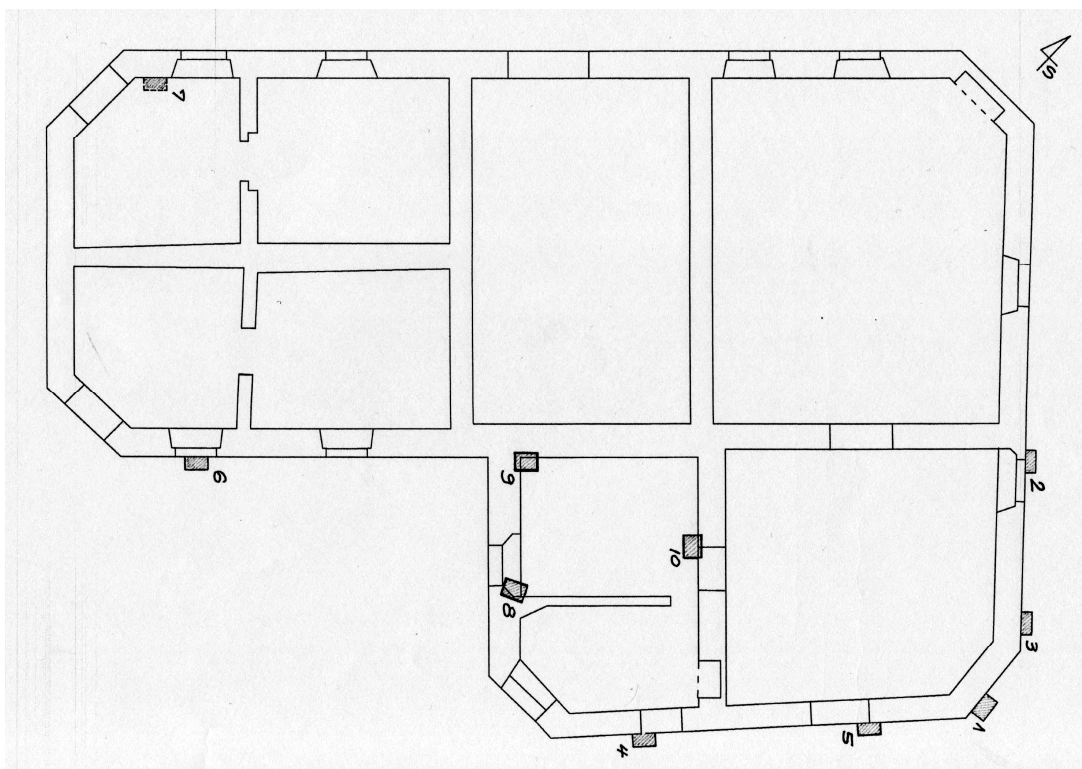
1. Antunova kupka
2. Švicarska vila (Vila Marija)
3. Centralna blatna kupka (Anina blatna kupka)
4. Ivanova kupka (Aleksandrov dom)
5. Vila Arcadia (Liviaheim)
6. Marijina kupka
7. Badehotel
8. Šetnica koja vodi do Rimske šume (Julijeva izvora i kuglane)
9. Glazbeni paviljon
10. Siegenthalova blatna kupelj (pretpostavka)
11. Glavni ulaz u kupališni kompleks
12. Gostionica (pretpostavka)

5.5.1. Kupališni kompleks u vrijeme Antuna Jankovića (1760. – 1789.)

5.5.1.1. Antunova kupka

O nastanku najstarije kupke u kompleksu ne zna se mnogo. Literatura nam govori kako su je gradili makedonski majstori po nalogu grofa Antuna Jankovića, te da je sagrađena na ostacima turske ilidže, odnosno antičkog izvora. Nismo sigurni niti u točnu dataciju kupke - neki izvori, poput von Taubea, tvrde 1762.,¹⁸⁷ dok na pročelju građevine danas stoji 1772. godina kao godina izgradnje. Kupka je smještena nasuprot glavnom, zapadnom ulazu u kupališni park, gdje sa kasnije izgrađenim Centralnim blatnim kupalištem i Švicarskom vilom čini svojevrsni ulazni «trg». Prema ostalim mlađim gradnjama u kupalištu koje su postavljene u ortogonalnoj shemi, Antunova kupka je postavljena ukoso, van koncepcije.¹⁸⁸

Sl. 42. Daruvar, Antunova kupka – tlocrt

Jednostavne je gradnje sa segmentno zaključenim prozorima i prvotnim višestrešnim krovom (što je vidljivo i na Hühnovoj litografiji *Švicarska kuća i Antunova kupelj*, slika 43). Građena je točno iznad termalnog izvora. Tlocrtno je u obliku slova «L», gdje je sjeverni dio građevine

¹⁸⁷ Usp. Mato Pejić, *nav. dj.*, 2012., str. 54.

¹⁸⁸ Usp. Miloslav Sohr, *Daruvar, nav.dj.*, 2012., str. 109.

izdužen prema zapadu, dok su svi vanjski uglovi građevine zasječeni. Postoje četiri ulaza u građevinu. Glavni, a ujedno i najveći, nalazi se na sjevernom, glavnom pročelju; dva ulaza smjestila su se na odsječenim dijelovima produženog «L» tlocrta (sjeverozapadnom i jugozapadnom), te još jedan na južnoj strani zdanja. Glavni portal jednostavna je pravokutna oblika kao i ostali ulazi. Simetrično ga flankiraju po dva prozorska otvora sa svake strane. Prozori se još nalaze i na južnom pročelju izduženog dijela građevine (dva), na zapadnom pročelju južnog dijela građevine (jedan), te na istočnoj pročelju zdanja (dva).

Kupka je sadržavala četiri prostorije s bazenima, jednu veću, te tri manje s mramornim pločama. Veća prostorija služila je za kupanje običnog puka, dok su tri manje služile za gospodu. Voda se u bazene dopremala uvečer, cijevima iz središnje prostorije u kojoj se nalazio izvor. Do jutra bi temperatura vode pala pa bi bila pogodna za kupanje. Svaka prostorija je imala vlastiti odvod u kanal, koji je zatim vodu otpremao do obližnje rijeke Toplice.¹⁸⁹ Ispred glavnog pročelja, usporedno s gradnjom kupki, planski se kaptira prvi izvor ovakve vrste u kompleksu - nenatkriveni Antunov izvor, kojeg se zatim ograđuje drvenim letvicama.¹⁹⁰

Krajem XVIII., odnosno početkom XIX. stoljeća dograđuje se, odnosno nadozidava postojeća gradnja. Perimetralni i pregradni zidovi tada visoki 320 cm uzdižu se za još 140 cm.¹⁹¹ Tom prilikom dolazi i do promjene forme, te dimenzija prvobitnih pročelnih prozorskih otvora. Do tada manji, segmentno lučno zaključeni prozori, sada postaju znatno viši i nešto širi.¹⁹²

Pretpostavlja se da je oko 1860. godine grof Julije Janković naručio obnovu Antunovih kupki. Tad se prozori preoblikuju u sada zatečene, nešto niže i uže, oblika uspravno postavljenog pravokutnika s blagim segmentnim zaključkom. Na pročeljima se ovom prilikom pregrađuje arhitektonska plastika koja je sačuvana do današnjih dana.¹⁹³ Pa tako još uvijek na zdanju vidimo istaknuti sokl, prozorske okvire koji prate oblik otvora, ugaone kvadre u vertikalnom nizu s plitko, polukružno upuštenim reškama, te profilirani potkrovni vijenac ispod krovišta koji je polukružno istaknut s gornjim uglatim zubom. Krovište je tada bilo skošeno i višeslivno, što vidimo na Hühnovoj litografiji (slika 43), sa istaknutom lanternom nad središnjim bazenom termalnog izvora. Bilo je složene forme rađene u drvenim elementima,

---

¹⁸⁹ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.,

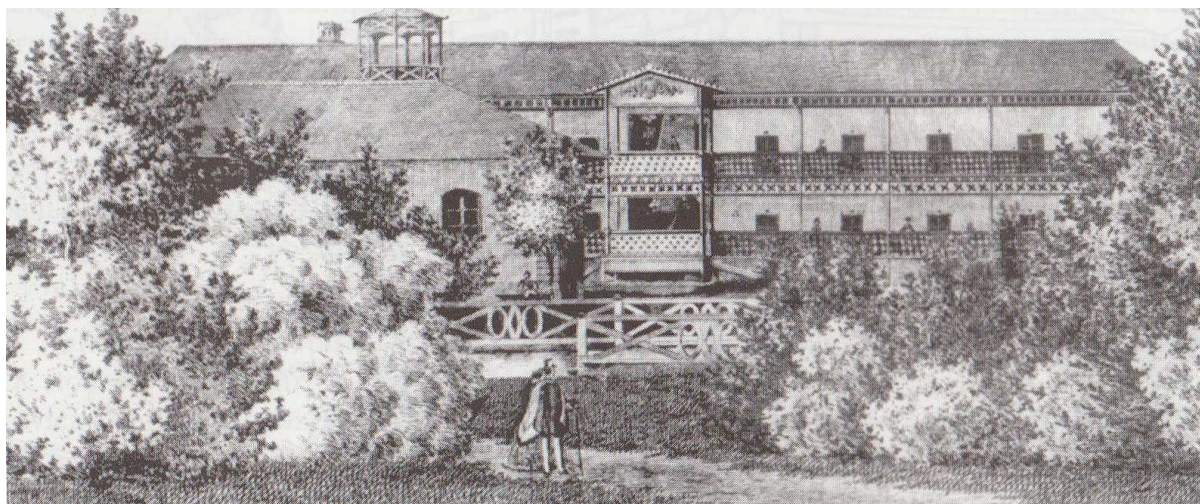
¹⁹⁰ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.,

¹⁹¹ Usp. Vjekoslav Varšić, *Izvešće o konzervatorskim restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Antunove kupke u daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.

¹⁹² Usp. Vjekoslav Varšić, *nav. dj.*, 2012.

¹⁹³ Usp. Vjekoslav Varšić, *nav. dj.*, 2012.

kao i tadašnji pročelni trijemovi koji se grade na Švicarskoj vili i Aninoj blatnoj kupci (Centralnoj blatnoj kupci). U ovo vrijeme nastaje i trijem drvenog ophoda koji povezuje spomenute građevine s kasnije izgrađenom Ivanovom kupkom na istočnoj strani kompleksa daruvarskih kupelji.¹⁹⁴

Sl. 43. Julije Hühn, Švicarska kuća i Antunova kupelj, 1862., litografija

Sl. 44. Razglednica Daruvara s pogledom na drveni trijem iznad Antunova izvora, te drveni hodnik koji je Antunovu kupku povezivao s Aninom blatnom kupkom i Ivanovom kupkom

¹⁹⁴ Usp. Vjekoslav Varšić, *nav.dj.*, 2012.

Početkom XX. stoljeća Antunova kupka dobiva novo krovšte. Gradi se ravan krov s nazubljenim kruništem četverostranih, uglatih elemenata s piramidalnim završecima.¹⁹⁵

Izvor ispred kupke danas je omeđen betonskim stijenkama u obliku osmerokuta, a izvoru se pristupa betonskim stubama sa sjeverozapadne strane. Izvor omeđuju betonski potporni zidovi koji nose ogradu sačinjenu od devet šesterokutnih betonskih stupova koji pak nose žardinijere s cvijećem. Stupovi su povezani željeznim horizontalnim šipkama.

Sl. 45. Daruvar, Antunov izor i pogled na Antunovu kupku (današnji izgled)

¹⁹⁵ Usp. Vjekoslav Varšić, *nav.dj.*, 2012.

5.5.1.2. Ostali objekti

U vrijeme Antuna Jankovića podižu se i drugi objekti u kupališnom kompleksu. To znamo jer ih putopisac von Taube redom spominje u svojem putopisu iz 1777. godine. Na ostacima izvora ljekovitog blata, kojeg su Osmanlije nadkrili u srednjem vijeku, Antun gradi drvenu konstrukciju s laganim krovom. Nalazi se sjevero-istočno od Antunove kupke, te će kasnijim pregradnjama postati reprezentativni dio kupališnog kompleksa znan i kao Anina blatna kupka (nazvana po kćeri Julija Jankovića), odnosno Centralna blatna kupka.

U blizini Antunova vrela bila je sagrađena i gostionica (kupališno svratište), a do nje je vodila sjenovita staza s gustim drvećem. Mnogo je posjetitelja dolazilo u kupke, najviše bolesnici ali i vojnici iz cijele Slavonije, a Antun je za njih dao sagrađiti i vojarnu (kasarnu) kojom su se koristili za vrijeme svojeg boravka.¹⁹⁶ Treba napomenuti kako gostionice u tadašnje vrijeme nisu samo ugostiteljski objekti za prehranu, već obično imaju i nekoliko soba za smještaj gostiju.

Budući da nam do današnjih dana nije ostao niti jedan drugi dokument ili izvor kojim bismo mogli vojarnu i gostionicu točno locirati u prostoru kupališta, u tome nam pomaže jedino Plan stabilnog katastra iz 1861. godine (slika 41). Na njemu su ucrtani objekti Antunove kupke, te kasnije izgrađene Švicarske vile, Vile Arcadije i Ivanove kupke. Kako za Ivanovu i Antunovu kupku znamo sadašnji smještaj, kao i godinu i svrhu gradnje, možemo ih isključiti kao moguće prostore koji bi smjestili gostionicu ili vojarnu. Švicarska vila rezultat je gradnje koja se zbila u drugoj polovici XIX. stoljeća, ali ne znamo da li je rezultat pregradnje ili je novonastala građevina. Za Vilu Arcadiu također nemamo točnu dataciju gradnje, ali pošto zdanje odiše baroknim elementima, Miloslav Sohr (2012.) zaključuje kako je ovo svojedobno najvjerojatnije bila vojarna ili gostionica. Također smatra kako je spominjana gostionica mogla biti i uz današnji trg, a u tom slučaju bi Arcadia služila kao vojarna.¹⁹⁷

---

¹⁹⁶ Usp. Friedrich Wilhelm von Taube, *Povijesni i zemljopisni opis Kraljevine Slavonije i vojvodstva Srijema*, Leipzig 1777., 1778., preveo s njemačkog i priredio za tisak Stjepan Sršan, Osijek: Državni arhiv, 2012.

¹⁹⁷ Usp. Miloslav Sohr, *nav. dj.*, 2012., str 41.

5.5.1.3. Kupališni perivoj

U sklopu kupališta i usporedno s njim, Antun Janković dao je urediti i okolni prostor vegetacijom u kojoj su mnogobrojni posjetitelji kupališta uživali i tražili zaklon od sunca. U sklopu kupališta nalazila se šetnica natkrivena krošnjama drveća. Nije nam poznato kamo je šetnica vodila, niti otkuda, ali sa sigurnošću možemo reći da je ova šetnica prvi začetak lječilišnog perivoja u Daruvaru. Prve biljke zasađene u perivoju bile su one oko Antunove kupke, a neke od njih preživjele su i do današnjih dana. Zapadno od kupke, kod glavnog ulaza u park, nalazimo prvobitno zasađene platane, divlji kesten, hrastove, bukvu, te tulipanovac; dok se južno od Antunove kupke danas još može naći stara paulovnija.¹⁹⁸

Nedaleko od Antunove kupke nalazilo se jezero, na mjestu gdje su se nalazile rimske terme u III. stoljeću, a gdje kasnije Alojzija Festetić započinje, a Izidor Janković završava gradnju Ivanovih kupki. Mirjana Jakčin – Ivančić u svojem radu (2010.) prenosi riječi putopisca von Tubea: «Isto još nije ograđeno niti nadstvođeno već postoji samo jedno jezero u koje se dovode ozlijeđeni konji da bi ih ljekovita voda izlječila».¹⁹⁹ U ovom istočnom dijelu perivoja, na površini od oko 4 000 četvornim metara nalaze se brojni izvori tople vode, ali niti jedan izvor nije davao pitku vodu, pa su stanovnici naselja morali po pitku vodu ići do bunara u dvorištu dvorca Janković.²⁰⁰

Nažalost, više informacija o samom izgledu perivoja i objektima koji su se tamo nalazili u vrijeme Antuna ne možemo naći. Nakon Antunove smrti daljnji razvoj kupališta nastavlja njegov brat Ivan, koji u svega devet godina upravljanja imanjima Jankovića nije bitno poticao niti mijenjao izgled kupališta, te zatim njegova žena Alojzija, koja daje izgraditi nekoliko novih objekata.

---

¹⁹⁸ Usp. Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav. dj.*, (2008.), str. 231.-251. (239.)

¹⁹⁹ Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav. dj.*, (2008.), str. 231.-251. (239.)

²⁰⁰ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.,

5.5.2. Kupališni kompleks i perivoj u vrijeme Ivana Jankovića i Alojzije Festetić (1789. – 1813.)

Kako je Antun preminuo ne ostavivši iza sebe muška nasljednika, cijelo njegovo imanje nasljeđuje brat Ivan koji već posjeduje imanje Stražeman, pa ga daruvarsko imanje, napose kupališni kompleks, previše i ne zanima, te stoga niti ne ulaže u njegov napredak. Ivan Janković umire 1798. godine pa imanje nasljeđuje njegova supruga Alojzija Festetić. U kratkom vremenskom roku u kojem Alojzija upravlja imanjem ona nastavlja radove na proširenju kupališta, pa tako započinje gradnju Ivanove kupke i *Nove sgrade* (vile Arcadie).²⁰¹

Iako se u ovom vrlo kratkom vremenskom roku nije ulagalo isom mjerom kako se ulagalo prije, te kako će se ulagati poslije, perivoj se ipak razvija. Jedini izvor koji nam svjedoči o tome putopis je Johanna Csaplovicsa koji je obišao Daruvar 1811. i 1818. godine.²⁰² Kako je 1813. godine Izidor naslijedio lječilište i perivoj, o samom izgledu i sadržajima bit će riječi u odjeljku o Izidorovim ulaganjima u razvoj kupališta.

---

²⁰¹ Usp. Gjuró Szabo, *nav. dj.*, 1927., str. 16

²⁰² Usp. Johann Csaplovics, *Slavonien und zum Teil Kroatien*, Pesth, 1819.

5.5.2.1 Vila Arcadia

Vila Arcadia (Nova zgrada, Liviaheim) nalazi se uz sam rub kompleksa na istočnom dijelu, nasuprot glavnom ulazu na zapadu. Služila je smještaju kupališnih gostiju kojih je u to vrijeme bilo sve više. Iako je pregrađivana u mnogo navrata očuvala se i do današnjih dana. Prvobitna gradnja odlikovala se elementima karakterističnim za baroknu arhitekturu druge polovice XVIII. stoljeća.²⁰³

Sl. 46. Julije Hühn, *Ivanova kupelj i nova sgrada*, 1862., litografija

Vjerojatno izvorni izgled građevine poznat nam je s Hühnove litografije, s prikazom Ivanovih kupki i Nove zgrade (sasma lijevo), kao i s razglednica s početka XX. stoljeća. Već tada je imala današnje gabarite, uz nešto jednostavnija pročelja.²⁰⁴ Vila je longitudinalna, jednokatna, smještena uz istočni rub perivoja u smjeru sjever-jug. Prizemlje zapadnog pročelja otvoreno je nizom od sedam arkada s elipsastim arhivoltima nejednakog raspona, koje nose četvrtasti pilasteri. Strop trijema čine nejednake, izdužene pruske kape.²⁰⁵ Ovo je tipičan motiv provincijaskog baroka, kojeg nalazimo primjerice na dvorišnoj strani Trenkovog dvorca (vojarnje) u Pakracu.²⁰⁶ Prizemlje je odijeljeno od kata vijencem, a jednostavni četverokutni prozorski otvori kata u osi su s arkadnim otvorima prizemlja. Istočno pročelje nešto je

²⁰³ Usp. Mato Pejić, *nav. dj.*, 2012., str. 58.

²⁰⁴ Usp. Miloslav Sohr, *nav. dj.*, 2012., str. 111.

²⁰⁵ Usp. Miloslav Sohr, *nav. dj.*, 2012., str. 111

²⁰⁶ Usp. Miloslav Sohr, *nav. dj.*, 2012., str. 112.

jednostavnije, s deset prozorskih osi prizemlja i kata. Prozori su jednostavna pravokutna oblika, uokvireni doprozornicima bez profilacije.²⁰⁷ Krov je također jednostavan, dvoslivan.

Godine 1870. vila se pregrađuje u alpskom stilu, u obliku ljetnikovca, dok su preinake koje su se odvale početkom XX. stoljeća dale Vili Arcadiji današnji neobarokno – secesijski izgled. «Prije prvog svjetskog rata, možda usporedo s izgradnjom Centralnog blatnog kupališta (1909.-10.), ova je građevina, do tada nazivana *Liviaheim*, prošla temeljitu rekonstrukciju i dobila današnji neobarokno-secesijski izgled i današnje ime - Arcadia.»²⁰⁸ Prvobitni mali prozori zapadnog pročelja dobivaju novi secesijski oblik koji ostaje prisutan do današnjih dana. Četverokutni prozori sastoje se od četiri prozorska okna - tri prozorska okna pravokutnog su uspravnog oblika, dok se četvrto okno nastavlja na središnje uzdižući se za trećinu njegove visine. Arkade prizemlja ukrašavaju se rustikom, a površina kata se raščlanjuje parapetnim vijencem i istaknutim uspravnim pravokutima s polukružno odrezanim uglovima.²⁰⁹ U središtu istočnog pročelja dograđuje se mali drveni natkriveni balkon.²¹⁰

Sl. 47. Razglednica Daruvara s pogledom na Liviaheim (Livin dom; kasnije Vila Arcadia) i Ivanovu kupku

²⁰⁷ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str. 112.

²⁰⁸ Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str 110.-111.

²⁰⁹ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str. 112.

²¹⁰ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str. 112.

Sl. 48. Razglednica Daruvara s pogledom na Vilu Arcadia (ranije Liviaheim)

«Nakon drugog svjetskog rata između nje i Ivanove kupke nadograđeno je krilo na katu – spojnica ovih dviju građevina: lagana konstrukcija od stakla i aluminija s ravnim krovom (tzv. šinobus), nošena tankim čeličnim stupovima, ispod koje je ostao otvoreni prolaz.»²¹¹ Naknadno je 1963. izgrađena građevina *Šinobus*, koja zamjenjuje ranije izgrađeni most između dviju građevina; danas povezuje Arcadiu s ostatkom Ivanovog doma – njegovim sjevernim dijelom. Sastoji se od tri arkade u prizemlju od kojih je središnja prohodna (istok-zapad), te ima tri prozora na katu. Svi otvori prate oblik otvora na vili Arcadiji, pa tako *Šinobus* izgleda kao nastavak građevine.

Prije Domovinskog rata Arcadia prolazi temeljitu rekonstrukciju. Mijenja se krovna konstrukcija – ugrađuje se potkrovlje i krovni prozori, na katu se mijenjaju stropovi, prozori su zamijenjeni kvalitetnim replikama, a čitava građevina novo je ožbukana.²¹²

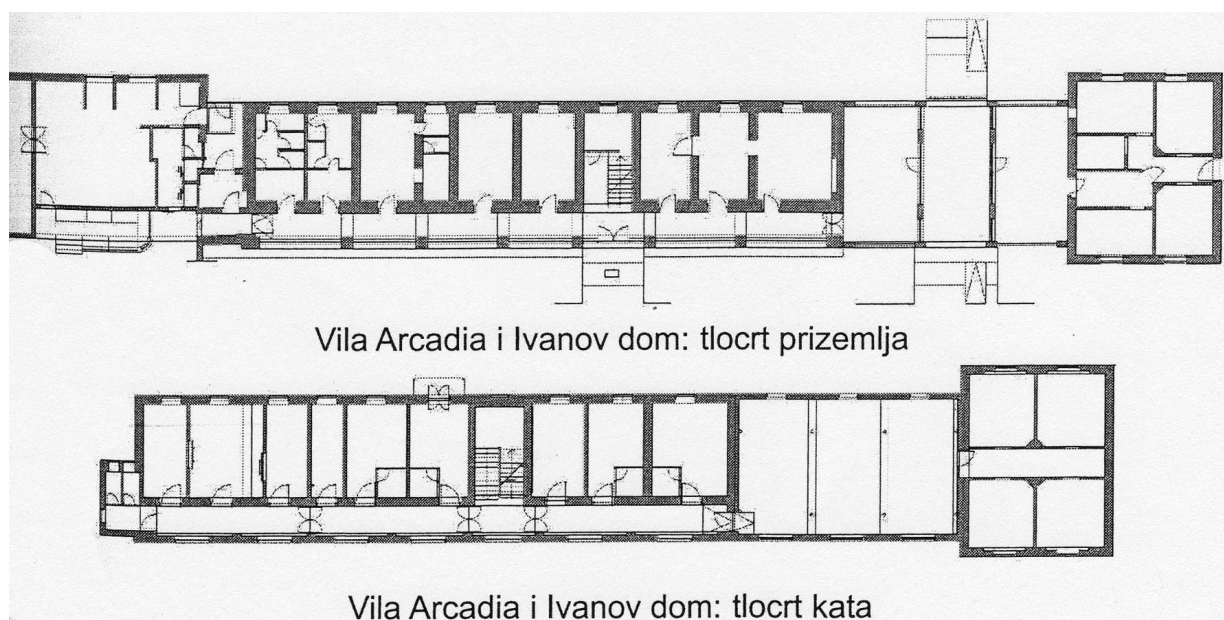
²¹¹ Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str 111.

²¹² Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str 111.

Sl. 49. Daruvar, Vila Arcadia, *Šinobus* i ostatak Ivanove kupke (današnji izgled)

Sl. 50. Daruvar, tlocrt Vile Arcadia, *Šinobusa* i ostatka Ivanove kupke (današnje stanje)

Čitajući tlocrt prizemlja i kata uviđamo kako imaju jednaku dispoziciju – na zapadnoj strani se nalazi komunikacijski hodnik na koji se na istoku nadovezuje niz prostorija.²¹³ Hodnik prizemlja je zatvoren, nizovi arkada i dalje su prisutni, kao i nizovi nejednakih pruskih kapa. Prostorije koje se nadovezuju na hodnik su služile smještaju kupališnih gostiju, a danas se tu nalaze i poslovni prostori. Nasuprot glavnom ulazu nalazi se dvokrako stubište koje vodi na kat.

²¹³ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str 111.

13.2.2. Ivanova kupka (Johannes-Bad)

U spomen preminulom suprugu Ivanu Jankoviću, Alojzija Festetić od Tolne započinje gradnju Ivanovih kupki od kojih je danas ostao samo fragment. Gradnja se odvija između 1810. i 1818. godine, a izgled kupki poznat nam je s kasnije izrađene Hühnove litografije (slika 46).

Kupka je longitudinalna simetrična prizemnica situirana u smjeru sjever-jug, u produžetku vile Arcadije. Središte simetričnog pročelja naglašeno je središnjim troosnim rizalitom, te sa svake strane po tri prozorske osi. Na kutevima je pročelje bilo flankirano jednoosnim rizalitima. Zdanje je imalo četveroslivni krov, a u zoni središnjeg rizalita, u središtu sljemena, uzdizala se osmerokutna lanterna s osmerokutnim piramidalnim završetkom. Pročelja su bila raščlanjena istaknutim lezenama koje su na rizalitima bile ukrašene rustikom. Ispred pročelja nalazio se osmerokutni paviljon koji je natkrivao kružni bazen iz kojeg se zatim voda vodila do kupke.²¹⁴ Na paviljonu vidimo termalne prozore na glatkoj površini zida, dok su uglovi paviljona naglašeni lezenama s rustikom. Osmerokutni piramidalni krov paviljona ponavlja motiv osmerokutne lanterne s piramidalnim završetkom.

U unutrašnjosti zdanja, u središnjem prostoru, nalazio se zajednički bazen, dok su se sa strana nalazile odvojene prostorije, na jednoj strani za muškarce, a na drugoj za žene.²¹⁵ Kružni bazen (Ivanovo vrelo) ispred Ivanove kupke očuvan je do današnjih dana, ali sada funkcionira kao zdenac želja. Nije natkriven već ograđen željeznom ogradom, a posjetioци u njega bacaju novčiće u nadi da će im se želje ostvariti.

Krajem XIX. stoljeća Ivanova kupka doživljava mnoge preinake. Građevina je produžena prema sjeveru, kako bi se smjestilo stubište koje vodi na dograđeni kat, dok pročelje dobiva novi neorenesansni izgled.²¹⁶ Pročelje je i dalje zadržalo središnji troosni rizalit, kao i ugaone jednoosne, ali dograđeni sjeverni dio s jednom osi prozora i dvoosnim rizalitom na kraju daje građevini asimetričan izgled. Pročelja su bila ukrašena vrlo suzdržano. Kordonski vijenac dijeli prizemlje od kata, a pročelja su završena profiliranim glavnim vijencem sa zuborezom. Prizemni prozori zdanja bili su četverokutni, nešto uži od onih na katu, uokvireni profiliranim doprozornicima povrh kojih se nalazila ravnim vijencem zaključena suprafanestra.²¹⁷ Prozori kata smješteni su na parapetni vijenac, te su oblikovnih karakteristika kao i prozori prizemlja.

²¹⁴ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str. 113.

²¹⁵ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.*, 2012., str. 113.

²¹⁶ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.* 2012., str. 115.

²¹⁷ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.* 2012., str. 115.

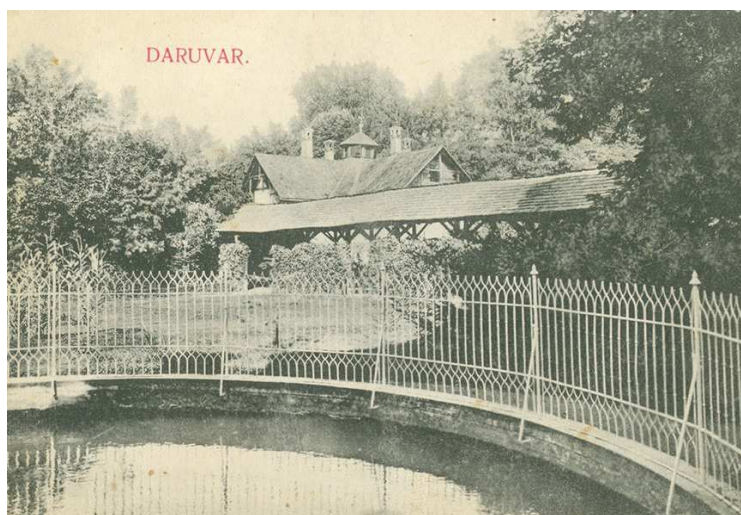
Zdanje je imalo četveroslivni krov koji je u zoni središnjeg rizalita i dograđenog sjevernog dijela oblika krnje piramide, izdignut iznad zone atike. Ukrasna kovana ograda zaključivala je krov na središnjem rizalitu. Prizemlje je i dalje služilo kao prostor kupke, no prvobitne velike prostorije sada su pregrađene. Hodnik je prolazio uzdužno kroz središte građevine, iz kojeg se ulazilo u male kupaonice. Ulaz u građevinu, kao i ulaz na stubište bili su u sjevernom dijelu. Na katu se ponavlja sličan razmještaj prostorija, ali su one služile za smještaj gostiju.²¹⁸ Ivanove kupke su pregradnjom postale jedina klasicistička, odnosno, neorenesansna građevina u kupališnom kompleksu. Već spomenuti drveni trijem dograđen je isto nekada u drugoj polovini, odnosno krajem XIX. stoljeća. Povezivao je Ivanovu kupku (glavni ulaz) s Aninom blatnom, te Antunovom kupkom, kao i Švicarskom vilom. Uklonjen je najvjerojatnije kada Blatna kupka dobiva nova pročelja 1910. godine.

Sl. 51. Razglednica Daruvara s pogledom na Ivanovu kupku i drveni trijem (nadstrešnicu)

²¹⁸ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.* 2012., str. 115.

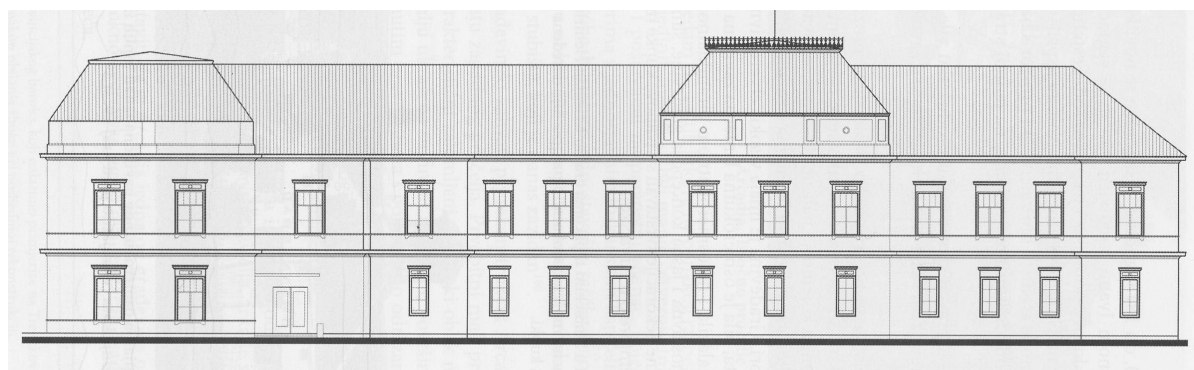

Sl. 52. Razglednica Daruvara s pogledom na Ivanovo vrelo

Sl. 53. Razglednica Daruvara s pogledom na Ivanovu kupku nakon uklanjanja trijema (nadstrešnice)

Sl. 54. Daruvar, Ivanova kupka – zapadno pročelje

Sl. 55. Razglednica Daruvara s pogledom na istočno pročelje Ivanove kupke

Nakon što Jankovići napuštaju Daruvar, a u vrijeme kada je lječilište bilo u vlasništvu Aleksandra Jovanovića (1918. – 1942.), Ivanova kupelj se preimenuje u Aleksandrov dom; a kupka nažalost stradava potkraj 1991. godine u Domovinskom ratu, te je zbog sigurnosti od potpunog urušavanja većina građevine srušena do razine terena. Ostao je jedino sjeverni dio (rizalit) zdanja, te ograđeno vrelo ispred kupke.

Sl. 56. Daruvar, ostatak Ivanove kupke (sjeverni rizalit; današnji izgled)

5.5.3. Kupališni kompleks i perivoj u vrijeme Izidora Jankovića (1813. – 1849.)

Nakon navršenih osamnaest godina Izidor Janković naslijeđuje daruvarsko imanje, te nastavlja s unaprijeđenjem toplica koje postaju sve popularnije među tadašnjim pukom. Završava gradnju Ivanovih kupki, koja traje do 1818. godine, te najvjerojatnije uređuje Antunovu kupku, ali bez znatnih preinaka.²¹⁹ No započeo je gradnju Centralne blatne kupke (Schlammbad, Anina blatna kupka), na mjestu gdje se nalazilo tursko kupalište koje je Antun dao ograditi drvenom ogradom. Izidor je blatnu kupku ogradio drvenim daskama te dao natkriti laganim krovom. Kasnije se, u vrijeme Julija Jankovića, ova kupka pregrađuje pregrađuje i postaje centralna građevina kompleksa.

Od ostalih objekata u perivoju nalaze se još gostionica za prehranu gostiju, te dvije velike kuće sa stajom i kolnicom. Kuće su imale mnogo soba i bile smještene u blizini kupki, no ne znamo njihovu točnu lokaciju.²²⁰ Jedna od ovih dviju građevina (kuća) vjerojatno je kasarna izgrađena još u Antunovo doba.

Oko kupališnih zgrada formira se sve atraktivniji perivoj u kojem su gosti mogli šetati po puteljcima natkrivenim krošnjama. Šumarci breza, reprezentativne aleje graba, vrbe i ostalog drveća navodile su posjetioce po šetnicama. Neke od šetnica vodile su i van prostora perivoja, poput one koja je vodila do starog rimskog bunara. Ovaj izvor hladne pitke vode smjestio se ispod tri žalobne vrbe, a danas je znan kao *Julijev izvor* ili *Izvor ljubavi*.²²¹ U blizini izvora nalazila se i kuglana, a posjetioci su se mogli zabavljati i na jedan danas vrlo neobičan način – pucajući na zavezanog pijetla.²²² Osim toga, gostima se nudilo i crno vino od grožđa uzgojenog u gospodskim vinogradima, koje se prešalo u gospodskoj preši koja se mogla vidjeti iz daljine.²²³

---

²¹⁹ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.,

²²⁰ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.,

²²¹ Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav. dj.*, (2008.), str. 231.-251. (240.)

²²² Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav. dj.*, (2008.), str. 231.-251. (240.)

²²³ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.,

5.5.4. Kupališni kompleks u vrijeme Julija Jankovića (1849.- 1879.)

Zadnja faza u podizanju lječilišnog kompleksa započinje kada Izidorov sin Julije nasljeđuje očeva imanja. Moglo bi se reći da tada nastupa *zlatno doba* kupališta. Julije je modernizirao čitav kompleks i dao izgraditi pregršt novih sadržaja, dok krajobrazna arhitektura formira reprezentativni barokni parter u najstarijem dijelu kompleksa. Današnji park u sklopu perivoja nosi Julijevo ime, jer je u njegovo vrijeme bio najreprezentativniji.

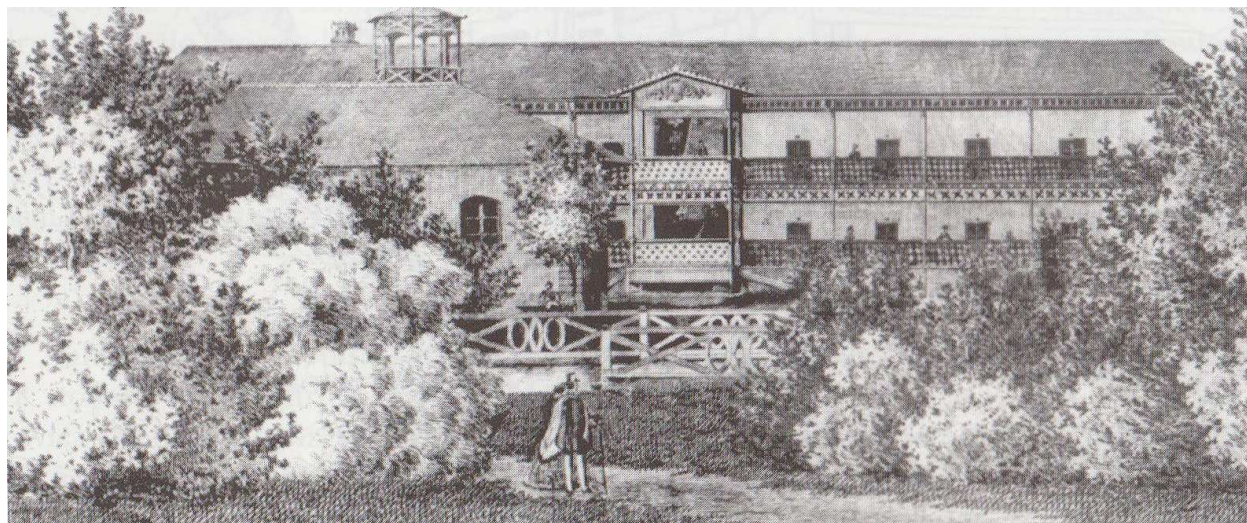
Daruvar je u ovom periodu nadaleko poznat po svom lječilišnom karakteru, te je postao vrlo popularna kupališna tj. turistička destinacija. Julije je između ostalog dao izgraditi i kupališno svratište u centru Daruvara (Badehotel), te zasaditi ulično zelenilo po glavnim ulicama grada.²²⁴

---

²²⁴ Usp. Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav. dj.*, (2008.), str 231.-251. (243.)

5.5.4.1. Švicarska vila (Vila Marija)

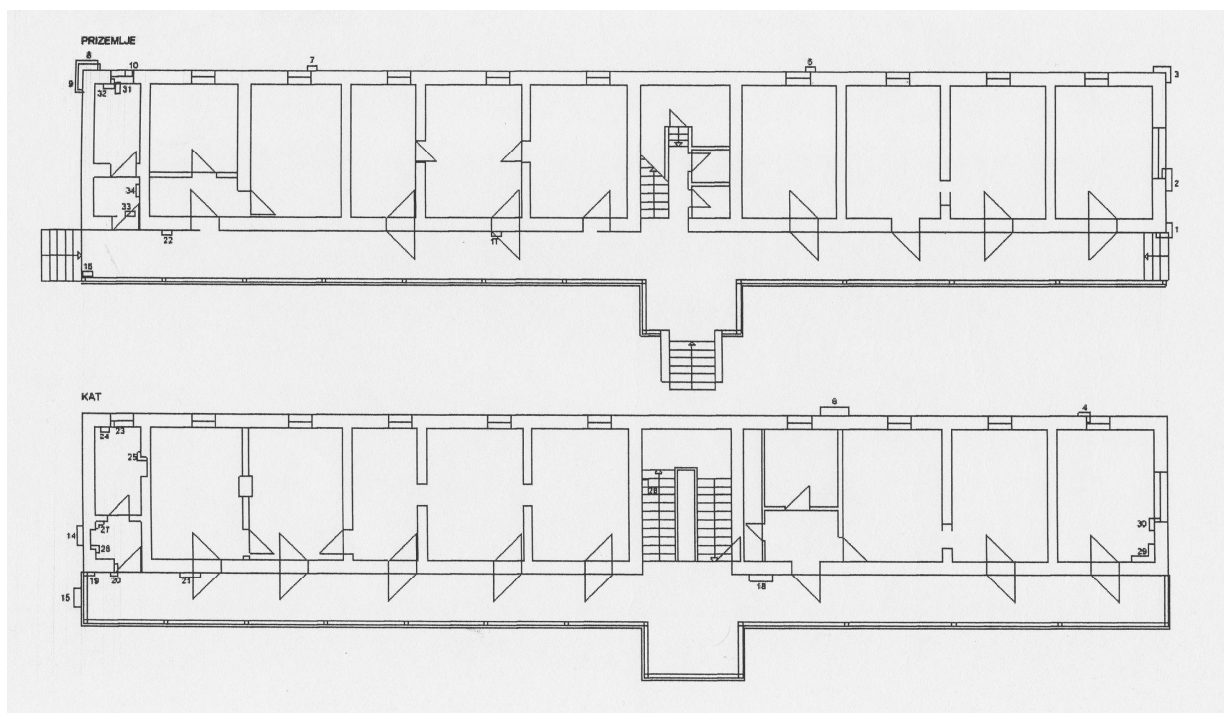
Prvi pothvat Julija Jankovića bio je gradnja ljetnikovca kod zapadnog, glavnog ulaza u kompleks. Tu su se smještali gosti lječilišta. Nije nam poznata točna godina gradnje, ali znamo da je izgrađen prije 1861. godine, jer nam to kazuje katastarska mapa Daruvara iz te godine, te Hühnova litografija iz 1862. godine na kojoj se raspoznaje ljetnikovac. Pošto je Julije *zasjeo na tron* Jankovića Daruvarskih 1849., sa sigurnošću možemo utvrditi da je vila građena početkom druge polovice XIX. stoljeća. U vrijeme gradnje vila nosi naziv Julijeve kćeri Marije, a s vremenom se zbog stila gradnje preimenuje u Švicarsku vilu. Ljetnikovac je zanimljiv upravo s toga, jer je građen u potpuno drugačijem stilu nego li ostala zdanja u lječilišnom kompleksu. Vidljiv je utjecaj alpske (švicarske) arhitekture u duhu romantizma koji je strujanjima kroz Monarhiju stigao i do Daruvara,

Sl. 57. Julije Hühn, Švicarska vila (Vila Marija), 1862., litografija

Vila je jednostavna longitudinalna katnica pravokutnog tlocrta. Pročelni trijem na dva kata, sa središnje istaknutim rizalitom stepeništa, strešnim istacima s volutno završenim gredama krovišta te zabatnim elementima (rezbarije rađene u drvu četinara, moguće ariša), kao i stubištima na južnom i sjevernom bočnom pročelju, čine ovu građevinu posebnom i stilski drugačijom od ostatka građevina u lječilišnom kompleksu.²²⁵ Utjecaj alpske arhitekture vidljiv je u spomenutim rezbarenim ukrasima u drvetu, pa je tako švicarski motiv grčkog križa prisutan na ogradama trijemova u vidu malih otvora postao prepoznatljiv motiv vile.

²²⁵ Vjekoslav Varšić, *Izvešće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Švicarske vile u daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.

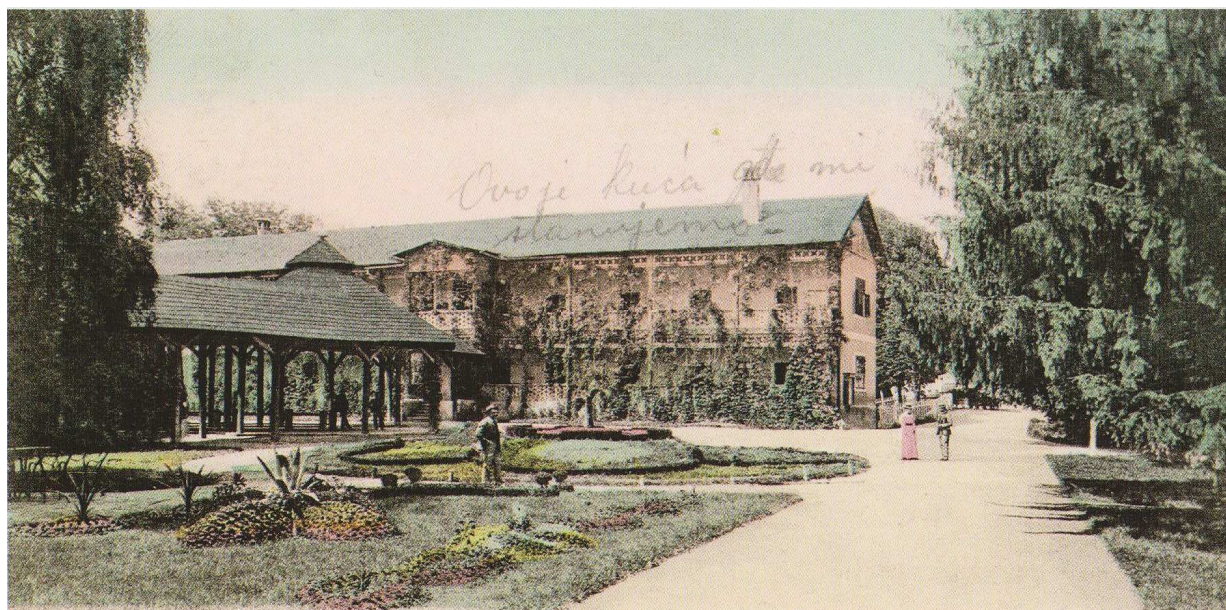
Sl. 58. Daruvar, Švicarska vila (Vila Marija) – tlocrt prizemlja i kata

U prizemni prostor trijema vile može se doći glavnim stubištem na istoku ili sporednim stubištima na bočnim pročeljima. Unutar ophoda trijemova vila je horizontalno raščlanjena s devet manjih i po jednim većim (središnjim) vratnim otvorom u prizemlju, kao i na katu glavnog (istočnog) pročelja. Na zapadnom pročelju imamo deset prozorskih otvora kata, kao i prizemlja. Na sjevernom, bočnom pročelju, zdanje ima jedan prozor u zoni prizemlja, te jedan u zoni kata. Prozori na sjevernom pročelju veći su od ostalih prozora na zdanju; plitko su istaknuti ravnim prozorskim okvirima, dok je istočno pročelje lišeno arhitektonske plastike. Vertikalno je vila raščlanjena plitko istaknutim soklom, te istaknutim, ravnim, razdijelnim vijencem između prizemlja i kata.

Unutrašnjost vile vrlo je jednostavna. Prizemlje se sastoji od devet pravokutnih prostorija koje se nižu jedna iza druge, te jednom upola užom, desetom prostorijom u južnom dijelu. U osi središnjeg rizalita nalazi se stubište koje vodi na kat. Kat se također sastoji od devet prostorija, od kojih se četiri nalaze desno (sjeverno) od središnjeg rizalita, a pet lijevo (kao i u prizemlju). Krajnja lijeva prostorija, deseta, je kao i u prizemlju upola uža od ostalih.

Svojedobno je vila bila povezana s ostatkom građevina u južnom dijelu kompleksa već spomenutim drvenim trijemom, a treba naglasiti i da je kroz povijest istočno pročelje često ukrašavano visećim biljnim vrstama.

Sl. 59. Razglednica Daruvara s pogledom na Švicarsku vilu (Vila Marija)

Sl. 60. Razglednica Daruvara s pogledom na Švicarsku vilu (Vila Marija)

Sl. 61. Daruvar, Švicarska vila (Vila Marija; današnji izgled)

5.5.4.2. Centralna blatna kupka

Kuća za kupke u ljekovitom blatu, znana kao Centralna blatna kupka, nalazi se u središtu lječilišnog kompleksa, na mjestu starog rimskog bazena kojeg je Antun Janković svojedobno dao nadkriti drvenom građom. Kuća je najvjerojatnije nazvana po kćeri Julija Jankovića Ani – Annaschlammbad (Anina blatna kupka).²²⁶ Pošto je Ana rođena 1859. godine, a na Hühnovoj litografiji iz 1862. još nema prikaza Blatne kupelji, zaključujemo kako je građevina nastala u razdoblju od 1862. do 1879. godine, kada Jankovići napuštaju Daruvar.²²⁷

Prvobitna građevina, kao što svjedoči i razglednica iz 1907. godine (slika 62), imala je odlike romantičarske arhitekture inspirirane alpskim stilom, kao i Švicarska vila na koju je svojim glavnim, zapadnim pročeljem Anina blatna kupka i gledala. Tloctno je bila razvedenog oblika, postavljenog u ortogonalni sistem ostalih kupališnih objekata (Ivanova kupka, Arcadia, Švicarska vila). «Svojim je gabaritom na istočnoj strani zatvorila ulazni prostor kupališta uz Antunovu kupku i Švicarsku vilu».²²⁸ Bila je drvenim trijemom povezana s Antunovom i Ivanovom kupkom, kao i Švicarskom vilom.

Sl. 62. Razglednica Daruvara s pogledom na Aninu blatnu kupku

²²⁶ Usp. Mato Pejić, *nav.dj.*, 2013, str. 57.

²²⁷ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.* 2012., str. 119.

²²⁸ Miloslav Sohr, *nav.dj.* 2012., str. 119.

Kupka je bila jednokatna građevina obložena fasadnom opekom. Neka od pročelja imala su po tri prozorske osi, s prozorima u obje zone. To zasigurno možemo reći za zapadno pročelje, jer to vidimo na razglednici koja nam prikazuje kupku. Zapadno pročelje istočnog kraka u prizemlju također ima prozor, koji je uokviren segmentno zaključenim kvadratom, dok elementi pročelja katu nisu u potpunosti vidljivi, te s toga ne možemo sa sigurnošću analizirati ovaj dio građevine. Ali sa sigurnošću možemo zaključiti da su krakovi zdanja bili natkriveni dvoslivnim krovovima na čijem križištu se nalazio otvor za ventilaciju. «Krovovi su imali strehu s izrazitim prepustima, na zabatima ukrašenim sistemom drvenih greda».²²⁹

Sl. 63. Razglednica Daruvara s pogledom na Aninu blatnu kupku

Današnji izgled Blatnih kupki rezultat je pregradnje koja se odvila između 1908. i 1910. godine, kada su daruvarski posjedi bili u vlasništvu Antona Tütorkya, a terme u zakupu poduzetnika Sigmunda Löwya. Pregradnju je izvršio Amadeo Cernelutti u romantičarskom duhu, inspiriran maurskom arhitekturom.²³⁰ Naime, u to vrijeme je izrazito popularano primjenjivati, u javnim kao i privatnim prostorima, stilove koji inače nisu bili dio svakidašnjeg ukusa. Tako je ornamentalni stil mađarske secesije inspirirane maurskom arhitekturom našao svoje mjesto i u Daruvaru. To se najviše očituje u upotrebi pločica od fajanse oblika romboidno položenih kvadrata na svim pročeljima građevine, kao i u oblikovanju prozorskih otvora završenih lučnim nadvojima u obliku orijentalnih lukova, te

²²⁹ Miloslav Sohr, *nav.dj.* 2012., str. 120.

²³⁰ Usp. Mato Pejić, *nav. dj.*, 2012., str. 57.

njihovu uokvirivanju štapastim segmentno istaknutim vijencem u formi užeta. Iznad zdanja se uzdizala visoka osmerokutna kupola zvonasta oblika završena lukovicom. Sedamdesetih godina XX. stoljeća kupola se ponovno rekonstruirala.²³¹

Glavno pročelje, ono južno, evocira nekadašnji drveni trijem koji je spajao zdanja u kupališnom kompleksu.²³² Sadašnji prizemni trijem s ravnim krovom sačinjava pet nejednakih polja, koja na istočnom i zapadnom kraju imaju arkade nadsvođene specifičnim maurskim lukovima. Polja trijema odvojena su stupovima, odnosno stubovima. Središnja tri polja, od kojih je središnje najuže, odvojena su suptilnim, tanjim stubovima, dok su krajnja polja odvojena glomaznim stubovima koji tvore arkade nadsvođene maurskim lukovima. Glavni ulaz u građevinu nalazi se u središtu trijema, naznačen je trostranim istakom i stepenicom. Ulaz flankiraju sa svake strane po dvije uparene bife uspravnog pravokutnog oblika, ravno zaključene. Ovaj motiv bifora ponavlja se i na drugim pročeljima zdanja. Kat pročelja koje se uzdiže nad trijemom ponavljaju osi prozora prizemlja. Uparene bife kata zaključene su maurskim lukovima. U središtu pročelja kata ispisano je velikim tiskanim slovima *CENTRALNO BLATNO KUPALIŠTE*. Kat je zaključen ravnim krovom, a ispod istaknutog ravnog potkrovnog vijenca duž cijele građevine proteže se niz slijepih arkadica orijentalnih lučnih završetaka.

Sl. 64. Razglednica Daruvara s pogledom na Centralnu blatnu kupku

Sjeverno pročelje smjestilo je u svom središtu apsidu zaključenu polukružnom kupolom, koja ima niz tankih uspravnih pravokutnih prozora zaključenih polukružnim maurskim lukovima.

²³¹ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.* (2012.), str. 120.

²³² Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.* (2012.), str. 119.

Apsidu flankiraju sa svake strane po dvije uparene bifore koje su u zoni prizemlja ravno zaključene, a na katu maurskim šiljastim lukom. Osi prozora iste su na obje etaže, a uparene bifore uokviruje zajedno na obje etaže štapasti segmentno istaknuti vijenac u formi užeta, koji prati oblik prozorskih otvora. Pločice fajanse romboidnog oblika nižu se između prozorskih otvora prizemlja, kao i iznad prozorske zone kata; ovaj element ponavlja se na svim pročeljima. Sva pročelja su vertikalno raščlanjena istaknutim ravnim soklom, štapastim segmentno istaknutim vijencem u formi užeta u visini gornjeg ruba sokla, te istim takvim vijencem u zoni parapeta prizemlja i kapitela lučnih završetaka prozorskih niša.

Sl. 65. Daruvar, Centralna blatna kupka

Zapadno pročelje je rasporedom prozorskih osi asimetrično, pa Miloslav Sohr (2012.) smatra kako ovaj nelogičan ritam može biti uvjetovan starijom građevinom, te pretpostavlja da je došlo do rekonstrukcije i proširenja starije građevine od fasadne opeke.²³³ Približno u središtu pročelja smještene su tri prozorske osi s otvorima u prizemlju (ravno zaključeni) i na katu (orijentalni luk). Svaka os uokvirena je već prepoznatljivim motivom žutog vijenca koji prati oblik prozora. Lijevo od ovih osi nalaze se osi dvije bifore, a desno os jedne bifore.

²³³ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.* (2012.), str. 120.

Sl. 66. Razglednica Daruvara s pogledom na zapadno pročelje Centralne blatne kupke

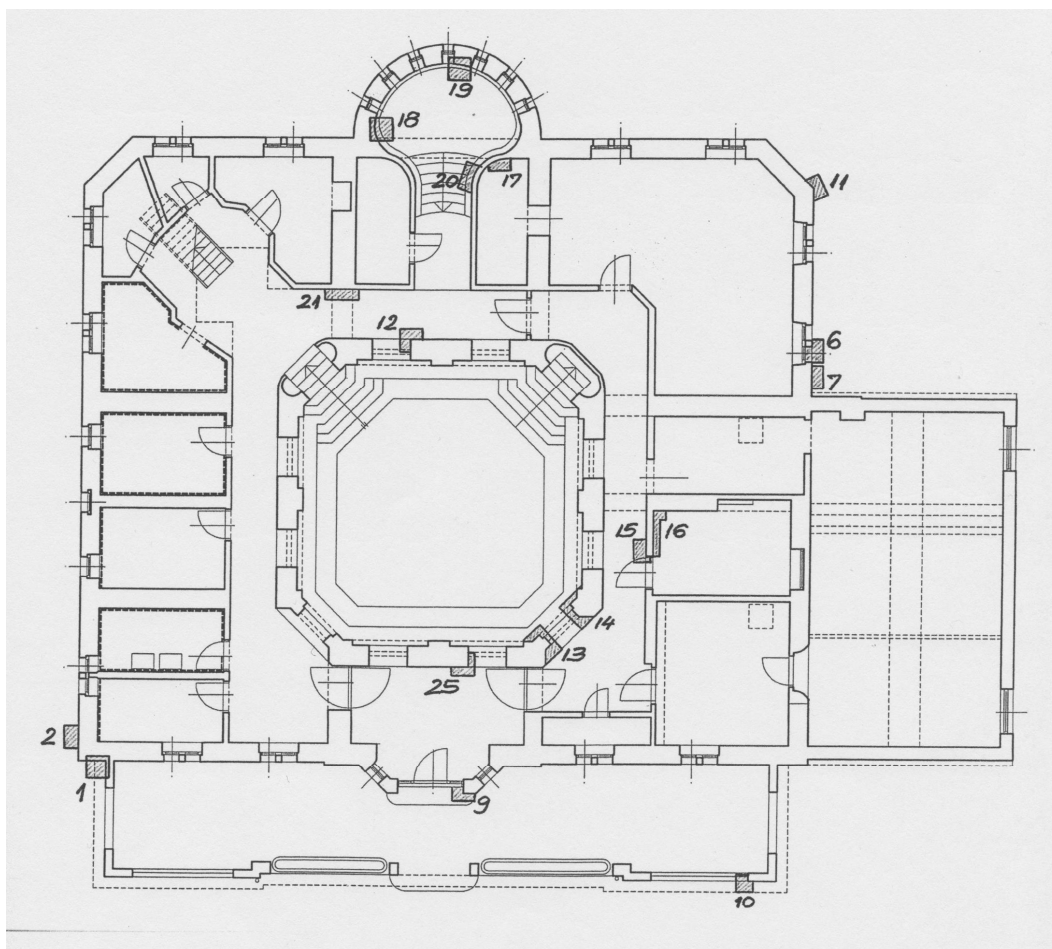
Istočno pročelje je do nedavno bilo gotovo uništeno nižim dogradnjama. Nekada je imalo dvije niže apside, poput one na sjevernom pročelju. One su bile smještene lijevo, malo zalazeći u središnji prostor pročelja. Desno od njih smještene su prozori u vidu dvaju bifora, uokvirenih žutim vijencem u obje zone. Godine 2013. i 2014. izvode se sanacijski radovi na ovom pročelju (kao i na ostalim pročeljima), te se umjesto dvije apside gradi samo jedna, krajnje lijevo na pročelju. Na središtu se pročelja dograđuje u tlocrtu pravokutni aneks koji ima vrata na južnoj strani, te funkcionira kao sporedni ulaz u građevinu.

Sl. 67. Daruvar, Centralna blatna kupka – istočno pročelje (današnji izgled)

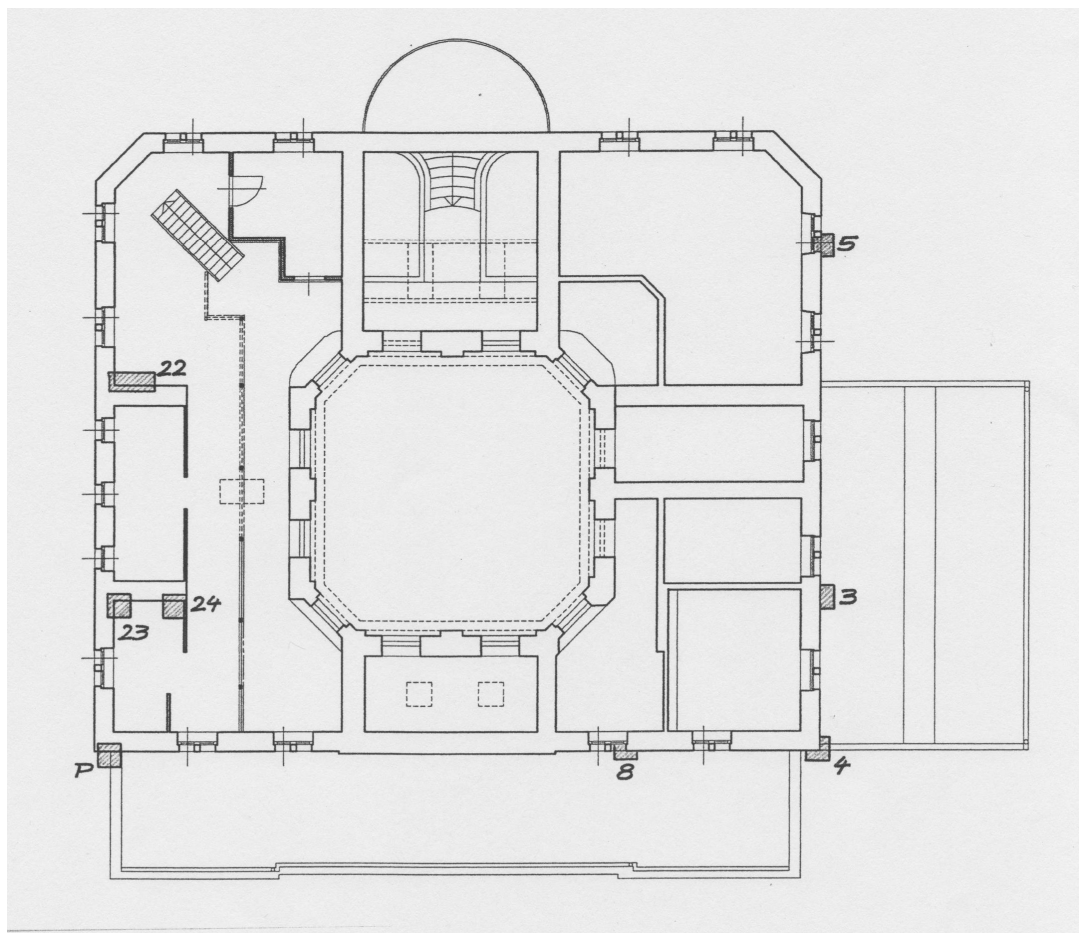
U središnjem prostoru interijera nalazi se bazen opločen fajansom, a uokrug bazena postavljene su kamene klupe uz zidove. Zidovi nose ravne istaknute pilastre u pravilnom rasteru između kojih se nalaze prozorski otvori prema ophodu oko središnjeg dijela.²³⁴ Ovaj dio natkriva kupola. Apsida sjeverne kupke orijentalnim je lukom otvorena prema ophodu, iz kojeg se ulazilo u uokrug postavljene prostorije oko ophoda. U sjeverozapadnom kutu prizemlja stubište vodi na galeriju koja se smjestila uz zapadni zid.

Unutrašnjost građevine još uvijek čeka temeljitu rekonstrukciju.

Sl. 68. Daruvar, Centralna blatna kupka – tlocrt prizemlja

²³⁴ Usp. Vjekoslav Varšić, *Izvješće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Centralnih blatnih kupki u Daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.

Sl. 69. Daruvar, Centralna blatna kupka – tlocrt kata

5.5.4.3. Badehotel

Badehotel, znan i kao vlastelinsko kupališno svratište, nalazio se izvan perivoja kupališta, ali je funkcijom blisko vezan uz kupelji, što i samo ime građevine govori. Zdanje je služilo mještaju kupališnih gostiju, a nalazilo se približno u središtu istočne linije trga. Izgled građevine poznat nam je s Hühnove litografije, kao i razglednica s početka XX. stoljeća. Nije poznata točna godina njezine gradnje, ali je 1861. godine upisana u plan katastra, te je moguće pretpostaviti da nastaje desetak godina ranije, te da je naručena od strane Julija Jankovića kojem tada pripada kupališno lječilište. U prizemlju građevine nalazila se gostionica i drugi društveni sadržaji, dok su na katu bile gostinjske sobe.²³⁵ Badehotel je srušen nakon Drugog svjetskog rata, a danas se na njegovu mjestu nalazi zgrada gradske vijećnice i gradsko kino Daruvar.

Sl. 70. Julije Hühn, *Badehotel*, 1862., litografija

Građevina je katnica koja je sa strana imala simetrično priključena prizemna krila. Konceptijski čista, odisala je romantičarski inspiriranim alpskim stilom. Ulično pročelje imalo je sedam prozorskih osi prizemlja i kata. U sredini pročelja nalaze se ulazna vrata, a iznad njega bifore, lijevo i desno nalaze se po tri prozorske osi. Prizemna krila također imaju tri prozora. Svi prozori na građevini istog su oblika i dimenzija - uspravno postavljenog pravokutnog oblika s upadljivim natprozornicima od fasadne cigle, dok je segmentno nadsvođeni portal u središtu glavnog pročelja bio uokviren masivnim profiliranim

²³⁵ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.* 2012., str. 116.

dovratnikom, također od fasadne opeke.²³⁶ Horizontalno je građevina raščlanjena vijencem od fasadne cigle između prizemlja i kata. Zona ispod krova naglašena je potkrovnim frizom od drvenih rezbarenih dekoracija. Katnica je bila natkrivena četveroslivnim krovom, dok su bočna krila imala dvoslivni krov.

Sa sigurnošću možemo zaključiti kako je sjeverno bočno pročelje u svom središtu također imalo ulaz u građevinu, jer to vidimo analizirajući Hühnovu litografiju. Ulaz flankira sa svake strane jedan prozor, oblika i dimenzija kao i prozori glavnih pročelja. Nešto kasnije se na zapadno pročelje dograđuje ulazni trijem, a na južnom prizemnom krilu se na glavnom pročelju središnji otvor preoblikuje u vrata.

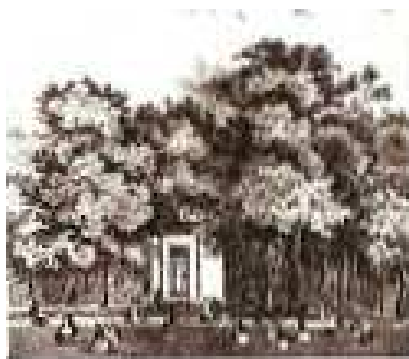
Sl. 71. Razglednica Daruvara s pogledom na Badehotel (Vlastelinsko kupališno svratište)

²³⁶ Usp. Miloslav Sohr, *nav.dj.* 2012., str. 116.

5.5.4.4. Ostali objekti

Kupalište Daruvar je u drugoj polovici XIX. stoljeća posjetiteljima nudilo pregršt sadržaja. «Kupalište je zapremalo površinu od 180 četvornih hvati, a perivoj 10 jutara i 1087 četvornih hvati»²³⁷ Bilo je sveukupno sedam kupki u kojima su posjetitelji mogli uživati, a kupali su se i na kaptiranim i na nekaptiranim izvorima.

Siegenthalova glibka kupelj, još jedna u nizu Jankovićevih kupki, mala je građevina sagrađena prije 1862. godine, to znamo jer ju vidimo na Hühnovoj litografiji. Bila je uklopljena u zelenilo perivoja, sagrađena uz stazu koja je povezivala Novu zgradu (Arcadiu) s gostionicom. Heksagonalna u tlocrtu, imala je promjer svega 5,5 metara, a najvjerojatnije je imala samo jednu prostoriju za kupanje u blatu.²³⁸

Sl. 72. Julije Hühn, *Siegenthalova glibka kupelj*, 1862., litografija

Osim Siegenthalove, sagrađena su i tri objekta Marijinih kupki, što također vidimo analizirajući Hühnovu litografiju (*Glibke kupelji*). Objekti su smješteni u središnji dio perivoja, uz aleju graba na istočnoj strani kompleksa, a okružene su zelenilom nižeg rasta. Sve tri građevine bile su drvene konstrukcije, ali je na treću, središnju, dodana žbuka.²³⁹ Danas je u perivoju od ove tri prisutna još samo jedna građevina, prikazana sasma desno na litografiji. Ali Marijina vrela su i dalje aktivna. Dva topla i jedan hladan izvor nalaze se u neposrednoj blizini današnje kupke. Do toplih vrela se prilazi improviziranim betonskim pločama, dok do hladnog vrela nema pristupa.²⁴⁰ Višekutno u tlocrtu, malih dimenzija, s dvoslivnim krovom i ulaznim vratima okrenutima prema istoku, zdanje još uvijek nosi naziv Marijina kupka. Unutrašnjost se sastoji od dvije male prostorije, od kojih je jedna služila za crpljenje termalne

²³⁷ Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav.dj.*, (2008.), str. 231.-251. (240.)

²³⁸ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.,

²³⁹ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.,

²⁴⁰ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.,

vode. Pored kupke se još uvijek uzdiže stablo crne johe (*Alnus glutinosa*), koje vidimo i na litografiji.²⁴¹

Sl. 73. Julije Hühn, *Glibke kupelji*, 1862., litografija

Sl. 74. Daruvar, Marijina kupka – današnji izgled

U perivoju se između ostaloga izgradio drveni oktogonalni glazbeni paviljon pod utjecajem alpske arhitekture, kojeg također vidimo na Hühnovoj litografiji, a koji još uvijek odolijeva vremenskim prilikama.

---

²⁴¹ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.,

Sl. 75. Daruvar, glazbeni paviljon (današnji izgled)

5.5.4.5. Perivoj u vrijeme Julija Jankovića

«Perivoj je posvuda imao šumarke breza, travnjaci su bili njegovani, staze su imale proširenja s klupama za odmor, a neka su odmorišta bila ograđena niskim ogradama od brezova grana. Cvjetni su parteri bili bogati i obrubljeni niskim šišanim živicama.»²⁴²

Lječilišni perivoj doživljava vrhunac u vrijeme grofa Julija Jankovića. U ovo vrijeme on je najreprezentativniji, a objedinjuje dva krajobrazna stila, barokni i engleski pejzažni stil. Barokne elemente vidimo u dugačkim alejama graba uz šetnice, te niskim parterima u južnom dijelu perivoja, koji s vremenom poprimaju naznake historicizma početkom XX. stoljeća. Elemente engleskog, odnosno pejzažnog stila, vidimo u vijugavim stazama s odmorištima, te malim šumarcima breza.²⁴³

Čitav kupališni perivoj možemo podijeliti na tri cjeline: južnu, središnju i sjevernu. Južnu cjelinu omeđuje sa zapada rijeka Toplica, s juga današnja Frankopanska ulica, a s istoka pravac iza Ivanove kupke i Nove zgrade (Liviahheim/vile Arcadie) (danas ulica koja vodi k hotelu Termal, liježe okomito na Frankopansku ulicu). Postoje tri ulaza u perivoj u ovom segmentu. Zapadni ulaz vodi od glavnog gradskog trga preko mosta rijeke Toplice, osim njega postoje još ulazi na jugozapadu i jugu. Staze u ovom dijelu vijugaju kroz perivoj, omeđujući kupališne objekte. Na tri mjesta se proširuju – između Švicarske vile i Antunove kupke, ispred Nove zgrade, te sjeverno od glazbenog paviljona. Glavna staza proteže se od zapadnog ulaza pa sve do Nove zgrade na istoku, a ujedno dijeli ovaj parterni dio na dva dijela. Ovaj dio perivoja oblikovno je najrazvijeniji, a osim zelenila, perivoj krasi i cvjetne gredice koje se brižno njeguju.

Središnji segment omeđen je s tri strane grabovim alejama s odmorištima, na zapadu, sjeveru i istoku. Središnji prostor karakteriziraju travnate površine između vijugavih staza, te poneka cvjetna gredica, dok su aleje bile tipični barokni špaliri šišanog graba koji su postepeno prerasli u drvorede.²⁴⁴ Na istočnoj strani aleja vodi uz Marijine kupke, a kod najsjevernije zgrade kupki aleja se proširuje u odmorište. Na južnom dijelu se ovaj središnji segment perivoja blagim linijama spaja s južnim. Na ovom mjestu, uz istočnu aleju, krivudava staza izlazi izvan okvira perivoja, te vodi do Rimske šume, odnosno Julijevo rimskog izvora s

²⁴² Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav.dj.*, (2008.), str. 231.-251. (240.)

²⁴³ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.

²⁴⁴ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.

kuglanom, te se ponovno vijugavim linijama vraća u prostor perivoja na južnoj granici sjeverne cjeline.

Sjevernu cjelinu također uokviruju grabove aleje s tri strane - zapadne, sjeverne i istočne, dok se na jugu aleje nastavljaju u središnju cjelinu perivoja. U ovom sjevernom dijelu šetnice imaju ritmizirana kružna odmorista na razdaljini od oko 45 metara. Prostor između aleja popunjava livada, te na južnom dijelu šetnica u obliku kapi, uz koju se nalaze i cvjetne gredice.²⁴⁵

---

²⁴⁵ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.,

5.5.5 Kupališni kompleks nakon Jankovića Daruvarskih

S Julijem završava vrijeme Jankovića u Daruvaru, te on prodaje svoje imanje Magdaleni Lechner 1879. godine. Zatim će Daruvarom gospodariti unuk Magdalene Lechner, grof Antun Tütorky de Algyest, koji će kupalište dati u zakup Sigmundu Löwyju 1903. godine. On je kupalište u potpunosti izmjenio. Pregrađivao je, dograđivao, te opremao prostorije novim namještajem i suvremenim zanimljivostima. Tako je od Ivanove kupke stvorio impozantnu jednokatnu građevinu, te ju povezao s Aninom blatnom kupkom i dalje sa Švicarskom vilom pomoću otvorene drvene nadstrešnice. Nadstrešnica je natkrivena drvenim stupovima, a duž hodnika bile su posađene biljke penjačice koje su pridonosile odmorišnom ambijentu.²⁴⁶ No svega nekoliko godina kasnije ruši se hodnik kako bi se mogla gotovo u potpunosti preurediti Anina blatna kupka u maurskom stilu.²⁴⁷

Uvode se i kupke s ugljičnom kiselinom, te sunčane i zračne kupke na čistom zraku. Sagrađena je i kavana s terasom, čime se dodatno bogati ponuda kupki, a bili su tu i kuglana i tenisko igralište (ispred Ivanovih kupki). S vremenom se Daruvar pretvara i u zimsko kupalište, nakon što su se počela uvoditi grijanja u pansione. Löwy je uz kupalište, mnogo pažnje pridavao i perivoju. Cvjetne su gredice bile raskošne, biljne vrste su bile egzotične i zanimljive, poput palme ili banane (zimi su se spremale u staklenik u dvorskom perivoju). Bilo je mnogo sezonskih cvjetnica, te brižno njegovanih živica koje su imitirale francuski barokni vrt.²⁴⁸ Stare šetnice su i dalje bile aktualne, a dva puta dnevno se u perivoju svirala kupališna glazba. Možemo zaključiti kako je sve bilo podređeno kupališnom gostu, a perivoj je u ovo vrijeme, početkom XX. stoljeća bio najljepši i najraskošniji, jedinstven po veličini i bogatstvu elemenata.

Kasnije perivoj, zajedno s kupalištem, postaje vlasništvom Aleksandra Jovanovića (u razdoblju od 1918.-1941.), a nakon Drugog svjetskog rata je nacionaliziran.²⁴⁹ Od tada sustavno i polagano gubi na svom sjaju. Napravljene su mnoge interpolacije, poput dječjeg igrališta, a u perivoju su postavljene biste hrvatskih povijesnih velikana. Izrađen je i mali bazen s ribicama jugozapadno od Ivanovih kupki, te pokraj njega postavljena skulptura Antuna Augustinčića *Kupačica (Gola Maja)*.

---

²⁴⁶ Usp. Mirjana Jakčin Ivančić, *nav. dj.*, studija, 2010.

²⁴⁷ Usp. Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav. dj.*, (2008.), str. 231.-251. (242.)

²⁴⁸ Usp. Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav. dj.*, (2008.), str. 231.-251. (242.)

²⁴⁹ Usp. Mirjana Jakčin-Ivančić, *nav. dj.*, (2008.), str. 231.-251. (243.)

Šetališta u perivoju su također mijenjana kroz vrijeme. Neke staze su asfaltirane, neke su promijenile smjer, a nastale su i neke nove koje su narušile nekadašnji smisao. Cvjetni aranžmani nisu više što su nekad bili, a učinjeno je i mnogo nestručnih zahvata, što je rezultiralo sveukupnim lošim stanjem u perivoju danas. Barokni elementi (aleje graba U tlocrta, uređene staze, cvjetne gredice) su još uvijek prisutni te čine ovaj perivoj geometrijskim, dok s druge strane odmorišta, šumarci i travnjaci nalaze svoje uzore u engleskoj pejzažnoj arhitekturi. Sveukupno se u parku danas nalazi oko šezdesetak biljnih vrsta, od kojih su neka vrlo egzotična i rijetka, poput tulipanovca ili crnog oraha.²⁵⁰ Perivoj je zaštićen kao spomenik kulture.

---

²⁵⁰ Usp. Mato Pejić, *nav.dj.*, 2012, str. 87.

5.5.6. SAMOSTAN SESTARA MILOSRDNICA SV. VINKA PAULSKOG

Samostan sestara milosrdnica dala je osnovati Julijeva žena Ljudevita (Ludovika) Montbel 1866. godine. Samostan je smješten sjeverozapadno od dvorca, u gospodarskom dijelu vlastelinskog sklopa. Osim zdanja koje je dala izgraditi, Ljudevita je sestrama dala i dio vlastelinskog zemljišta uz samostan. O polaganju kamena temeljca Ljudevitina i Julijeva kćer Ana Jelisava Janković u svom dnevniku piše: «K samostanu milosrednih sestara, koji je bio pravi raj našeg djetinjstva, vodio je isti put. Mislim da je to bilo godine 1864., kad nas je u svečanom odijelu vodila majka za ruku k svečanosti polaganja temeljnoga kamena. Ja sam dapače morala da kao petogodišnja izvršim tradicionalno udaranje čekićem tim više, što je moja majka sagradila rečeni samostan iz zahvale, što sam srećno ugledala svijet. Ali nuto žalosti! Iz velike svoje revnosti udarila sam temeljni kamen četiri puta umjesto triput, pa sam radi te *sramote* gorko plakala. Sada stoji na mjestu prvoga maloga i skromnoga samostana velika zgrada, u kojoj se nijesam mogla ni snaći, a vele da će se još i proširiti.»²⁵¹

U samostanu se osniva Zavod za žensku mladež, dok se samostanski kompleks vremenom širio i dograđivao. Nova školska zgrada sagrađena je 1929. godine, a čitavi kompleks sastojao se od školske zgrade i stambenih zgrada u kojima žive redovnice. Kasnije se ovdje osniva i djeluje internat, dok je godinama u dijelu samostana bila smještena i gimnazija grada Daruvara. Godine 2009. dio samostana prenamjenjen je u dom za starije i nemoćne, a nosi ime Ljudevite Janković.²⁵²

---

²⁵¹ Usp. Mato Pejić, *nav.dj.*, 2012., str. 77.

²⁵² Usp. Mato Pejić, *nav.dj.*, 2012., str. 77.

Zaključak

Broj građevina, te njihova stilska različitost, odnosno raznovrsnost, kao i popratni sadržaji koji nastaju tijekom formiranja dvorskog i kupališnog kompleksa Jankovića Daruvarskih govore u prilog razvijenosti grada koji niče sredinom XVIII. stoljeća. Do današnjih dana zdanja koje Jankovići podižu ne nadmašuje niti jedna građevina nastala u novije vrijeme. Uporaba stilova iz dalekih krajeva na pojedinim pročeljima kupališnog kompleksa Janković, kao i barokni ukus dvorca i dvorske kapele, koje donose arhitekti kojima se često ne zna niti ime niti porijeklo, za svoje vrijeme bili su vanserijska ostvarenja. Moglo bi se reći kako Daruvar doživljava *zlatno doba* za vrijeme plemićke obitelji, što urbanistički gledano, što umjetnički, što gospodarski.

Od tog vremena pa do danas Daruvar nažalost gubi većinu svog tadašnjeg sjaja. Odlaskom Jankovića s ovih područja, zdanja su na periode znala biti zanemarena, pročelja su čekala na sanaciju, a neki od interijera kupališnog kompleksa još uvijek čekaju svoj red na uljepšavanje. Perivoji kroz vrijeme gube svoj sjaj, zapuštaju se, parceliraju i smanjuju. U prostoru lječilišnog perivoja nastavlja se s vremenom sve suvremeniji oblik lječilišnog turizma (hotel Termal i Daruvarske toplice), ali bez ikakve ozbiljnije tendencije ka oživljavanju, odnosno promicanju povijesne i kulturne vrijednosti istoga.

Trebalo bi istražiti nedovoljno istražen lokalitet, kako bi se saznalo što više o kulturnoj baštini ovog grada. Daruvar ima mnogo za ponuditi istraživačima i uživateljima kulture, povijesti i umjetnosti, ali još uvijek nije *otkriven*. Smatram kako bi arhitekturu, kao i ostale vidove daruvarske umjetnosti nastale u vrijeme Jankovića, trebalo objediniti u jednu monografiju, kako bi zaljubljenik u ovu temu ili tek slučajni *istraživač* mogao što lakše doći do informacija. Činjenica da Daruvar nema svoj muzejski prostor gdje bi se mogle organizirati izložbe i manifestacije, objediniti umjetnička nastojanja, te samim time podići kulturni aspekt grada, također je veliki propust koji bi valjalo u što kraćem roku promijeniti na bolje.

POPIS ILUSTRACIJA

Sl. 1. Rodoslovo stablo obitelji Janković - Vlasta Brajković, *Grbovi, grbovnice, rodoslovlja: katalog zbirke grbova, grbovnica i rodoslovlja*, Zagreb, Hrvatski povijesni muzej, 1995, str. 37.

Sl. 2. Plemički grb obitelji Janković - Marko Atlagić, *Grbovi plemstva u Slavoniji 1700.-1918.*, RO „Zrinski“, tiskarsko-izdavački zavod Čakovec, 1982., str. 67.

Sl. 3. Grofovski grb Antuna Jankovića - Marko Atlagić, *Grbovi plemstva u Slavoniji 1700.-1918.*, RO „Zrinski“, tiskarsko-izdavački zavod Čakovec, 1982., str. 67.

Sl. 4. Grofovski grb Julija Jankovića - Marko Atlagić, *Grbovi plemstva u Slavoniji 1700.-1918.*, RO „Zrinski“, tiskarsko-izdavački zavod Čakovec, 1982., str. 68.

Sl. 5. Požega, Gradski muzej, *grb Julija Jankovića*, XIX. stoljeće, inv. br. U 3645

Sl. 6. Neznani slikar, *Antun Janković Daruvarski*, XVIII. stoljeće, ulje na platnu, Budimpešta, Nemzeti Múzeum Magyar, Történelmi Képcsarnok - Zdravko Palavra, *Jankovići Daruvarski*. Daruvar: Grad Daruvar 2013, str 12. (Nemzeti Múzeum Magyar, Történelmi Képcsarnok)

Sl. 7. Neznani slikar, *Ivan Janković Daruvarski*, XVIII. stoljeće, ulje na platnu, 92 x 76 cm, Požega, Gradski muzej -

<http://daruvarski-portfolio.net/wpcontent/uploads/2014/02/DSC5947.jpg>

Sl. 8. Izidor Janković - Zdravko Palavra, *Jankovići Daruvarski*. Daruvar: Grad Daruvar 2013., str 36. (iz dokumentacije T. Horváth Balog)

Sl. 9. Julije Janković Daruvarski -

<http://www.zaklada-slagalica.hr/upload/images/jankovic.bmp>

Sl. 10. Julije Hühn, *Kupelj Daruvar*, 1862., litografija -

http://stari.nsk.hr/Bastina/cртези_grafike/Huehn_Julije/GZGH1804huh9.jpg

Sl. 11. Katastarska mapa Daruvara, 1861. – detalj s označenim dvorcem Jankovića -

<http://mapire.eu/en/map/cad-pozeska/?zoom=17&lat=45.59472&lon=17.22306>

Sl. 12. Daruvar, dvorac Jankovića – lijevo stubište -

<http://daruvarski-portfolio.net/dvorac-jankovic/>

- Sl. 13. Daruvar, dvorac Jankovića – tlocrt prizemlja - Renata Žabsky, *Dvorac Jankovića u Daruvaru: diplomski rad*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 1996., str 8.
- Sl. 14. Daruvar, dvorac Jankovića - tlocrt podruma - Renata Žabsky, *Dvorac Jankovića u Daruvaru: diplomski rad*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 1996, str 17.
- Sl. 15. Daruvar, dvorac Jankovića – tlocrt kata – Renata Žabsky, *Dvorac Jankovića u Daruvaru: diplomski rad*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 1996, 19. str
- Sl. 16. Daruvar, dvorac Jankovića – *predvorje* na katu -
<http://daruvarski-portfolio.net/dvorac-jankovic/>
- Sl. 17. Daruvar, dvorac Jankovića – glavni salon -
<http://daruvarski-portfolio.net/dvorac-jankovic/>
- Sl. 18. Sl. 18. Daruvar, dvorac Jankovića - glavni salon, stropna profilacija – Lena Popadić, 10. III. 2015.
- Sl. 19. Daruvar, dvorac Jankovića – pogled iz zraka -
http://www.tzbbz.hr/images/gallery/daruvar_20.jpg
- Sl. 20. Daruvar, dvorac Jankovića – južno pročelje – Staša Popadić (2012.)
- Sl. 21. Julije Hühn, *Dvorac Jankovića u Daruvaru*, 1862., litografija - Zdravko Palavra, *Jankovići Daruvarski*. Daruvar: Grad Daruvar 2013, str 17.
- Sl. 22. Daruvar, dvorac Jankovića – južno pročelje – Staša Popadić (2012.)
- Sl. 23. Daruvar, dvorac Jankovića – začelje - Staša Popadić (2012.)
- Sl. 24. Daruvar, dvorac Jankovića – portal na začelnoj strani - Staša Popadić (2012.)
- Sl. 25. Daruvar, dvorac Jankovića, začelja (stanje prije restauracije koja se odvija između 1987. i 1991. godine) – Renata Žabsky, *Dvorac Jankovića u Daruvaru: diplomski rad*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 1996., str. 38.
- Sl. 26. Daruvar, dvorac Jankovića – začelna strana istočnoga krila – Staša Popadić (2012.)
- Sl. 27. Daruvar, dvorac Jankovića – začelna strana zapadnoga krila – Staša Popadić (2012.)

- Sl. 28. Katastarska mapa Daruvara, 1861. – detalj s perivojem dvorca -
<http://mapire.eu/en/map/cad-pozeska/?zoom=17&lat=45.59472&lon=17.22306>
- Sl. 29. Sl. 26. Ranokršćanski sarkofag iz Velikih Bastaja, Zagreb, Arheološki muzej -
<http://daruvarski-portfolio.net/zanimljivosti/>
- Sl. 30. Katastarska mapa Daruvara, 1861. – detalj s označenom zgradom žitnice –
<http://mapire.eu/en/map/cad-pozeska/?zoom=17&lat=45.59472&lon=17.22306>
- Sl. 31. Fotografija grba Jankovića na pročelju stare žitnice - Zdravko Palvra, *Jankovići Daruvarski*. Daruvar: Grad Daruvar, 2013., str. 15.
- Sl. 32. Katastarska mapa Daruvara, 1861. – detalj s označenom župnom crkvom (izvorno dvorskom kapelom) Presvetog Trojstva -
<http://mapire.eu/en/map/cad-pozeska/?zoom=17&lat=45.59472&lon=17.22306>
- Sl. 33. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – pogled s juga -
http://www.visitdaruvar.hr/EasyEdit/UserFiles/Pages/crkve/crkve-635011814519783125-1_660_405.jpeg
- Sl. 34. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – prvobitni tlocrt -
 Miloslav Sohr, *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Daruvar, 2012., str. 91.
- Sl. 35. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – pogled s istoka -
http://www.my-way.hr/images/uploads/daruvar_crkva-presvetog-trojstva.jpg
- Sl. 36. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – pogled sa zapada –
 Lena Popadić, 16. IV. 2014.
- Sl. 37. Daruvar, župna crkva Presvetoga Trojstva (izvorno dvorska kapela), glavni oltar, 1770. (1866.) -
http://daruvarski-portfolio.net/wp-content/uploads/2014/03/DSC_5127.jpg
- Sl. 38. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – kor s orguljama, 1867. -
http://daruvarski-portfolio.net/wp-content/uploads/2014/03/DSC_5074.jpg
- Sl. 39. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – pogled sa sjeveroistoka -
<http://static.panoramio.com/photos/original/53893525.jpg>

- Sl. 40. Daruvar, župna crkva Presvetog Trojstva (izvorno dvorska kapela) – tlocrt izvorne kapele s kasnijim pregradnjama - Miloslav Sohr, *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Daruvar, 2012., str. 92.
- Sl. 41. Katastarska mapa Daruvara, 1861. – detalj s kupališnim kompleksom i perivojem - <http://mapire.eu/en/map/cad-pozeska/?zoom=17&lat=45.59472&lon=17.22306>
- Sl. 42. Daruvar, Antunova kupka – tlocrt - Varšić V., *Izvyješće o konzervatoroko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Antunove kupke u daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.
- Sl. 43. Julije Hühn, *Švicarska kuća i Antunova kupelj*, 1862., litografija - Miloslav Sohr, *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Daruvar, 2012., str. 46
- Sl. 44. Razglednica Daruvara s pogledom na drveni trijem iznad Antunova izvora, te drveni hodnik koji je Antunovu kupku povezivao s Aninom blatnom kupkom i Ivanovom kupkom - <http://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>
- Sl. 45. Daruvar, Antunov izor i pogled na Antunovu kupku (današnji izgled) - <http://www.aquae-balissae.hr/turisticka-ponuda/6-v.jpg>
- Sl. 46. Julije Hühn, *Ivanova kupelj i nova sgrada*, 1862., litografija - Zdravko Palvra, *Jankovići Daruvarski*. Daruvar: Grad Daruvar 2013, str. 35.
- Sl. 47. Razglednica Daruvara s pogledom na Liviaheim (Livin dom; kasnije Vila Arcadia) i Ivanovu kupku - <http://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>
- Sl. 48. Razglednica Daruvara s pogledom na Vilu Arcadia (ranije Liviaheim) - <http://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>
- Sl. 49. Daruvar, Vila Arcadia, *Šinobus* i ostatak Ivanove kupke (današnji izgled) - <http://vikendplaner.info/cke/Hoteli/daruvarske%20toplice/DARUVARSKE%20TOPLICE%20-%20LIJEPA.jpg>
- Sl. 50. Daruvar, tlocrt Vile Arcadia, *Šinobusa* i ostatka Ivanove kupke (današnje stanje) - Miloslav Sohr, *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Daruvar, 2012., str. 111
- Sl. 51. Razglednica Daruvara s pogledom na Ivanovu kupku i drveni trijem (nadstrešnicu) - Zdravko Palvra, *Jankovići Daruvarski*. Daruvar: Grad Daruvar 2013, str. 35.

- Sl. 52. Razglednica Daruvara s pogledom na Ivanovo vrelo - <http://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>
- Sl. 53. Razglednica Daruvara s pogledom na Ivanovu kupku nakon uklanjanja trijema (nadstrešnice) - <http://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>
- Sl. 54. Daruvar, Ivanova kupka – zapadno pročelje - Miloslav Sohr, *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Daruvar, 2012., str. 114
- Sl. 55. Razglednica Daruvara s pogledom na istočno pročelje Ivanove kupke - <http://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>
- Sl. 56. Daruvar, ostatak Ivanove kupke (sjeverni rizalit; današnji izgled) - <http://www.putovnica.net/files/imagecache/velika/daruvar-vila-arcadia-1.jpg>
- Sl. 57. Julije Hühn, Švicarska vila (Vila Marija), 1862., litografija - Miloslav Sohr, *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Daruvar, 2012., str. 46.
- Sl. 58. Daruvar, Švicarska vila (Vila Marija) – tlocrt prizemlja i kata – Varšić V., *Izvišće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Švicarske vile u daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.
- Sl. 59. Razglednica Daruvara s pogledom na Švicarsku vilu (Vila Marija) - u: (ur.) Mirjana Jakčin Ivančić, *Daruvar u slici i riječi*, Matica Hrvatska, 2002., str. 86.
- Sl. 60. Razglednica Daruvara s pogledom na Švicarsku vilu (Vila Marija) - <http://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>
- Sl. 61. Daruvar, Švicarska vila (Vila Marija; današnji izgled) - https://farm6.staticflickr.com/5184/5676734678_4f800226ae_b.jpg
- Sl. 62. Razglednica Daruvara s pogledom na Aninu blatnu kupku - Miloslav Sohr, *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Daruvar, 2012., str. 119.
- Sl. 63. Razglednica Daruvara s pogledom na Aninu blatnu kupku - <http://daruvarski-portfolio.net/wp-content/uploads/2014/02/Scan10.jpg>
- Sl. 64. Razglednica Daruvara s pogledom na Centralnu blatnu kupku - <http://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>

Sl. 65. Daruvar, Centralna blatna kupka -

<http://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>

Sl. 66. Razglednica Daruvara s pogledom na zapadno pročelje Centralne blatne kupke -

<http://daruvarski-portfolio.net/julijev-park/>

Sl. 67. Daruvar, Centralna blatna kupka – istočno pročelje (današnji izgled)

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=907379515961126&set=pb.100000672578877.-2207520000.1423503285.&type=3&>

Sl. 68. Daruvar, Centralna blatna kupka – tlocrt prizemlja – Vjekoslav Varšić, *Izvešće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Centralnih blatnih kupki u Daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.

Sl. 69. Daruvar, Centralna blatna kupka – tlocrt kata – Vjekoslav Varšić, *Izvešće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Centralnih blatnih kupki u Daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.

Sl. 70. Julije Hühn, *Badehotel*, 1862., litografija - Miloslav Sohr, Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada, Daruvar, 2012., str. 46

Sl. 71. Razglednica Daruvara s pogledom na Badehotel (Vlastelinsko kupališno svratište) - <http://daruvarski-portfolio.net/grad-i-okolica/>

Sl. 72. Julije Hühn, *Siegenthalova glibka kupelj*, 1862., litografija – Mato Pejić, *Jučer, danas, zauvijek*, Grad Daruvar, Daruvar, 2012., str. 12.

Sl. 73. Julije Hühn, *Glibke kupelji*, 1862., litografija - Mato Pejić, *Jučer, danas, zauvijek*, Grad Daruvar, Daruvar, 2012., str. 12.

Sl. 74. Daruvar, Marijina kupka – današnji izgled -

<http://www.putovnica.net/files/imagecache/velika/daruvar-marijina-kupka.jpg>

Sl. 75. Daruvar, glazbeni paviljon (današnji izgled) -

http://www.tzbbz.hr/images/uploads/paviljon_daruvar.jpg

POPIS LITERATURE

Atlagić M., *Grbovi plemstva u Slavoniji 1700.-1918.*, RO „Zrinski“, tiskarsko-izdavački zavod Čakovec, 1982.

Badurina A., *Bonaventura*, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1985

Bojničić I., *Der Adel von Kroatien und Slavonien*. Zagreb: Golden Marketing, 1995. [1899.]

Blaha K., *Vino i grožđe – prirodna blagodat daruvarskih vinograda*, u: *Vrela*, br. 21./22. (2004.), str. 47.-50. (47.)

Brajković V., *Janković od Daruvara*, u: *Grbovi, grbovnice, rodoslovlja: katalog zbirke grbova, grbovnica i rodoslovlja*, Zagreb, Hrvatski povijesni muzej, 1995

Chevalier J. i Gheerbrant A., *Ždral* u: Branimir Donat (ur.), *Rječnik simbola*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1983

Grčević N., *Hühn, Julius*, u: AA.VV., *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, sv. I., Zagreb, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 1995., str. 346.

Herout V., Jakčin-Ivančić M., Blaha K., Sohr M., Bačić I., Primc O., Sebelić N., u: Mirjana Jakčin Ivančić (ur.), *Daruvar u slici i riječi*, Daruvar, Matica Hrvatska, 2002.

Horvat A., *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj*, posebni otisak iz izdanja *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1982.

Horváth Balogh T., *Krznar u Pečuhu- grof Daruvarski*, mrežna stranica:

http://zornicanova.hu/wp-content/uploads/TERVDaruvarski_2.pdf

Horváth Balogh T., *Tko je bio Izidor Janković Daruvarski?* u: *Zbornik povijesnog društva Pakrac – Lipik* 5 (2008), str 55.- 85.

Herout V., *180 godina daruvarske župe 1821.-2001.*, Daruvar, Grafodar, 2001

Jakčin-Ivančić M., *Barokne značajke daruvarskih perivoja*, u: *Vrela*, br. 23/24 (2004.), str. 33.-36

Jakčin- Ivančić M., *Perivoj uz dvorac grofa Jankovića*, u: *Vrela* 15./16. (1999.), str. 36-37

Jakčin-Ivančić M., *Vrtna umjetnost Daruvara kroz povijest*, u: Radovi zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, br 2. (2008.), str. 231.-251

Jakčin Ivančić M., *Lječilišni perivoj u Daruvaru*, studija, Daruvar, kolovoz 2010.,

Jakčin Ivančić M., *Studija obnove i zaštite lječilišnog perivoja u Daruvaru*, u: Vrela, br. 34. (2011.), str. 9.-14.

Janković A.E., *Dnevnik Ane Jelisave Janković posljednje iz grofovске porodice Jankovića Daruvarskih*, preveo Julije Kempf, Slavonska Požega, 1933.

Kempf J., *O grofovskoj porodici Jankovića-Daruvarskih*, Zagreb: Zaklada tiskare Narodne novine, 1930.

Kuzle M., *Daruvar- položaj, ime, prirodna osnova*, u: Damir Šargač (ur.) *Daruvar*, Zagreb, Turistkomerc, 1987., str. 11.-20.

Migotti B., *Ranokršćanski grobni nalaz*, VAMZ (Vijesnik Arheološkog muzeja Zagreb), 3.S., XXVin-XXLX, 1995.-1996., str. 127.-157

Obad Šćitaroci M. i Bojanić Obad Šćitaroci B., *Dvorci i perivoji u Slavoniji: Od Zagreba do Iloka*, Zagreb: Šćitaroci, 1998.

Palvra Z., *Jankovići Daruvarski*. Daruvar: Grad Daruvar 2013

Pejić M., *Jučer, danas, zauvijek*, Grad Daruvar, Daruvar, 2012.

Schejbal B., *Nova razmatranja o Aquae Balissae i narodu Jaza*, Opvsc. archaeol. 27, 2003., str 393.- 416.

Shek Brnardić T., *Janković Daruvarski, Antun*, u: *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, mrežna stranica:
<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9140> (16.IV.2015.)

Sohr M., *Daruvar, Urbanističko-graditeljski razvoj grada*, Daruvar, 2012.

Szabo G., *Iz prošlosti Daruvara i okolice*, posebni otisak iz XI. knjige «Narodne starine», Zagreb, 1927.

Šeba E., *Plemićka porodica Janković Daruvarski u drugoj polovici 19. stoljeća: diplomski rad*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2012.

Von Taube W. F., *Historische und geographische Beschreibung des Königreiches Slavonien und des Herzogthumes Syrmien*, Leipzig, 1777. – 1778.; *Povijesni i zemljopisni opis Kraljevine Slavonije i vojvodstva Srijema*, preveo s njemačkog i priredio za tisak Stjepan Sršan, Osijek: Državni arhiv, 2012.

Varšić V., *Izvjeshće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Antunove kupke u daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.

Varšić V., *Izvjeshće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Švicarske vile u daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.

Varšić V., *Izvjeshće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima i u interijeru Centralnih blatnih kupki u Daruvarskim toplicama*, Zagreb, 2012.

Vrbanus M., »JANKOVIĆ (Janković Daruvarski)« u: *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2005., 6 I- Kal, str. 323.- 325., (323)

Zajec V., *Aeterna memoria Ioannis Iankovics de Daruvar – Spomenik obitelji Ivana Jankovića Daruvarskog u Stražemanu*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 31, 2007., str. 205 – 220.

Žabsky R., *Dvorac Jankovića u Daruvaru: diplomski rad*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 1996.